

ZPRÁVA K PRŮZKUMU MULTIPOLIS

**POSTOJE ŽÁKŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL K MENŠINÁM,
PŘEMÝŠLENÍ O LIDECH A SVĚTĚ A PILOTNÍ OVĚŘENÍ
DOPADŮ IMPLEMENTACE HRY MULTIPOLIS DO VÝUKY**

ZPRACOVALI:

MGR. ADÉLA ZELENDA KUPCOVÁ

MGR. & MGR. ŠTĚPÁN PUDLÁK

© WWW.SCIO.CZ, S.R.O.

2013

MULTIPOLIS@SCIO.CZ

OBSAH

OBSAH	3
ZÁKLADNÍ ÚDAJE	5
Popis projektu	5
Popis průzkumu – cíle, hypotézy, provedení	7
Popis vzorku respondentů	7
Struktura dotazníku	8
Shrnutí hlavních poznatků	12
Angažovanost.....	12
Vnímání druhých lidí na základě vzhledu	12
Vnímání světa skrze mediální realitu	14
Význam etnicity ve vnímání druhých	15
PODROBNÉ VYHODNOCENÍ PRŮZKUMU	16
Angažovanost	16
Debata o politice	16
Schránka na nápady ve škole	18
Vnímání druhých lidí a posuzování dle vzhledu	22
Spolupráce na školním projektu	22
Výběr postav dle popisu a vzhledu	26
S kým by žáci rádi trávili volný čas.....	27
S kým by žáci rádi seděli v lavici	29
S kým si žáci nerozumí.....	30
Kdo by to měl ve třídě těžké.....	32
Jak důležitá je vnější podoba pro vytváření si názoru o druhých lidech.....	36
Charakteristiky, které zaručují popularitu a které naopak žáka z kolektivu vyčleňují	39
Jak žáci vidí uvedené postavy	40
Články	42
Nejdůležitější sdělení článků	43
Předpokládaný pachatel přepadení.....	49

Předpokládaný vývoj situace po přepadení	52
Nedokončené věty	60
Jak žák reaguje, když potká někoho nového.....	60
S kým by se nikdy nekamarádili.....	61
Jak si myslí, že je vidí druzí	62
Co by dělali, pokud by se v jejich městě konal pochod proti Romům	64
Co by dělali, pokud by se jejich kamarád začal chovat divně.....	65
Vliv projektu Multipolis	68
PŘÍLOHY	71
Postavy	74
Články	75
Faktory zohledňované žáky při výběru postav	78
Preference pro spolupráci na školním projektu.....	78
Preference – trávení volného času (kroužek)	79
Preference – s kým sedět v lavici	79
S kým by si nerozuměli	80
Kdo by to měl ve třídě těžké.....	80
Nedokončené věty	82
Jak žák reaguje, když potká někoho nového.....	82
S kým by se nikdy nekamarádili.....	82
Jak si myslí, že je vidí druzí	83
Co by dělali, pokud by se v jejich městě konal pochod proti Romům	84
Co by dělali, pokud by se jejich kamarád začal chovat divně.....	84

ZÁKLADNÍ ÚDAJE

Popis projektu

Projekt Multipolis přináší na základní a střední školy v ČR metodickou pomůcku k výuce multikulturní výchovy v podobě deskové hry a návazných aktivit.

Realizátorem projektu byla společnost Scio, soukromá firma působící v oblasti zjišťování a hodnocení výsledků vzdělávání a osobního rozvoje. Spolufinancování bylo zajištěno z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky. Projekt Multipolis probíhal od července 2010 do června 2013. Do projektu se zapojilo téměř 700 škol ze všech krajů ČR s výjimkou Prahy, na kterou se financování tohoto ESF projektu nevztahuje. Školením k metodice projektu prošlo přes 450 učitelů.

Multipolis je zaměřen na žáky druhého stupně základních škol, tedy žáky ve věku 10 až 15 let. Jeho cílem je rozvíjet u žáků vnímání lidí v jejich okolí, empatii, vést ke kritickému myšlení a kultivovat jejich postoje. Děje se tak prostřednictvím společenské deskové hry, kde se hráči vžívají do role nových žáků ve třídě, prochází příběhem, poznávají postavy ve hře a rozhodují se, jak se v různých situacích zachovají. Každý z příběhů ve hře se týká určitého tématu, například vztahů k rodičům, xenofobie, vztahů k autoritám atd. Příběhy a situace ve hře vychází z reálného života žáků, s nimiž autoři hry hovořili o jejich zájmech, zkušenostech, vztazích. Hra se snaží co nejvíce přiblížit realitě života českých žáků, i proto nejsou příběhy a situace černobílé, i zdánlivě správné řešení může přinést komplikace apod. Snahou o co největší realističnost se autorům hry Multipolis podařilo vyhnout prvoplánovému moralizování, zlehčování světa a nabízení jednoduchých odpovědí. Na hru navazují další aktivity a pracovní listy, které jsou obsaženy v metodické příručce pro učitele.

Tvůrci projektu Multipolis zaujali specifický přístup k multikulturní výchově, kdy multikulturní témata nejsou jediným výstupem, ale důraz je kladen na přemýšlení o lidech v jejich individualitě, na posouzení jejich kladných i záporných stránek,

motivací. Nejde tak o seznámení žáků s různými kulturami nebo ukazování zvyků jednotlivých etnik. Důraz je kladen na rozvoj empatie a přemýšlení o lidech. Autoři vycházejí z předpokladu, že žákům (a lidem obecně) nelze „vnutit“ názory a postoje nebo je přesvědčit o tom, co je „správné“ a co „špatné“. Mezilidské vztahy a vzájemné postoje jsou natolik komplexní a složité, že ani nelze ve všech případech univerzálně tvrdit, co je jedinou správnou cestou. Postoje se navíc formují dlouhodobě pod vlivem rodiny, školního prostředí, médií a osobních zkušeností. Žákům však lze nechat prostor, aby o svých názorech přemýšleli a dokázali reflektovat, jaké vlivy na ně působí, zkoušeli své postoje hájit a poznávali jiné pohledy na svět, které mohou zastávat jejich spolužáci, pedagogové apod. Teprve potom lze mluvit o skutečném posunu vnímání odlišností a přemýšlení o lidech.

Hra Multipolis tak k multikulturalitě přistupuje jako ke společenské realitě, aniž by ji hodnotila jako pozitivní či negativní. Pro hraní hry a ztotožnění se s tématy je lhostejné, zda je někdo (učitel či žák) kritikem multikulturní společnosti, či ji naopak považuje za obohacení – ať tak či tak, v multikulturní společnosti žije a hra mu má pomoci ji pochopit a vyrovnat se s nároky, které na něj multikulturní společnost klade.

Samotná multikulturní témata stojí ve hře jakoby na okraji – stěžejní je příběh, ve kterém žáci zažívají dobrodružství, řeší problémy a poznávají druhé. Většina situací staví žáky před morální dilemata, která *a priori* nesouvisí s etnicitou. Hra Multipolis je proto vhodná i pro rozvoj občanských kompetencí či jako evokace pro reflexi etických témat jako např. „Co je milosrdná lež?“, „Je správné žalovat?“ či „Je lepší udržet kamarádovo tajemství a riskovat, že se dostane do ještě většího průšvihů, nebo to na něj říci?“ Hra na tyto otázky neposkytuje snadné a jednoznačné odpovědi, ale umožňuje se nad nimi s odstupem zamyslet, zhodnotit je, poměřit s vlastní zkušeností.

Popis průzkumu – cíle, hypotézy, provedení

Průzkum probíhal formou dotazníkového šetření mezi žáky 6. a 9. ročníků základních škol (a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií). Dotazník byl zpřístupněn v elektronické podobě v aplikaci ScioDat (<http://testovani.scio.cz/>), žáci ho tedy vyplňovali na počítačích.

Realizace průzkumu byla rozdělena do tří částí. V první, která probíhala v listopadu a částečně prosinci 2012, vyplňovali respondenti dotazník poprvé (1. kolo dotazníku), aniž by se setkali s hrou Multipolis. V únoru a březnu 2013 proběhla druhá část, která spočívala v odehrání deskové hry Multipolis a realizaci návazných aktivit. Následně (se zadanou časovou prodlevou alespoň dva týdny od odehrání hry Multipolis) vyplňovali žáci tentýž dotazník znovu (2. kolo dotazníku).

Cílem průzkumu bylo zjistit postoje žáků a způsoby jejich přemýšlení o lidech, a to v oblastech jejich angažovanosti ve společnosti, vnímání spolužáků na základě jejich vlastností a vzhledu, vnímání událostí skrze média a jejich postoje např. vůči Romům. Dílčím cílem také bylo ověřit vliv hry a aktivit Multipolis na postoje žáků.

Popis vzorku respondentů

Průzkum probíhal na 37 základních školách a 2 gymnáziích ze všech krajů ČR s výjimkou Prahy. Školy byly vybrány z těch, které se zapojily do projektu Multipolis (celkový počet takových škol je téměř 700).

Do obou kol se zapojilo celkem 1743 žáků¹, z toho 822 dívek a 917 chlapců², 831 žáků 6. ročníků a 905 žáků 9. ročníků³. Tento soubor byl rozdělen do dvou skupin,

¹ Jedná se o počet žáků, kteří se zapojili do obou kol sběru dat. Žáci, kteří vyplňovali pouze 1. či 2. kolo byli z celkového souboru vyřazeni.

² Celkem 4 žáci neuvedli, zda jsou chlapec či dívka.

³ Zbývajících 7 žáků tuto otázku nezodpovědělo, nebo uvedlo jiný ročník

jejichž dotazníky se nepatrně lišily ve způsobu zadání.⁴ V první skupině (pracovně označované jako „A“), bylo 712 žáků, v druhé skupině („B“) pak 1032 žáků. Část žáků z každé skupiny (celkem 242) měla v dotazníku i tzv. otevřené otázky. Tedy otázky, na které odpovídali vlastními slovy (nebyly u nich předem nadefinované možné odpovědi). Otevřené otázky sloužily k zdůvodnění předchozích odpovědí a pomohly interpretovat výsledky šetření. Ti žáci, kteří zodpovídali otevřené otázky, měli na samém konci dotazníku i pět tzv. nedokončených vět, které měli za úkol vlastními slovy doplnit.

Školy byly vybrány kriteriálně, aby bylo zachováno poměrné zastoupení škol v jednotlivých krajích (přičemž byla zohledněna velikost krajů dle počtu obyvatel). Byla zohledněna také velikost obcí, v nichž se dané školy nachází. Byly zapojeny školy z velkých měst (krajská města a sídla s počtem obyvatel vyšším než 70 000), středně velkých měst (s počtem obyvatel 10 000 – 70 000) a z menších obcí (do 10 000 obyvatel).

Struktura dotazníku

Respondenti byli rozděleni do dvou skupin – skupiny A a skupiny B. Každá skupina měla odlišnou verzi dotazníku. Dotazníky se lišily mírou informací, kterou měli respondenti k dispozici, případně pořadím některých otázek, jinak byly shodné. Sledování těchto dvou skupin umožnilo hodnotit faktory vlivu různého typu informací na rozhodování a odpovědi respondentů. Každá skupina pak byla dále rozdělena na dvě části, první zodpovídala dotazník pouze s uzavřenými otázkami, druhá pak měla v dotazníku i otázky otevřené, v nichž měla možnost zdůvodnit své předcházející volby.

Dotazník byl rozdělen do čtyř základních částí. V první části byly zjišťovány základní údaje o respondentovi (pohlaví, věk, navštěvovaný ročník). V průběhu vyhodnocení

⁴ Podrobnější informace k těmto odlišnostem v dotaznících jsou vždy uvedeny u vyhodnocení dané položky dotazníku, kde je popsán způsob zadání.

byly odpovědi sledovány ve vztahu k těmto proměnným (věk a pohlaví). Zohledňována byla také velikost obce, v níž se nachází škola navštěvovaná žáky. Hodnoceny byly také rozdíly mezi regiony, z nichž žáci pocházejí, resp. mezi tzv. problematickými a neproblematickými regiony. Pro definování problematických regionů (okresů) jsme vyšli ze Strategie regionálního rozvoje České republiky pro léta 2007 – 2013, která definuje problematické regiony jako ty, které jsou postiženy strukturálně, jsou hospodářsky slabé či se vyznačují nadprůměrnou nezaměstnaností. Význam této proměnné (vliv regionu) nebyl v rámci tohoto průzkumu doložen, rozdíly mezi tzv. problematickými a neproblematickými regiony nebyly prokázány. Jelikož jsme k vytipování škol v problematických regionech přistoupili pouze na základě toho, že leží v daném okrese, a nezohledňovali reálnou situaci v daném městě či čtvrti, nemůžeme brát tyto výsledky jako závazné. Otázka role tzv. problematického a neproblematického regionu není proto v této zprávě sledována.

Druhá část dotazníku byla zaměřená na zjišťování míry osobní angažovanosti žáků ve veřejných otázkách.

Třetí, nejdelší část, se zaměřovala na zjišťování způsobu, jakým přemýšlí žáci o ostatních lidech. Žáci volili mezi předem nadefinovanými osmi postavami, s nimiž se později setkají při hraní hry Multipolis – vybírali, s kým by rádi spolupracovali na školním projektu a s kým by spolupracovat nechtěli, s kým by chtěli chodit na kroužek, sedět v lavici, s kým by si příliš nerozuměli a kdo by to podle jejich názoru měl ve třídě těžké. V případě otázky, s kým by chtěli a s kým by nechtěli spolupracovat na školním projektu, měli k dispozici obě skupiny pouze obrázky postav, znali tedy jen jejich vnější podobu. Ve zbývajících čtyřech otázkách měla skupina A k dispozici obrázky postavy a popis jejich charakterových vlastností a zájmů a skupina B pouze tento popis bez obrázku.

Podskupiny skupiny A i skupiny B v otevřených otázkách zdůvodňovali, proč si danou postavu vybrali. V textu této zprávy uvádíme pro ilustraci tato žáky napsaná zdůvodnění. Ve zprávě jsou pro zachování autentičnosti uvedena tak, jak je žáci napsali, včetně zachování gramatických chyb, překlepů a vulgarismů. Tyto citace jsou vždy uvedeny v uvozovkách a od textu odlišené kurzívou.

Na tomto místě je třeba upozornit, že k interpretaci výsledků jsme přistupovali jen a pouze na základě zdůvodnění uvedených samotnými žáky, případě na základě toho, že byla určitá charakteristika postavy výrazně více preferována u jedné z otázek (např. chytrost jako požadavek na spolužáka, s nímž sedím v lavici). Etnicitu vybíraných/nevybíraných postav jsme vůbec nezohledňovali, pokud ji žáci sami neuvedli ve svých odpovědích na otevřené otázky. Navíc otázky týkající se etnicity nebyly v této části dotazníku vůbec uvedeny – etnickou příslušnost jako téma vnesli do průzkumu samotní žáci ve svých odpovědích na otevřené otázky.⁵

Cílem těchto otázek nebylo konstatovat cokoli o tom, jak žáci hodnotí jiná etnika, ale pouze identifikovat charakteristiky jedince, které ovlivňují žáky při navazování kamarádských vztahů a poznávání druhých lidí. Žádná volba žáků tak z hlediska naší interpretace nebyla ani správná, ani špatná.

Čtvrtá část dotazníku se zaměřovala na to, jak žáci vnímají realitu skrze média. Žáci měli k dispozici dva články, jeden bulvárnějšího a druhý serióznějšího charakteru. Skupina A jako první četla bulvární článek, skupina B seriózní. Po přečtení prvního textu žáci odpovídali, co nejdůležitějšího se z něj dozvěděli. Poté si přečetli druhý článek a opět zodpovídali otázku, co nejpodstatnějšího se z něj dozvěděli. Poté následovali otázky společné pro oba články, konkrétně otázka na přepokládaného pachatele přepadení popisovaného ve člancích a na očekávání vývoje situace po přepadení.

Tímto pro většinu žáků dotazník končil. Avšak žáci, kteří zodpovídali otevřené otázky, vyplňovali ještě pátou část dotazníku, kde dopisovali nedokončené věty. Žáci měli k dispozici začátek věty/souvětí, který měli vlastními slovy dokončit. Dokončení, které žáci doplnili, nám opět pomohlo interpretovat, jaké charakteristiky na druhých oceňují, jak vidí sebe, jak přistupují k navazování a udržování vztahů a jaké jsou jejich postoje.

⁵ V celém dotazníku s výjimkou poslední části zaměřené na vnímání reality skrze média a v jedné z nedokončených vět se vůbec neobjevují slova jako „rasa“, „etnikum“, „barva pleti“. Zda tyto kategorie považují žáci za významné, nebylo primárně hlavní výzkumnou otázkou. To, že se do jisté míry významné ukázaly, vzešlo jen a pouze z odpovědí respondentů.

V dotazníku byla využita grafika shodná s tou, která je ve hře Multipolis. Jednalo se o portréty postav dívek a chlapců ve věku kolem 14 let. Portréty jsou uvedeny v této zprávě v příslušné kapitole.

Nabízené odpovědi, stejně jako postavy, mezi nimiž žáci volili, byly díky využití nástroje ScioDat randomizovány. Díky tomu, že se možnosti objevovaly v náhodném pořadí, je minimalizováno riziko zkreslení dat např. tím, že někdo odpovědi nečte a automaticky zaškrťává první, příp. tím, že neudrží pozornost k pročtení všech nabízených odpovědí.

Strukturu a témata dotazníku kopíruje i uspořádání této zprávy. Podrobnější informace k otázkám a podobě dotazníku jsou vždy uvedeny v té části zprávy, která se dané pasáži dotazníku věnuje.

Shrnutí hlavních poznatků

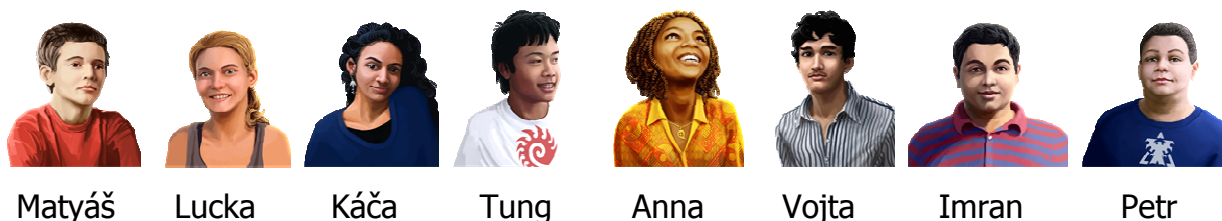
Angažovanost

První část dotazníku obsahovala dvě otázky zjišťující míru angažovanosti mezi žáky. Možnosti byly nastaveny tak, aby odpovídaly angažovanému, konformnímu, negativnímu či destruktivnímu přístupu.

K otázce, co dělají, když si jejich rodiče povídají o politice, zaujala většina žáků konformní či negativní postoj. Angažovaný postoj byl častější u žáků devátých ročníků než u žáků šestých ročníků. V případě aktivního zapojení na lokální úrovni, konkrétně ve školním prostředí, by se zapojila nadpoloviční většina žáků. Výrazně ochotněji by se přitom zapojily dívky než chlapci.

Vnímání druhých lidí na základě vzhledu

Druhá část dotazníku byla věnována vlivu vzhledu na postoje ke druhým lidem. V dotazníku byly použity portréty postav ze hry Multipolis. Šlo o kreslené portréty dětí okolo 14 let (viz obrázek č. 1). Nejprve měli žáci vybírat jednu až tři z těchto postav, s nimiž by spolupracovali na veřejně prezentovaném projektu. Následně měli vybrat opět jednu až tři postavy, s nimiž by na projektu nespolečně pracovali. U obou otázek vybírali jen na základě portréty, žádné další informace k dispozici neměli.

Obrázek č. 1

Na obrázku č. 1 jsou portréty seřazeny v pořadí zleva od postavy, s kterou by chtělo spolupracovat nejvíc žáků, až po postavu vpravo, s kterou by chtělo spolupracovat nejméně žáků. Na základě doplňujících otevřených otázek jsme dále mohli

interpretovat důvody výběru jednotlivých postav. Žáci pozitivně hodnotili, když postava působila *přátelsky* či *usměvavě*, negativní vliv měla zvláště *obezita* a v určitých případech i *barva pleti*.

Pro další čtyři otázky byly použity různé varianty dotazníku (viz výše v kapitole Struktura dotazníku). Jedna část respondentů měla k dispozici pouze popis charakterových vlastností postav (např. „VOJTA je tichý a přemýšlivý. Dobře se učí, ale není šprt. Nesnáší, když někdo ubližuje slabším – to se pak umí i porvat.“), aniž by znala jejich podobu. Druhá část respondentů měla k dispozici tento popis a navíc ještě jejich portrét (viz obrázek č. 1). V otázkách, které byly společné oběma variantám dotazníku, jsme se ptali, se kterou z těchto postav by respondent chtěl chodit na kroužek, se kterou by chtěl sedět v lavici, se kterou by si nejspíš nerozuměl a kdo by to podle něj měl u nich ve třídě těžké.

Výsledky ukázaly, že podoba významně ovlivňuje postoje žáků. Projevilo se to v pozitivním i negativním smyslu. Například s postavami Matyáše a Lucky (na obrázku č. 1 první a druhý portrét zleva) by žáci byli ochotní chodit na kroužek nebo sedět v lavici výrazně častěji, pokud znali jejich podobu. Rozdíl je také vidět mezi postavami Petra (na obrázku č. 1 první zprava) a Imrana (tamtéž druhý zprava). Podle portréty jsou oba trochu silnější. Rozdíl je ovšem v tom, že Imran to má i ve slovním popisu („vypadá lehce obézní“), kdežto Petr nikoli. Ve variantě dotazníku, kde se žáci rozhodovali jen podle popisu, by v lavici s Petrem chtělo sedět 3x více žáků než s Imranem (o němž z popisu měli informaci, že je lehce obézní). Ovšem ve druhé variantě, kde respondenti viděli portréty a měli tedy informaci, že jsou Petr i Imran silnější, byly výsledky pro obě postavy zhruba stejné, a to nízké.

Na základě doplňujících otevřených otázek se také ukázalo, že důležitou roli při vnímání druhých lidí žáky hraje „konformita“. Negativně se hodnotí odchylky od „normálu“, a to ty pozitivní, i ty negativní. Na jednu stranu tak mohou být některé postavy negativně hodnoceny pro nedostatek smyslu pro humor, na druhou stranu u jiných postav může být negativně hodnocena „přemíra smyslu pro humor“ jakožto drzost či důvod, proč mě někdo dostane „do průšvihů“.

Vnímání světa skrze mediální realitu

Ve třetí části dotazníku byly žákům předloženy dva články, které se oba vztahovaly k fiktivní události přepadení chlapce v blíže neurčeném městě. Jeden ze článků byl pojatý jako „seriózní“, podával fakta věcnějším způsobem, byl méně emočně zabarvený a méně spekulativní. Druhý článek byl „bulvární“, obsahoval domněnky o romském původu útočníků, spekulace, zevšeobecnění a konfliktnější vykreslení situace a také byl výrazně emočně zabarvený.

Žáci měli nejprve odpovědět, co hlavního se z článku dozvěděli. V případě seriózního článku zvolily 2/3 žáků odpovědi, kde nejsou zmíněni Romové (1/3 tedy zvolila odpovědi, kde se píše o Romech), a 3/4 vnímaly informace ze článků spíše jako konkrétní událost, než jako obecnější jev.

U bulvárního článku byly poměry spíše směrem k etnickému vnímání situace (zhruba 40 % volilo odpovědi zmiňující Romů) a poměr mezi vnímáním situace jako konkrétní nebo obecné byl víceméně vyrovnaný.

To odpovídá podání obou článků, kdy seriózní článek se spíše týká daného přepadení a nezmiňuje Romů, kdežto v bulvárním článku se píše o „přibývajících útocích Romů na děti“.

Důležitým zjištěním bylo, že v jedné variantě dotazníku, kde byl seriózní článek zařazen jako první, přes 23 % žáků zvolilo jako odpověď „Chlapec byl přepaden a okraden pravděpodobně Romů“. Přitom v samotném článku není o Romech žádná zmínka a v předchozích otázkách se zmínky o Romech také nevyskytují.

Chlapci oproti dívkám a také žáci 9. ročníků oproti 6. ročníkům vnímají událost konfliktněji a spíše skrze etnicitu. V otázce po předpokládaném pachateli přepadení na základě přečtení článků mělo téměř čtyřikrát více chlapců než dívek jasno v tom, že se jedná o „partu Cikánů v kožených bundách“. Dívky naopak častěji volily věcnější a méně spekulativní odpovědi. Obdobně žáci 6. ročníků častěji než žáci 9. ročníků volili odpovědi, kdy jsou za pachatele přepadení označeni Romové.

Rozdíl byl patrný i při rozdělení podle velikosti obce, kam daní žáci chodí do školy. Žáci ze škol ve středně velkých obcích (mezi 10 tisíci a 70 tisíci obyvatel) se přikláněli spíše k jasnému stanovisku, že pachatelé byli Romové, včetně jejich označení jako Cikáni.

Dále jsme se ptali na očekávaný vývoj situace v daném místě po přepadení. Téměř 60 % žáků očekávalo konstruktivní řešení, kdy „obyvatelé budou spolupracovat s policií“. Tato odpověď byla zároveň typičtější pro dívky než pro chlapce, kteří předpokládají spíše konfliktní a etnicky vyostřené vyústění. Takovýto vývoj v místě dané události očekávali častěji také žáci 9. ročníků oproti žákům 6. ročníků.

Význam etnicity ve vnímání druhých

Primárním cílem průzkumu nebylo zkoumat vztah žáků k etnicitě či vliv etnicity druhých na postoje žáků. Přesto se etnická témata v dotazníku objevovala – mezi postavami ve druhé části dotazníku byli Romové, Asiat, černoška a Bangladéšan⁶, Romové jsou zmiňováni jako možní pachatelé přepadení v jednom ze článků a v části s doplňováním vět se jedna otázka týkala protiromského pochodu.

Například právě větu „Kdyby u nás byl pochod proti Romům, tak...“ doplnilo 40 % žáků v tom smyslu, že by se k němu přidalo nebo ho podpořilo. Oproti tomu 8 % žáků by vyjádřilo nesouhlas. Dále větu „Nikdy bych se nekamarádil/a s...“ doplnilo 32 % žáků tak, že by se nikdy nekamarádili s Romem. Přitom tato otázka byla otevřená, nešlo o výběr z možností, ale o spontánní asociace.

V doplňujících otevřených otázkách k výběru postav uvedlo přes 7 % žáků, že by to určitá postava měla u nich ve třídě těžké kvůli barvě pleti či etnicitě. Nejčastěji se v tomto případě vymezovali vůči Romům, ostatní etnika byla zmiňována spíše výjimečně.

⁶ Avšak není to u nich explicitně uvedeno.

PODROBNÉ VYHODNOCENÍ PRŮZKUMU

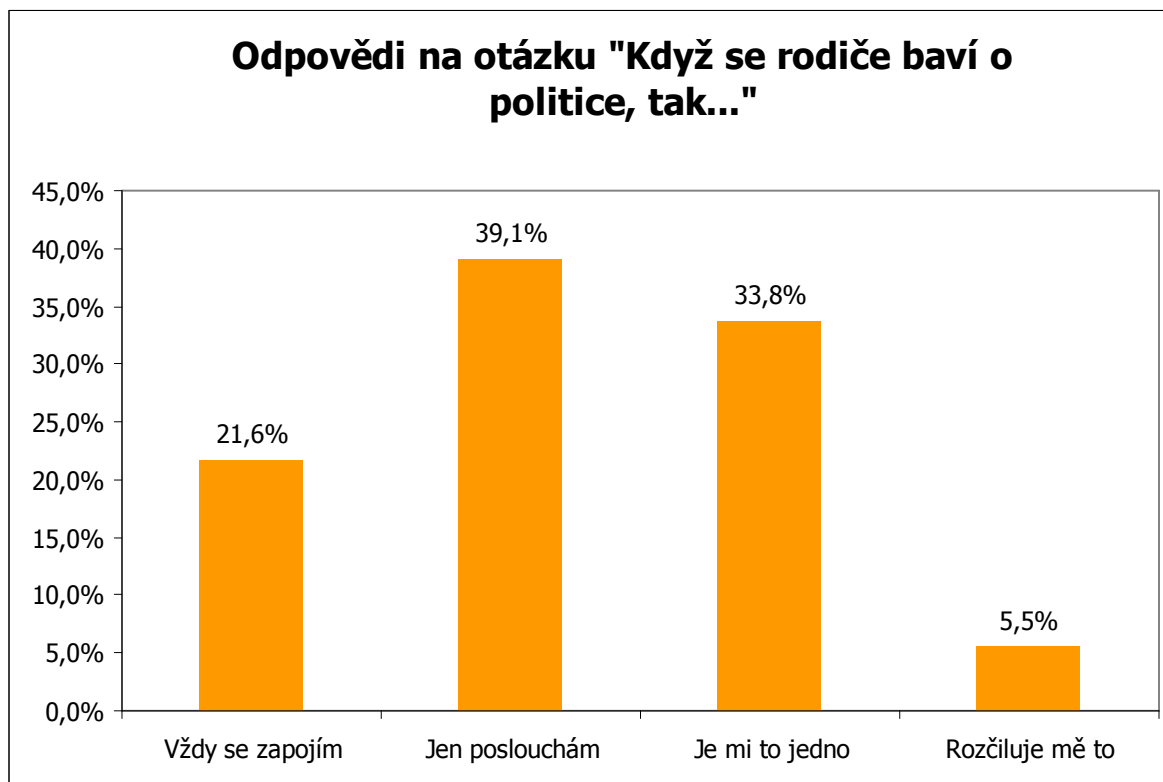
Angažovanost

První část dotazníku byla věnována zjišťování míry angažovanosti mezi žáky základních škol. Žáci odpovídali, do jaké míry by se zapojili do debaty o politice, tedy obecnějším tématu, a do navrhování změn ve škole, tedy do činnosti vedoucí ke změně jejich bezprostředního okolí. Ukázalo se, že žáci jsou angažovanější právě na lokální úrovni, ve svém bezprostředním okolí, kde mohou něco měnit.

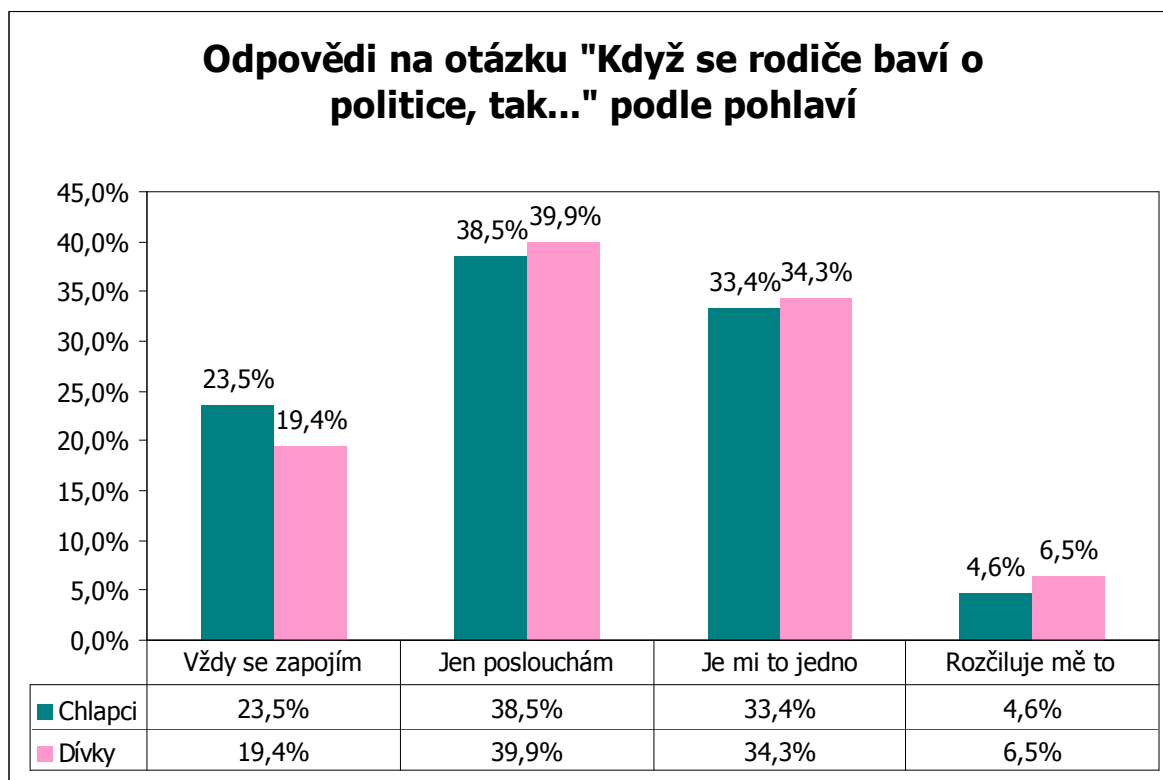
Možné odpovědi u obou otázek byly sestaveny tak, aby odpovídaly 4 modům angažovanosti: angažovanost, konformita, negativismus a destruktivita.

Debata o politice

Pokud se rodiče žáků baví o politice, pak žáci nejčastěji jen poslouchají (39,1 %), případně jim to je jedno (33,8 %). Aktivně se zapojí 21,6 %. 5,5 % žáků debata o politice rozčiluje (viz graf č. 1).

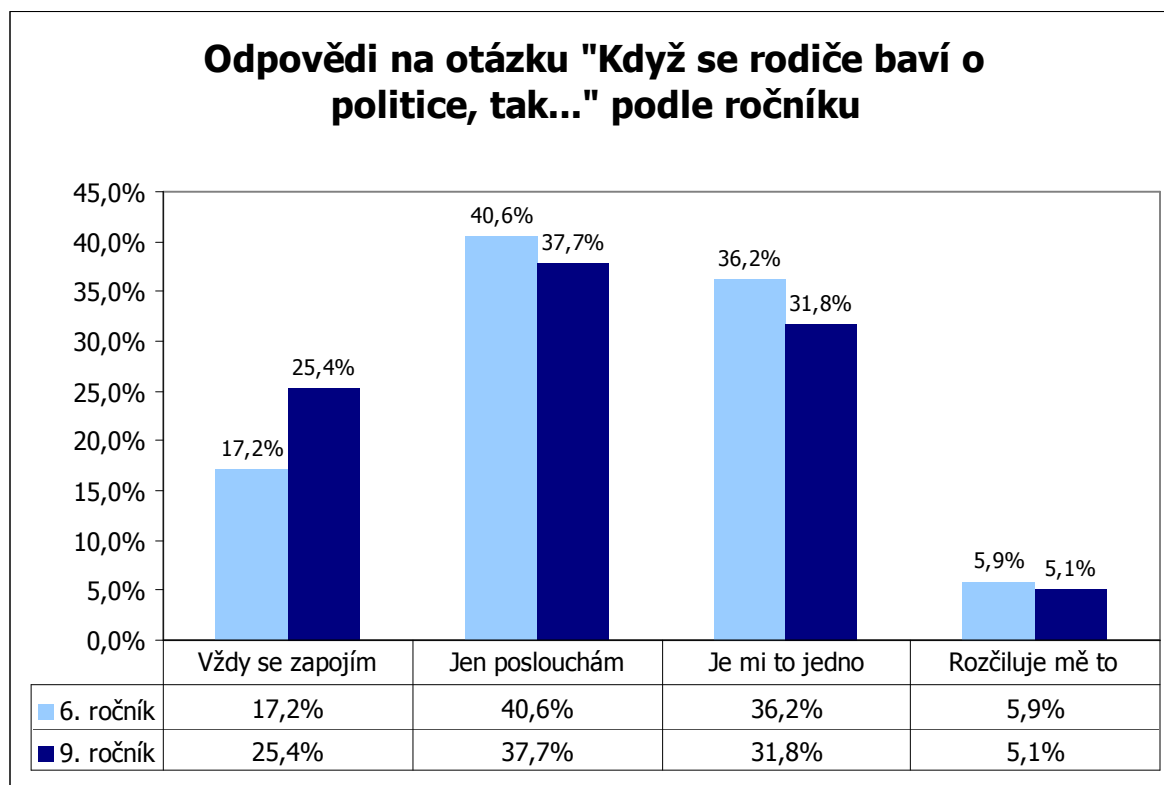

Graf č. 1

Graf č. 2

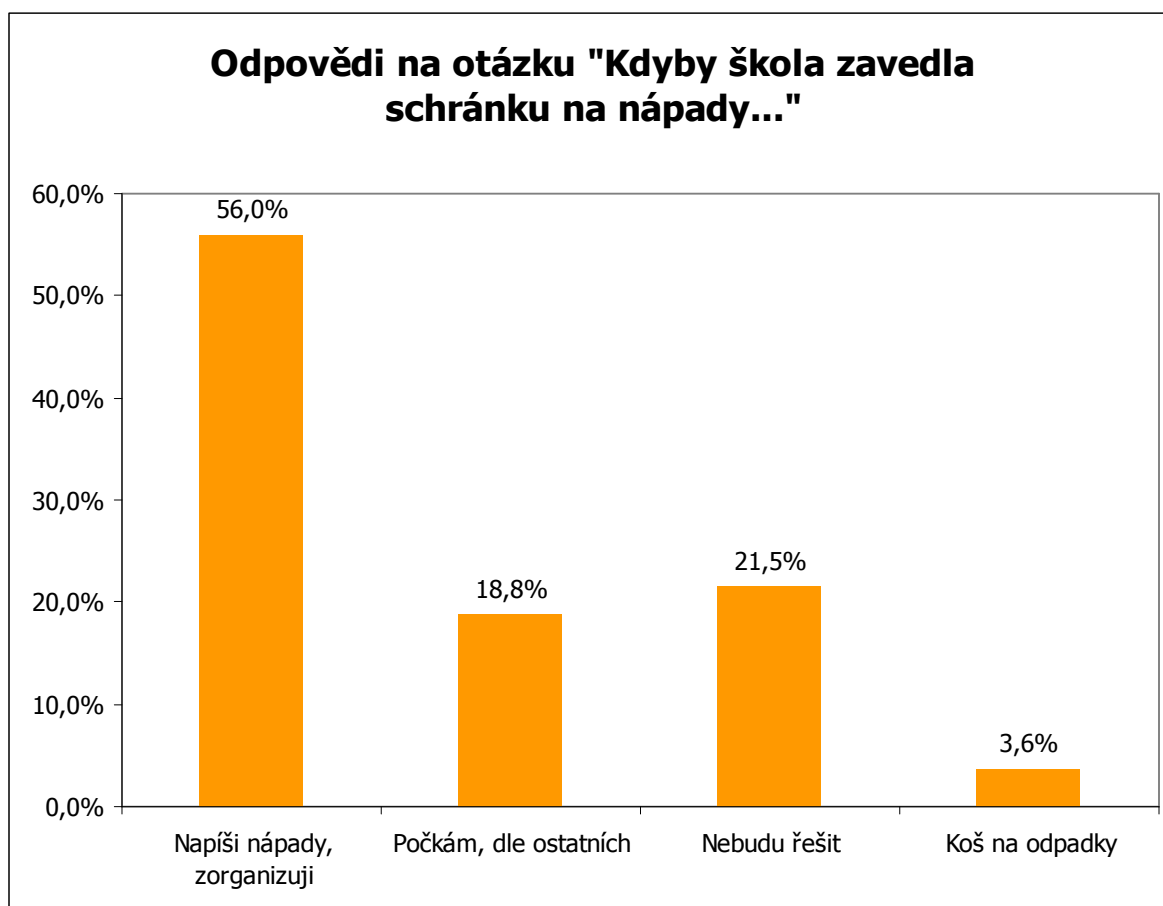
Do debaty se aktivně zapojují spíše chlapci oproti dívkám. Dívky diskuse o politice spíše jen poslouchají, dívky také častěji než chlapce diskuse o politice rozčilují (viz graf č. 2). Do diskuse o politice se zapojují častěji žáci 9. ročníků (25,4 % oproti 17,2 % v případě žáků 6. ročníků (viz graf č. 3).

Graf č. 3

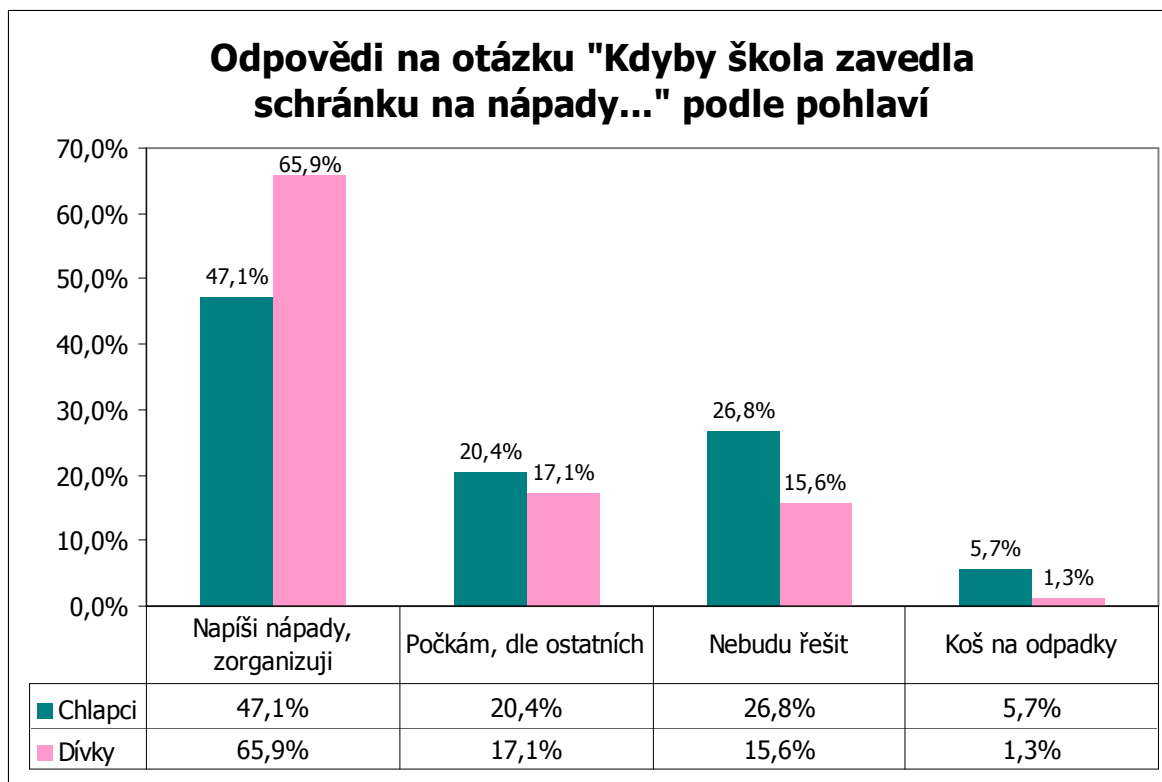
Schránka na nápady ve škole

Pokud mají žáci možnost zapojit se do činnosti týkající se změn v jejich bezprostředním okolí, např. vypsát a odevzdat své nápady na vylepšení a změny v jejich škole, pak většina žáků deklaruje (56 %), že se aktivně zapojí.

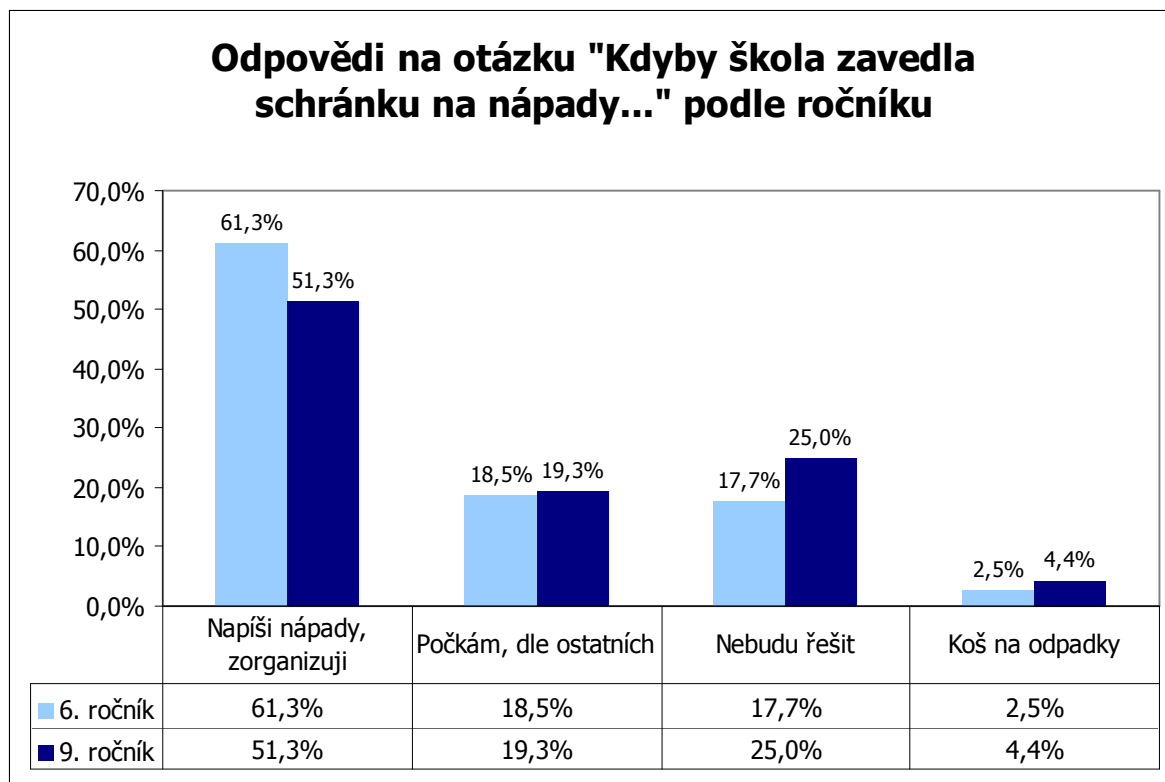
Graf č. 4

Celých 56 % žáků uvádí, že své nápady aktivně vypíše, nebo k tomu vyzve a zorganizuje spolužáky. Dle reakce kamarádů a spolužáků se zachová 18,8 % žáků, 21,5 % to nezajímá a nebude to řešit a 3,6 % žáků druhého stupně by schránku, do níž je možné vhazovat nápady, používalo jako koš na odpadky (viz graf č. 4).

Graf č. 5

Dívky, které v předchozí otázce týkající se politiky byly méně aktivní než chlapci, jsou v případě schránky, tedy angažovanosti ve prospěch svého bezprostředního okolí, aktivnější než chlapci. To lze do jisté míry vysvětlit většinou pozitivnějším vztahem dívek ke škole. Naopak chlapci oproti dívkám zauímají častěji stanovisko, že je jim to jedno a nebudou nic řešit (26,8 % oproti 15,6 % v případě dívek), či stanovisko destruktivní, tedy že si ze schránky udělají koš na odpadky (5,7 % oproti 1,3 %) (viz graf č. 5).

Graf č. 6

Výrazně angažovanější jsou i žáci 6. ročníků (61,3 % oproti 51,3 % v případě žáků 9. ročníků) (viz graf č. 6). Avšak to může být ovlivněno opět tím, že v případě mladších žáků bývá zájem o školu větší a vztah k ní pozitivnější, než v případě žáků 9. ročníků, kteří navíc brzy danou školu opustí.

Vnímání druhých lidí a posuzování dle vzhledu

V další části dotazníku si žáci vybírali z osmi nabídnutých postav, které se jinak vyskytují ve hře Multipolis. Žáci volili, s kterými postavami by chtěli či nechtěli spolupracovat na školním projektu, s kým by chtěli chodit na kroužek či sedět v lavici, s kým by si moc nerozuměli a kdo by to dle jejich názoru měl ve třídě těžké.

Spolupráce na školním projektu

V případě otázek, týkajících se toho, s kým by chtěli či nechtěli spolupracovat na školním projektu, který by následně veřejně prezentovali, měli žáci k dispozici pouze obrázky těchto osmi postav a vybírali tak jen dle vnější podoby (viz obr. 2).

Matyáš

Lucka

Káča

Tung

Anna

Vojta

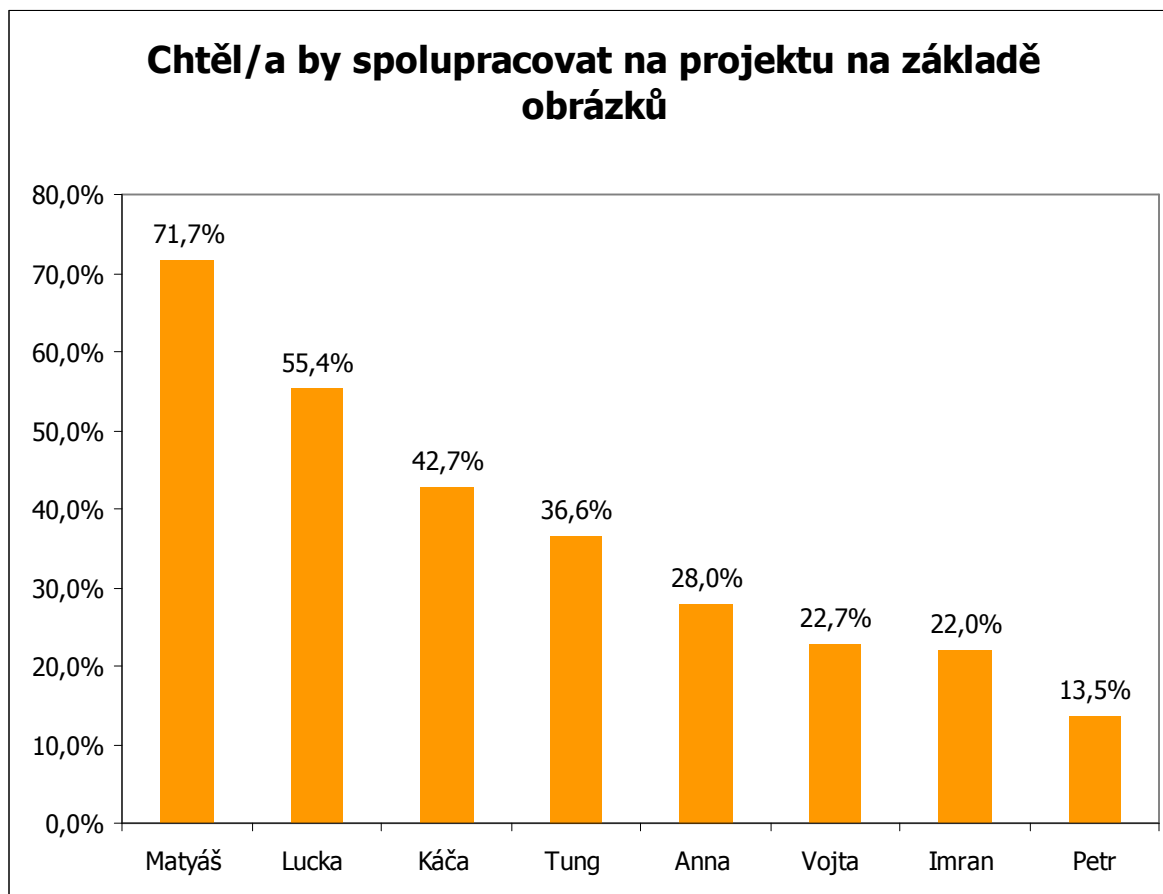
Imran

Petr

Obrázek č. 2

Zároveň část žáků měla možnost zdůvodnit svou volbu v otevřené otázce, což umožňuje interpretovat motivaci toho, proč byla vybrána ta která postava.

Graf č. 7

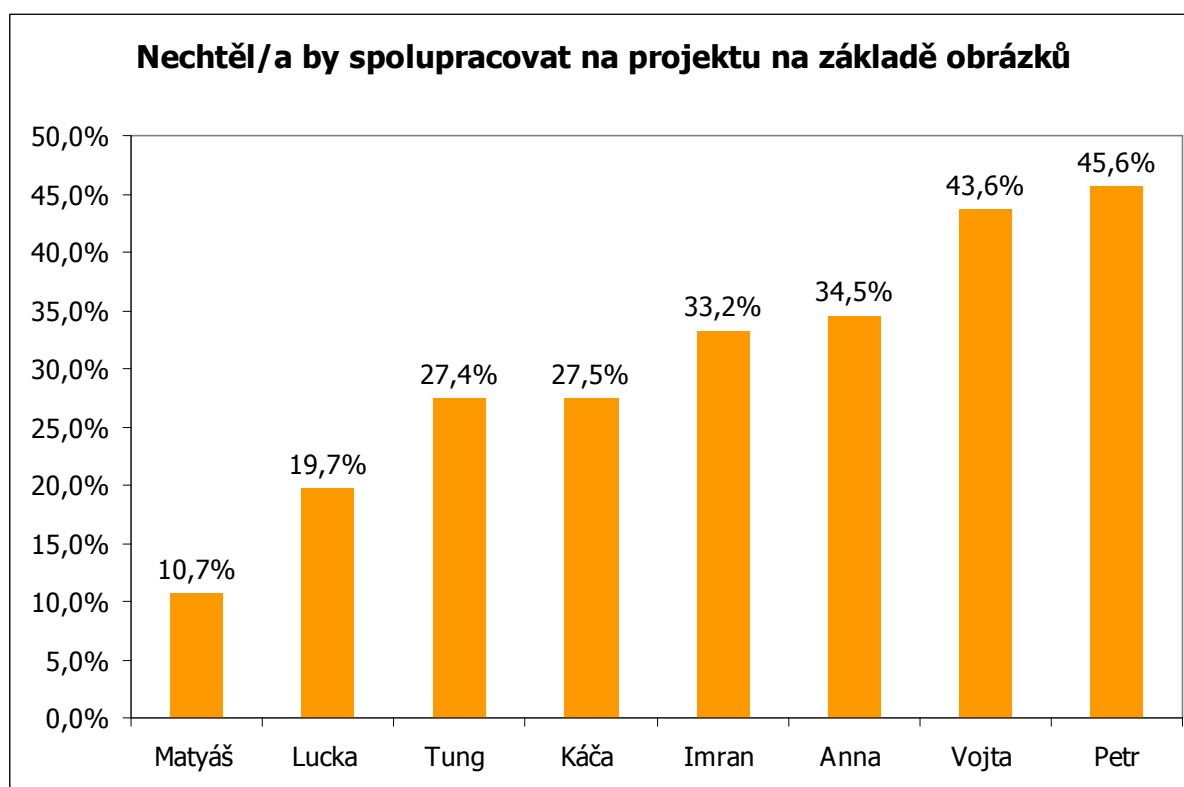
Na školním projektu by jednoznačně nejvíce žáků chtělo spolupracovat s Matyášem, dále pak s Luckou (viz graf č. 7). Oba dle obrázku nevypadají, že by příliš vybočovali z průměru, působí mile a slušně. Žáci, kteří odpovídali i na otevřenou otázku, hodnotili Lucku a Matyáše jako sympatické s kompetencemi pro úspěšnou realizaci projektu, tedy chytré, se zájmem o školu, bezkonfliktní a spolupracující. Nejméně často si ke spolupráci vybírali Vojtu, Imrana a Petra (viz graf č. 7).

Na základě otevřených otázek lze konstatovat, že pokud se žáci mají rozhodovat o tom, s kým budou spolupracovat na školním projektu, řídí se v první řadě dle sympatií. Jako druhé kritérium však zvažují, zda bude druhý přínosem pro tým a projekt, zda má dostatečné kompetence, je chytrý a motivovaný (viz tabulka č. 30, Přílohy).

Přestože měli žáci v otázce, s kým by si přáli spolupracovat a s kým nikoli k dispozici pouze podobizny postav, uváděli, že se rozhodovali dle svých sympatií a odhadu kompetence spíše, než jen na základě fyzické atraktivity postavy (viz tabulka č. 30, Přílohy).

Zajímavé je, že odlišnost postavy může být v některých případech a některými žáky hodnocena pozitivně jako přínos (např. u Imrana), ale daleko častěji je odchylka od normy hodnocena jako cosi divného a nežádoucího (viz tabulka č. 30, Přílohy).

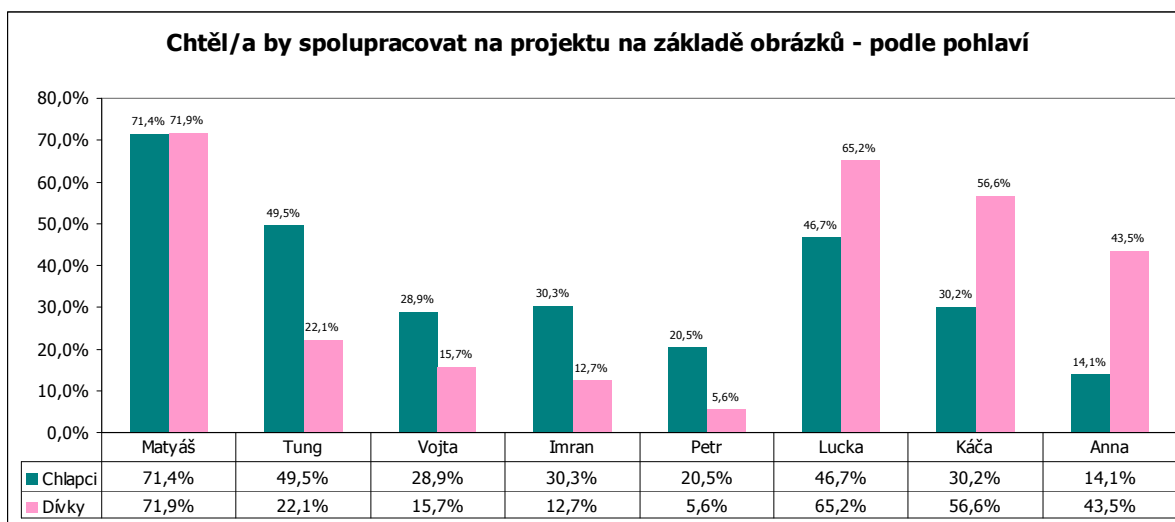
V další otázce si žáci vybírali ze stejných postav, s kým by spolupracovat nechtěli. Nejvíce žáků by si k spolupráci nevybralo Petra a Vojtu (viz graf č. 8).

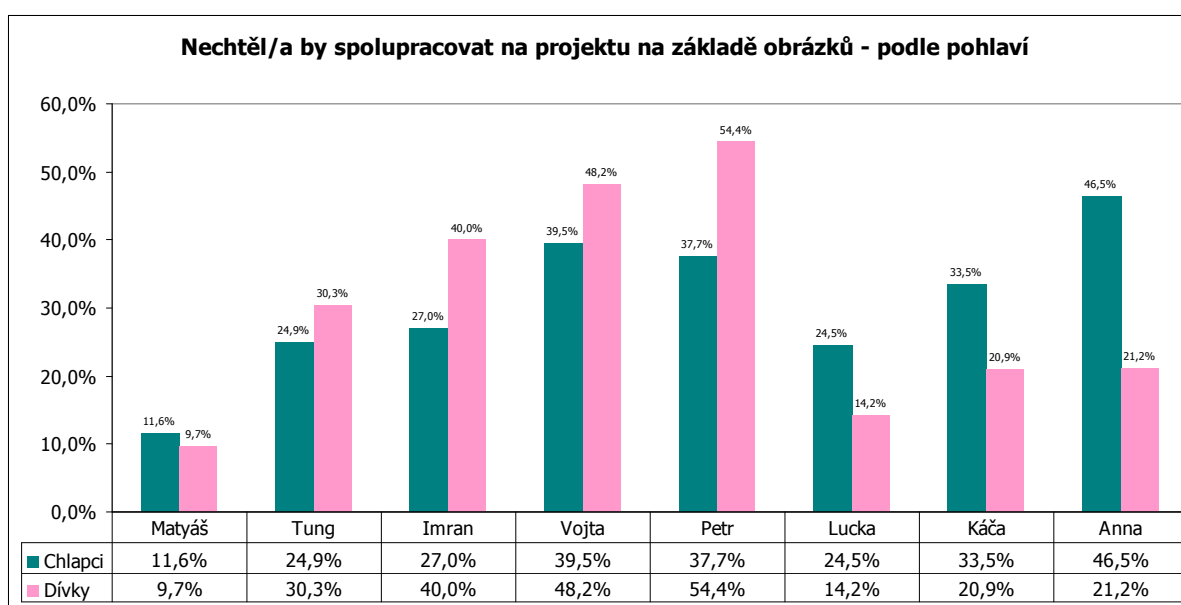
Graf č. 8

Žáci, kteří odpovídali i na otevřené otázky, nejčastěji uváděli, že by s Petrem nechtěli spolupracovat, protože je jim nesympatický a protože se jim nelíbí, jak vypadá. Vojta jim připadal také nesympatický a nepříliš inteligentní.

V případě spolupráce na školním projektu, kdy měli žáci k dispozici jen obrázek daných postav, uvedlo v 4,9 % respondentů, že s některými postavami odmítají spolupracovat, protože jsou odlišné barvy pleti (viz tabulka č. 30, Přílohy).

Graf č. 9

Graf č. 10

Žáci si vybírají své spolupracovníky pro školní projekt také podle jejich pohlaví. Nepřekvapivě dívky většinou preferují ke spolupráci dívky a chlapci chlapce (viz graf č. 9). Stejně tak i v případě výběru postav, s nimiž by spolupracovat nechtěli, označily dívky častěji chlapce a naopak (viz graf č. 10).

Oproti tomu rozdíly mezi 6. a 9. ročníky nejsou markantní (viz graf č. 42, Přílohy).

Výběr postav dle popisu a vzhledu

V další části měli žáci k dispozici popis vlastností a zájmů jednotlivých postav.

Žáci byli rozděleni na dvě skupiny, z nichž jedna měla k dispozici pouze popis vlastností dané postavy, druhá skupina pak měla k dispozici popis i obrázek – znala tedy podobu dané postavy ze hry (postavy i popisy jejich vlastností jsou uvedeny v tabulce č. 1).

Žáci měli za úkol na základě popisu a portrétu (varianta dotazníku A) či pouze popisu (varianta dotazníku B) vybrat, s kým by rádi trávili volný čas na zájmovém kroužku, s kým by rádi seděli v lavici, s kým by si asi moc nerozuměli a kdo by to měl dle jejich názoru těžké.

Část respondentů z obou skupin opět zodpovídala i otevřené otázky, v nichž zdůvodňovala svou volbu. Tyto odpovědi umožnily interpretovat, proč si žáci dané postavy vybírali a jaká kritéria byla v jejich rozhodování klíčová.

	PETR má skvělé známky, i když se neučí. Nemá rád sport, ale miluje hudbu. Každému rád pomůže.		IMRAN vypadá lehce obézní, ale je obratný. Umí skvěle jednat s lidmi a zajímá se, co se kolem něj děje.
	ANNA je veselá, odvážná a možná trochu drzá. Všechno umí obrátit v legraci a nikdy by se nevykašlala na kamarády.		LUCKA je hodná a veselá a nesnáší lidskou blbost. Jednou by chtěla být učitelka a učit tak, aby to děti bavilo.
	MATYÁŠ je velice chytrý a je na něj spoleh. Někdy ale moc nechápe vtipy a také se občas chová zvláště.		KÁČA je sebevědomá a rázná. Je bystrá, ani se nemusí moc učit, a nikdy nezkazí žádnou legraci.

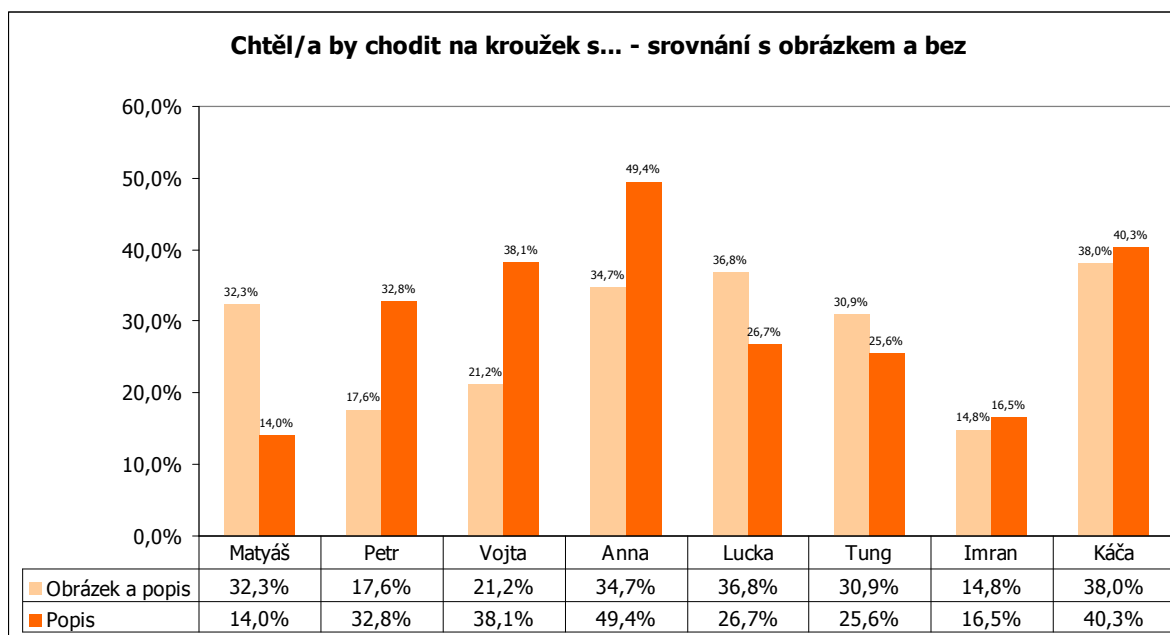
	<p>TUNG se dobře učí a kamarádi jsou pro něj důležití. Má hodně koníčků a vše si plánuje. Občas je nerozhodný.</p>		<p>VOJTA je tichý a přemýšlivý. Dobře se učí, ale není šprt. Nesnáší, když někdo ubližuje slabším – to se pak umí i porvat.</p>
---	--	--	---

Tabulka č. 1

S kým by žáci rádi trávili volný čas

Pokud měli žáci k dispozici pouze popis, preferovali pro trávení volného času Annu, Káču, případně Vojtu (viz graf č. 11).

Respondenti, kteří neměli k dispozici obrázek, si v případě Anny nejvíce vážili toho, že je sympatická a zábavná. U Káči si také cenili, že je s ní legrace, a v případě Vojty je zaujalo, že neubližuje ostatním, je chytrý a že by s ním mohla být zábava.

Graf č. 11

Žáci, kteří měli ve svém dotazníku nejen popis, ale i obrázek dané postavy, by nejraději na kroužek chodili s Luckou, Káčou, Annou, případně s Matyášem.

Ti, kteří si vybrali Lucku a zdůvodňovali v otevřené otázce svou volbu, ji vidí jako zábavnou, a uvedli, že se jim líbí její vlastnosti z popisu. Na Káče zaujalo ty respondenty, kteří měli k dispozici její podobiznu, také to, že je s ní zábava. Ti, co si dle popisu a obrázku vybrali Annu, si pochvalovali její vlastnosti. Ti, co volili Matyáše, uváděli, že má podobné vlastnosti jako oni a je jim sympatický.

Z odpovědí uvedených v otevřených otázkách lze vysledovat, co je pro žáky důležité, pokud si mají vybrat, s kým budou trávit volný čas (více viz tabulka č. 31, Přílohy). Pro společné trávení volného času je pro žáky ZŠ nejdůležitější to, zda je s jejich kamarádem zábava, zda pochopí vtipy a společně se zasmějí (*„Mám ráda lidi, který dokážou pobavit.“*; *„Protože jsem střelená a mám strašně ráda legraci. Myslím, že dovedu spoustu lidí pomoci. Ráda se učím.“*; *„Jsou veselý, chytrí, takže by chápali moje vtipy a já zase jejich..“*). Dále na svém potenciálním kamarádovi hodnotí to, zda mají společné zájmy a osobnostní vlastnosti (*„Přijdou mi velmi podobní mě. To jak se chovají. Možná by jsme si i rozuměli.“*; *„Máme spoustu společného např. obě chceme být učitelky a učit tak aby to někoho bavilo.“*; *„Protože mají dobré vlastnosti a podobné jako já.“*). Oceňují také, je-li přátelský a jako kamarád spolehlivý (*„Vypadají jako dobří kamarádi.“*; *„Chovají se kamarádsky a je snima sranda.“*; *„Protože si myslím že by se mnou bavily pořád, i když by jsme se třeba pohádaly.“*).

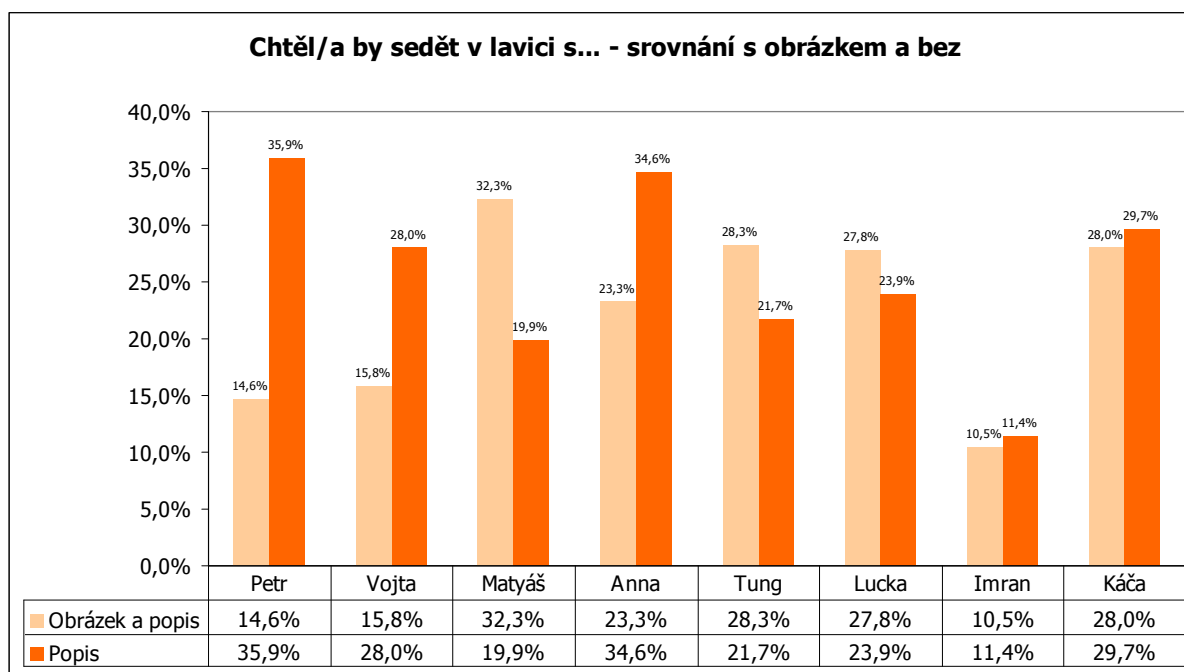
Je zajímavé, že podobnost v zájmech i vlastnostech, která je nepochybně pro kamarádství a mezilidské vztahy důležitá, byla žáky také explicitně reflektována jako důležitá pro vzájemné kamarádství, nebo alespoň trávení volného času.

Oproti tomu v případě společně tráveného času mimo školu nehraje příliš významnou roli fyzický vzhled, nebo alespoň není explicitně uváděn (*„Mají dobré vlastnosti! i když nejsou nejhubenější nebo tak. to nevadí kazdy je nějaký!“*). V případě trávení volného času tak žáci dávají přednost vzájemnému porozumění s kamarádem před tím, zda je kamarád hezký či společensky uznávaný. To potvrzuje i to, že postavy, které byly v ostatních položkách spíše outsidersy, byly v otázce na společné trávení volného času mimo školu, kde se tolik nerozhoduje o sociálním statusu žáka ve třídě, vybíráni o něco častěji.

S kým by žáci rádi seděli v lavici

Žáci, kteří neměli k dispozici obrázků dané postavy, by nejraději seděli v lavici s Petrem, Annou, nebo Káčou (viz graf č. 12).

Ti, co si zvolili Petra, aniž by viděli jeho obrázků, jej považovali za dobrého kamaráda, s nímž by si rozuměli a který má podobné vlastnosti a zájmy jako oni, cenili si na něm také toho, že je ochotný pomoci ve škole. Ti, co si vybrali Annu, ji zvolili proto, že jim byla sympatická, zdála se zábavná a jako dobrá kamarádka. Ti, co si na základě popisu vybrali Káču, uváděli jako motivaci své volby to, že je sympatická.

Graf č. 12

Respondenti, kteří měli k dispozici obrázků i popis, by nejraději seděli v lavici s Matyášem, Tungem, Luckou, nebo Káčou (viz graf č. 12).

Matyáš se jim dle popisu a obrázků jevil jako chytrý a dobrý kamarád. Někteří si jej ale vybírali i proto, aby mohli opisovat. Ti, co si vybrali Tunga, oceňovali, že je chytrý a že by si s ním rozuměli i jako s kamarádem. Lucka se jim zdála chytrá, kamarádká, ochotná pomoci se školou, slušná a spolehlivá. Káču si vybírali proto, že je s ní zábava, je chytrá a sympatická a že se jim líbil její vzhled.

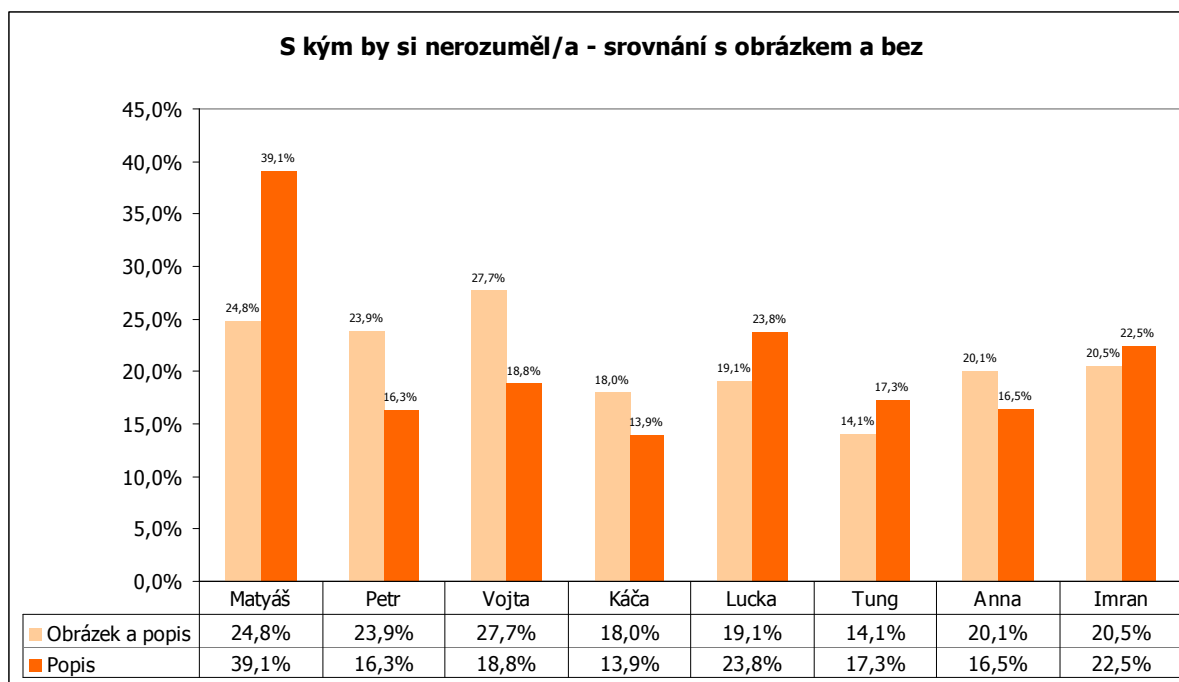
Na základě otevřených otázkách můžeme interpretovat i to, co je pro žáky důležité v rozhodování, s kým by chtěli sedět ve škole v lavici (viz tabulka č. 32, Přílohy). Žáci zohledňovali zejména to, zda je daný spolužák chytrý (jako argument pro volbu dané postavy to uvedlo 16,0 % respondentů), jestli s ním je zábava (14,8 %), zda si spolu rozumí (14,4 %) a vládnou mezi nimi sympatie (13,6 %) a také to, zda je daný spolužák ochotný pomoci jim s učením, domácím úkolem apod. (12,8 %).

Jedná se tak o kombinaci faktorů spíše utilitárních, tedy zda spolužák pomůže, poradí, je dostatečně chytrý apod. a těch osobních, které vedou k příjemné atmosféře, přátelství. Žáci si ochoty pomoci cení nejen proto, že pro ně může být užitečná, ale chápou ji i jako žádoucí vlastnost, která patří k jejich pojetí dobrého člověka. („Protože si myslím že by mi vysvětlila a pomohla kdybych něco nechápala.“; „Rozuměla bych si s nimi, určitě by mi třeba pomohli o hodinu, kdybych náhodou něčemu nerozuměla. Určitě by jsme si na sebe zvykli a byli kamarádi.“). Mnohdy uváděli, v čem by byli oni schopni pomoci a poradit danému spolužákovi a uváděli tak příslib vzájemné podpory („S něčím by mi pomáhali a já zase jim, a neotravovali by mě v hodinách“). To, že by od spolužáka opisovali při písemkách a tak trochu jej využívali, uvedlo explicitně jen 4,1 % respondentů („Protože sou chytrí a muzu od nich opisovat“; „Na opisování, ale spíš jsme radši když stou osobou je sranda..;“).

S kým si žáci nerozumí

Nejvíce žáků, kteří neznali podobu postav, uvedlo, že by si nerozumělo s Matyášem, dále pak s Luckou a Imranem.

Ti, co měli možnost svou volbu zdůvodnit, uváděli, že by si s Matyášem nerozuměli, protože s ním není zábava, nerozumí vtípům a celkově je divný. S Luckou by si nerozuměli, jelikož je nezábavná a má jiné vlastnosti a zájmy než oni. Ti, co vybrali Imrana, by si s ním nerozuměli, protože se jim zdá divný a nudný (více viz tabulka č. 33, Přílohy).

Graf č. 13

Žáci, kteří měli v dotazníku uvedený popis i podobiznu postav, by si nejčastěji nerozuměli s Vojtou, Matyášem a Petrem (více viz graf č. 13).

Jako důvod, proč by si nerozuměli s Vojtou, uváděli, že je příliš tichý a neměli by si s ním co říci a že má jiné vlastnosti a zájmy než oni. Matyáš jim přišel nezábavný, nudný a divný. S Petrem by si nerozuměli, jelikož má jiné zájmy a vlastnosti než oni a protože nemá rád sport. Zde je zajímavé poukázat, že těm žákům, kteří měli k dispozici Petrovu podobiznu, vadilo, že nemá rád sport v 60 %, kdežto těm, kteří jeho podobu neznali, to vadilo jen v 16,4 %.

V odpovědích na otevřené otázky se jako nejčastější důvod, proč by si s někým žáci nerozuměli, uvádí to, že je daný člověk nezábavný, nudný či nemá smysl pro humor (10,7 %) („Proto že asi bich moc se s ním nudila.“; „Je zřejmě moc náladový a nechípe srandu“; „Mohl by některé mé vtipy pochopit jako urážky.“; „nebyla by snimi legrace moc se mi nanich něco nelíbí byla by s něma nuda“). Žáci také uvádějí, že by si nerozuměli s tím, kdo jim z nějakého důvodu není sympatický (6,2 %), u koho jim nevyhovují povahové vlastnosti (10,3 %) a kdo nemá stejné či podobné vlastnosti a zájmy jako oni (9,5 %) („No je to spíš můj protiklad.“; „protože mě nevystihují v mem chování a nemam takove lidi rad přijdou mi nebezpečni“; „přirovnal jsem sebe k ní a myslím si že bych si s ní nerozuměl jako s ostatními“). Jistá osobnostní

podobnost a podobnost v zájmech se tak i zde ukazuje jako klíčová pro přátelství mezi žáky.

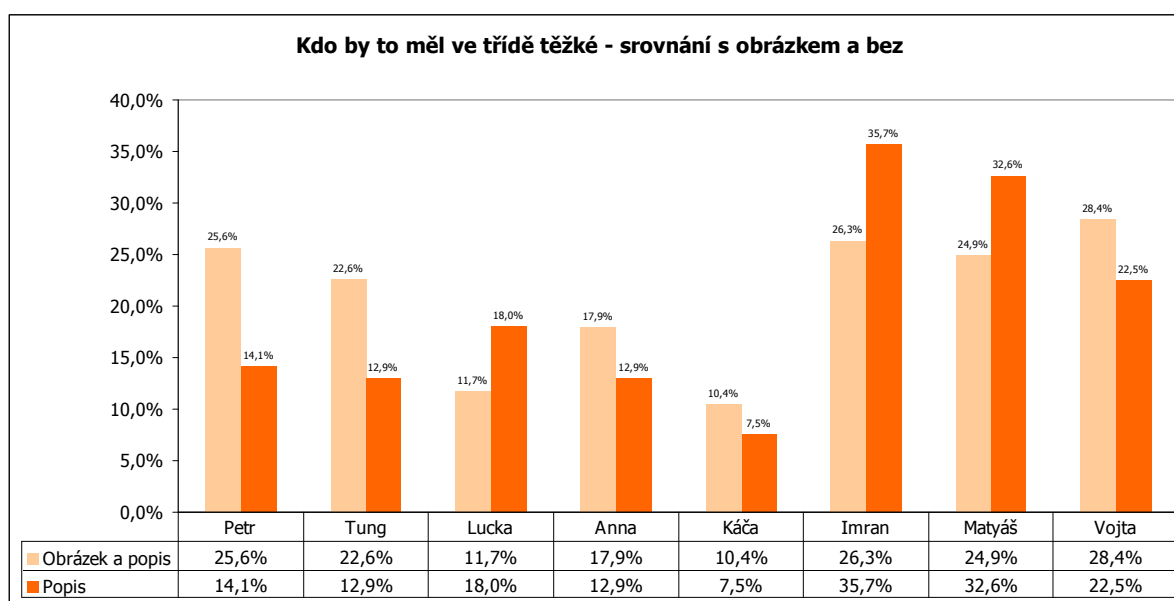
Podle odpovědí žáků na otázku, s kým by si nerozuměli a proč, lze soudit, že od vzájemného přátelství odrazuje také to, připadá-li jim někdo namyšlený, drzý či až příliš sebevědomý (4,1 %) („nemam rad sebe vedome lidi a drze“; „nesnáším lidi co jsou jakýmkoli spůsobem namyšlení...“). Do jisté míry také zohledňují vzhled, 3,7 % uvedlo ošklivost a neatraktivitu jako důvod, proč by si s někým nerozuměli („Nemam rad pupkáče.“; „protože se mi moc nelíbí.“). Ačkoli vzhled uvedlo jen poměrně nízké procento žáků, lze předpokládat, že do vytváření si postojů k druhému vstupuje daleko významnější měrou. Nejvíce žákům vadí, je-li někdo obézní. Žáci se také vyhýbají jakékoli krajnosti, například na jedné straně těm, které považují za nudné, nezábavné, příliš velké šprty, na druhé straně ale i těm, kteří by je mohli dostat do průšvihů, kteří až příliš zlobí, ruší či se nechovají slušně (3,3 %) („Vypadají jako zlobivci“; „Nechová se moc dobře.“; „Protože jak je někdo drzí tak mě může do toho stahnout a já budu mít problém.“). Ačkoli mají žáci rádi zábavné a zajímavé lidi, s nimiž není nuda, přílišná odlišnost od normy, průměru je také chápána jako negativní a označení za „divného“ či „jiného“ je pro 9,1 % respondentů důvodem k tomu, aby se domnívali, že si s daným člověkem nebudou rozumět („protože jsou divný.“; „Nechtěla bych s nimi být protože mi připadají divný“; „je šurý“; „Protože by mi asi vadilo že se někdy chová zvláště“) (viz tabulka č. 33, Přílohy).

Kdo by to měl ve třídě těžké

Poslední otázkou z této části dotazníku bylo, kdo by to měl podle žáků v jejich třídě těžké. Tato otázka se od předchozích liší tím, že v ní žáci neuvádí svůj pohled na uvedené postavy, ale hodnotí, jak si myslí, že dané postavy vidí jejich spolužáci. V této otázce se tak vyjadřují více k společenské přijatelnosti dané postavy, než k tomu, jak je jim sympatická či blízká. V odpovědích se tak dozvídáme, co je z pohledu žáků významné pro prestiž ve třídě, jaké vlastnosti třídní kolektiv sankcionuje a odmítá.

Žáci, kteří neměli k dispozici podobiznu postav, se domnívali, že by to ve třídě měl nejtěžší Imran, dále Matyáš a Vojta (viz graf č. 14).

Podle respondentů zodpovídajících i otevřené otázky by to měl Imran těžké, protože je obézní a byl by šikanován a spolužáci by se mu posmívali. Matyáš by to měl těžké, protože s ním není legrace a nechápe vtipy, je chytrý a učí se, takže by byl považován za šprta, a navíc je divný. Vojta by to měl těžké, protože je tichý a divný. Navíc se zastává slabších, což by se dle žáků mohlo obracet proti němu (více viz tabulka č. 34, Přílohy).

Graf č. 14

Podle žáků, kteří znali podobu i popis postav, by to ve třídě měl nejtěžší Imran, dále Vojta a Petr, jako čtvrtý pak Matyáš. Také by to podle nich měl Imran těžké z důvodu své obezity, pro kterou by byl šikanován a zesměšňován. Vojta by to měl těžké, protože je dle žáků příliš tichý a nehodí se do jejich kolektivu. Petr by to měl těžké, protože se dobře učí a ostatní by jej měli za šprta, protože se zdá žákům divný a navíc je i obézní a nemá rád sport. Matyáš by to měl těžké proto, že nerozumí legraci a zdá se žákům divný.

Z odpovědí na otevřené otázky lze vyčíst, jaké vlastnosti a charakteristiky zhoršují postavení žáků ve třídě a můžou vést k jejich ostrakizaci či dokonce k tomu, že se stanou obětí šikany.

Nejčastěji uváděný důvod pro to, aby to měl někdo ve třídním kolektivu těžké, byla uváděna jeho obezita (13,2 %) (viz tabulka č. 34, Přílohy). *„Nadávali bi jím a ze sou tlustí a nehezky.“; „VŠÍCHNI BY SE MU SMÁLI JAK JE TLUSTY Protože je obézní a v naší třídě by podle těch největších machrů, jak je někteří považují, neprošel "vstupním testem".Je jim jedno jak se člověk chová, nebo jestli je chytrý, pro ně je důležité to, aby vypadal dobře na venek.“; „Imran by to mel nejtezsi! je trochu obezni a deti nedokazou porozumet ze je treba nemocny!!“; „protože je asi obézní a ostaní by ho šikanovaly“.*

Na dalším místě se umístila odlišnost či „divnost“ (9,9 %) dané postavy a také to, že se vymyká kolektivu, nehodí se do něj, nezapadl by (8,6 %). Tyto dvě kategorie si jsou podobné, avšak nepřekrývají se zcela, proto byly vyhodnoceny jako dva samostatné faktory. U odpovědí kódovaných jako „nezapadl by do třídy“ nelze přesně odlišit, zda se jedná o kritiku odlišnosti, divnosti postavy, jeho neschopnosti se prosadit, či naopak o kritiku třídy, která by jej nepřijala z blíže nespecifikovaného důvodu. Přesto lze konstatovat, že individuální zvláštnosti či významná odlišnost od třídního kolektivu, který vyžaduje konformitu ve vzhledu, jednání, chování i smýšlení je významnou příčinou toho, že to má ve třídním kolektivu nějaký žák velice těžké. *„Je občas divný a každý by se mu posmíval“; „proto že sou jini neš mi“; „Kůli tomu že se nějakou vlastností odlišují a kůli tomu že v naší třídě sou skupinky tak by se do žádné nejspíš nepřipojili.“; „V naší třídě to zvláštní osoby nemají lehke :(“; „ Protože naše třída nepřijímá zvláštnost a odlišnost.“; „Protože mají, sice dobré, ale pro některé lidi nepochopené názory a postoje.“; „protože by knám do třídy nesedla...“; „protože mají odlišné vlastnosti než se požadují v naší třídě :D“.*

Také neschopnost dělat a chápat legraci vnímají žáci jako důvod, proč by to někdo mohl mít ve třídě těžké. *„Protože lidi kteří sou obézní nebo nechápou vtipy tak ty sou v naší třídě nezajímaví a k nim by byli ošklivé narážky. :(“; „nejspíše nic nechape (vtipy legracky triky) na se osobně stakovyma lidna nebavim“; „Protože když tahle osoba nepochopí srandu, měl by to u nás těžké.“*

Jako příčinu šikany či ostrakizace uvádí také odlišnou barvu pleti. *„protože je černoška tak by si z ní holky dělali srandu“; „Protože jsou jiné národnosti než moje třída a proto by tam všem vadili.Avšak já rasista nejsem“; „Protože naše třída je*

velmi rasistická. Oni by byli terčem šikany."; *„protože vypadá jako cikánka"*; *„jsou zvláštní a a jiné barvy"*.

Negativně je vnímáno i to, je-li někdo příliš tichý a málomluvný. *„je tichý, takže by se moc nezapojil"*; *„když je tichý tak by neměl moc kamarádů"*; *„Protože je tichý a takový lidi jsou většinou pod útokem ostatních."*

Trochu překvapivě jen 3,7 % respondentů chápe jako důvod pro šikanu či vyloučení z kolektivu to, je-li někdo „šprt“ či se rád učí. *„ostatní by jsi mysleli že je šprt...:"*; *„Agresori obvykle nemají moc v lásce chytré a tiché lidi."*

Fyzickou ošklivost pak jako příčinu negativního přijetí kolektivem otevřeně uvádí jen 1,2 % respondentů.

Jak by se k dané postavě choval respondent				Výpovědi týkající se klimatu třídy respondenta	
Výskyt v %	Žáka s danou charakteristikou odsuzuje též, též by šikanoval	Hodnotí, že žáka s danou charakteristikou by to dělali těžké ostatní	Nelze hodnotit	Konstatuje, že u nich ve třídě jsou problémy ve vztazích a s šikanou	Explicitně konstatuje, že jejich třída je bez problémů, tolerantní
	13,6	21,8	62,1	6,2	2,1

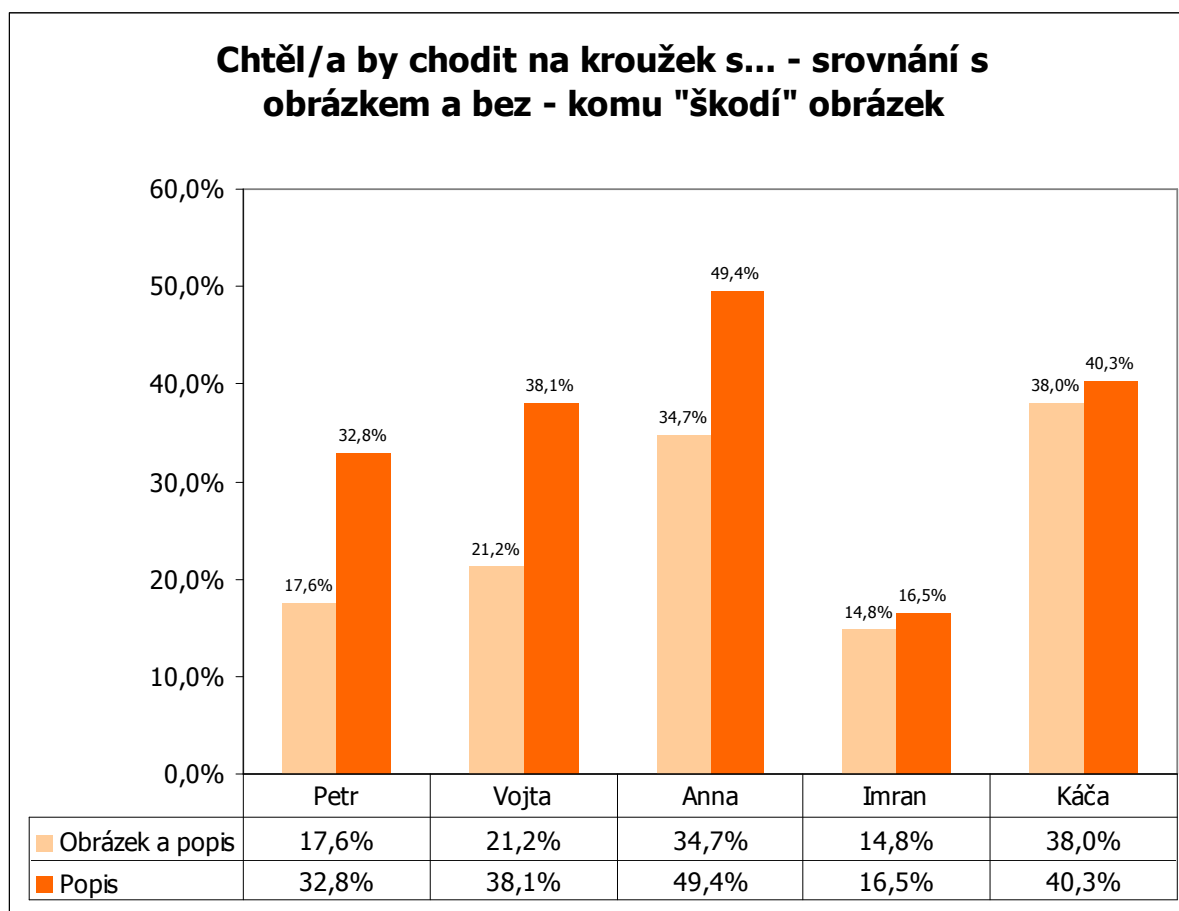
Tabulka č. 2

U některých odpovědí na otevřené otázky bylo možné rozlišit, zda se žáci hlásí k tomu, že by danou postavu z některého z výše uvedených důvodů také šikanovali. Celých 13,6 % se otevřeně přihlásilo k tomu, že by byli těmi, kdo by to dané postavě ve třídě dělali těžké – posmíval se mu, nebavil se s ním, ztrapňoval jej, šikanoval. Oproti tomu 21,8 % respondentů uvedlo, že by to dané postavě dělali těžké jiní a oni sami by s tím nesouhlasili. (*„Protože by se mu kamarádi smáli, že je tlustý, ale já ne."*). U zbývajících 62,1 % odpovědí nelze rozlišit, zda by se respondenti přidali k těm, co by to postavě dělali těžké, či by se jim to naopak nelíbilo (viz tabulka č. 2). 6,2 % respondentů pak této otázky využilo k tomu, aby zmínili, že se v jejich třídě problémy v mezilidských vztazích či dokonce šikana vyskytují (viz tabulka č. 2).

Jak důležitá je vnější podoba pro vytváření si názoru o druhých lidech

Vnější fyzická podoba, včetně výrazu tváře apod. je nedílnou součástí informačních zdrojů o druhém člověku, na jejichž základě je hodnotíme a utváříme si o nich představu. Tento fakt není sám o sobě ničím negativním či povrchním. Záleží jen na míře významnosti, kterou vnějším atributům druhého člověka připisujeme v porovnání s jeho osobnostními charakteristikami. Nejinak je tomu samozřejmě i u dětí. Je zajímavé podívat se, u kterých postav, jež se vyskytovaly v dotazníku, sehrála vnější podoba nejvýznamnější roli, a to jak v pozitivním, tak i v negativním smyslu.

Graf č. 15 zaznamenává, kterým z uvedených postav nejvíce „uškodilo“ uveřejnění jejich podoby, a graf č. 16 se naopak týká těch postav, kterým nejvýrazněji „pomohlo“ uveřejnění jejich podoby v dotazníku. Lze z nich tedy zjistit, u kterých postav byly největší rozdíly v tom, jak často si je vybírali žáci jako kamarády, s nimiž by chtěli trávit volný čas, pokud žáci znali jen popis, nebo popis i podobu.

Graf č. 15

Uvedení obrázku nejvíce poškodilo Petra, Vojtu a Annu. Naopak u Imrana a Káči nevedlo uveřejnění jejich podobizny k výraznějším posunům v tom, jak byli preferováni. Na základě odpovědí na otevřené otázky a na základě analýzy popisu postav a jejich podobizen lze interpretovat, proč právě u nich sehrál obrázek negativní úlohu.

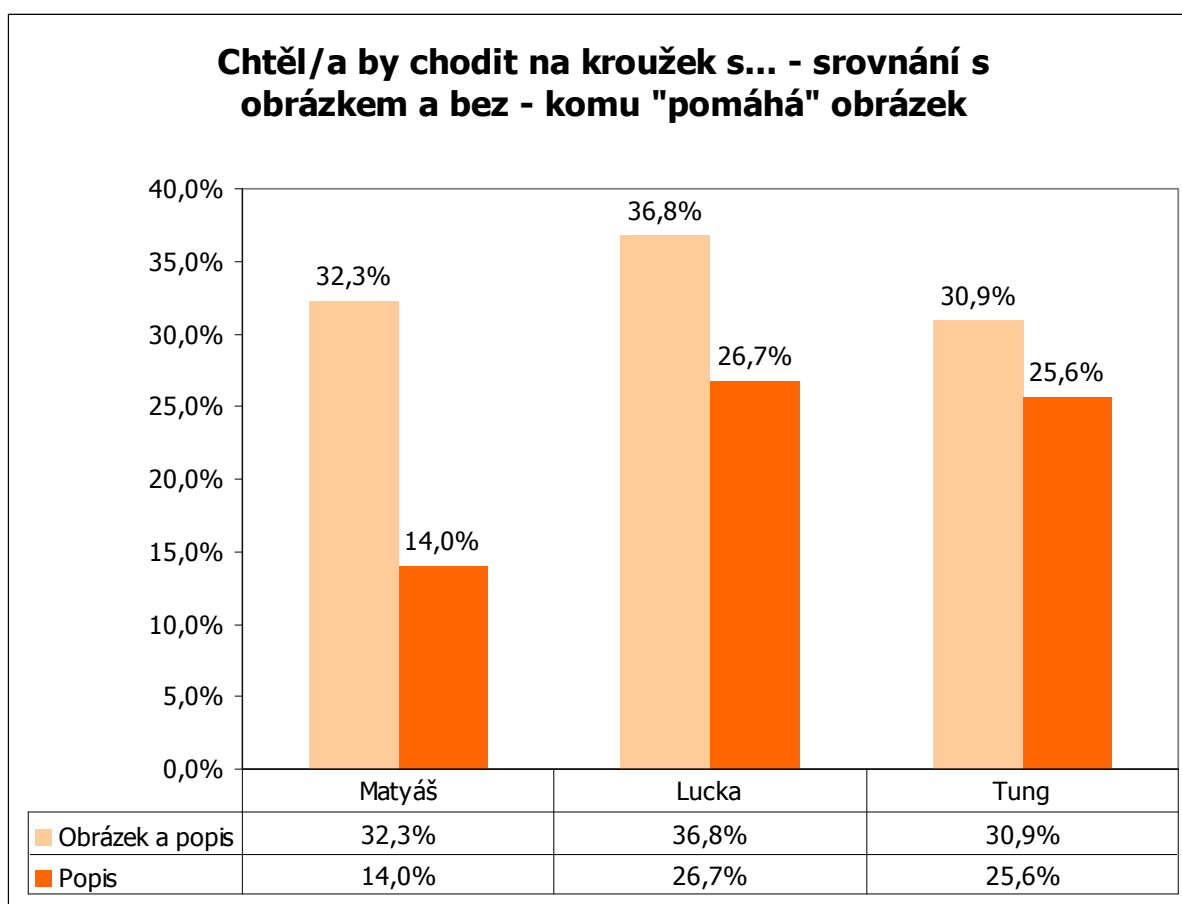
V případě Petra je na obrázku vidět, že má nadváhu, i proto se s ním žáci neztotožňují, chápou jej jako člověka s radikálně odlišnými zájmy apod. Také se jim jeví jako typická oběť šikany.

Žáci, kteří měli k dispozici jen popis, i ti, co měli popis a obrázek, kritizovali na Vojtovi zejména to, že je příliš tichý. Těm, co znali jeho podobu, přišel navíc i „divný, jiný“. Podle obrázku byl také hodnocen jako nepřilíš chytrý a nesympatický.

Anna se na obrázku směje a působí velice uvolněně. Dalo by se očekávat, že to bude žákům, kteří zábavnost a smysl pro humor hodnotí jako jednu z nejpodstatnějších vlastností, sympatické. Avšak zdá se, že v případě Anny vnímají žáci její veselost jako

přehnanou. Žáci, kteří znali její podobu, ji hodnotili jako drzou a jako člověka, který může respondenta dostat do průšvihů. Ti, kdo znali Anninu podobu, pak identifikovali fakt, že Anna je černoška, jako možnou příčinu toho, že by to u nich ve třídě měla těžké – neuváděli to však jako důvod pro to, že by si s ní nerozuměli.

Zda Vojtovi a Anně škodí obrázky i z toho důvodu, že je z nich patrné, že jsou odlišné barvy pleti, nelze posoudit, jelikož tento důvod žáci v otevřených odpovědích neuváděli.

Graf č. 16

Uvedení obrázku naopak pomáhá Matyášovi, Lucce a Tungovi (viz graf č. 16). V popisu jsou všichni tři vykresleni jako žáci, kteří se dobře učí. Navíc každý z nich má vlastnost či charakteristiku, která nemusí být v dětském kolektivu příliš populární. Matyáš nechápe vtipy, Lucka chce být učitelkou a Tung si vše plánuje. Tyto jejich vlastnosti také byly předmětem kritiky respondentů, pokud je žáci označovali v jiných otázkách, kde prováděli negativní volbu (nerozuměli by si s nimi; měli by to těžké).

Avšak na obrázcích všichni tři působí mile, příliš se neodchylují od normy a jsou spíše hezcí.

Matyáš se zkrátka v popisu její jako „nudný patron“, který nechápe vtipy a je dost odlišný od ostatních. Na obrázku však vypadá jako hezký a docela normální kluk, což mu v očích ostatních prospívá.

Lucka může dle popisu působit jako šprtka, která chce být učitelkou, což se žákům zdá být divné až trapné. Na druhou stranu je to ale hezká dívka, blondátá a sportovního typu, což jí dodává pro děti na sympatii.

Tunga mohou žáci dle popisu chápat jako šprta, který si navíc vše plánuje a má divné jméno. Na obrázku je ale Tung ukázán jako hezký kluk. Dokonce v otázce, s kým by chtěli chodit na kroužek, bylo v případě Tunga docela často uvedeno, že se líbí dívkám jako jejich potenciální přítel.

Charakteristiky, které zaručují popularitu a které naopak žáka z kolektivu vyčleňují

Na základě výše řečeného lze konstatovat, že nejvíce žádané vlastnosti u kamarádů a spolužáků jsou: sportovní zaměření, štihlost, průměrná inteligence a ochota pomoci, zábavnost a schopnost dělat legraci do té míry, aby to druhého nedostalo do průšvihů.

Naopak v dětském kolektivu je nepřijatelná obezita, výrazná odlišnost od průměru a skupinových norem, dále absence smyslu pro humor a přílišná hloupost či naopak vysoká inteligence.

Jak žáci vidí uvedené postavy

Níže uvedené tabulky ukazují, jaké pozitivní a negativní atributy přisuzovali žáci jednotlivým postavám v odpovědích na otevřené otázky.

Hodnocení vychází z toho, jaké vlastnosti daným postavám přisoudili respondenti, kteří si je vybrali v otázkách 6 až 11 a odpovídali na otevřené otázky. Pozitivní hodnocení postavy je vybráno z otázek s pozitivními výběry, negativní z těch s negativními výběry (viz tabulky č. 3 až č. 10). Jelikož se kategorie „nesympatický“ a „ošklivý“ vyskytla takřka u všech postav, je zde uváděna pouze tehdy, pokud se vyskytla u dané postavy v odpovědích na více než jednu otázku.

	Popis:	PETR má skvělé známky, i když se neučí. Nemá rád sport, ale miluje hudbu. Každému rád pomůže.
	Pozitivně hodnocené atributy:	sympatický; podobné vlastnosti a zájmy jako respondent; chytrý; přátelský, dobrý kamarád; ochotný pomoci;
	Negativně hodnocené atributy:	jiné vlastnosti a zájmy než respondent; nemá rád sport; typická oběť šikany; obézní; divný; moc chytrý, šprt;

Tabulka č. 3

	Popis:	ANNA je veselá, odvážná a možná trochu drzá. Všechno umí obrátit v legraci a nikdy by se nevykašlala na kamarády.
	Pozitivně hodnocené atributy:	sympatická (43,8 %); kompetentní pro práci na projektu (28,1 %); zábavná, je s ní legrace;
	Negativně hodnocené atributy:	ošklivá, nelíbí se vzhledově; málo chytrá; těžko se s ní spolupracuje, nemá zájem o školu; dostala by kamaráda do průšvihů; namyšlená, drzá; nezapadla by do kolektivu; jiná barva pleti – proto by to měla těžké;

Tabulka č. 4

	Popis:	MATYÁŠ je velice chytrý a je na něj spoleh. Někdy ale moc nechápe vtipy a také se občas chová zvláště.
	Pozitivně hodnocené atributy:	sympatický (41,1 %); kompetentní pro práci na projektu (31,0 %); hezký (12,7 %); podobné vlastnosti a zájmy jako respondent; chytrý; přátelský, dobrý kamarád;
	Negativně hodnocené atributy:	divný; moc chytrý, šprt; nezábavný, nudný;

Tabulka č. 5

	Popis:	TUNG se dobře učí a kamarádi jsou pro něj důležití. Má hodně koníčků a vše si plánuje. Občas je nerozhodný.
	Pozitivně hodnocené atributy:	sympatický (37,0 %); kompetentní pro práci na projektu (38,0 %); chytrý; přátelský, dobrý kamarád; líbí se jako potenciální partner;
	Negativně hodnocené atributy:	divný; jiná barva pleti – proto by to měl těžké; nezábavný, nudný; neumí jazyk;

Tabulka č. 6

	Popis:	IMRAN vypadá lehce obézní, ale je obratný. Umí skvěle jednat s lidmi a zajímá se, co se kolem něj děje.
	Pozitivně hodnocené atributy:	sympatický (44,3 %); kompetentní pro práci na projektu (29,5 %); přátelský, dobrý kamarád; ochotný pomoci; zajímavý; neubližuje ostatním a chrání slabší; nedostal by kamaráda do průšvihů;
	Negativně hodnocené atributy:	typická oběť šikany; obézní; divný; málo chytrý; nezábavný, nudný;

Tabulka č. 7

	Popis:	LUCKA je hodná a veselá a nesnáší lidskou blbost. Jednou by chtěla být učitelka a učit tak, aby to děti bavilo.
	Pozitivně hodnocené atributy:	sympatická (47,6 %); kompetentní pro práci na projektu (26,9 %); hezká (12,4 %); přátelská, dobrý kamarád;
	Negativně hodnocené atributy:	ošklivá, nelíbí se vzhledově; jiné vlastnosti a zájmy než respondent; divná; nezábavná, nudná;

Tabulka č. 8

	Popis:	KÁČA je sebevědomá a rázná. Je bystrá, ani se nemusí moc učit, a nikdy nezkaží žádnou legraci.
	Pozitivně hodnocené atributy:	sympatická (38,3 %); kompetentní pro práci na projektu (34,6 %); hezká (13,6 %); chytrá; zábavná, je s ní legrace; hezká;
	Negativně hodnocené atributy:	nesympatický; těžko se s ní spolupracuje, nemá zájem o školu; namyšlená, drzá; nezapadla by do kolektivu; jiná barva pleti – proto by to měla těžké;

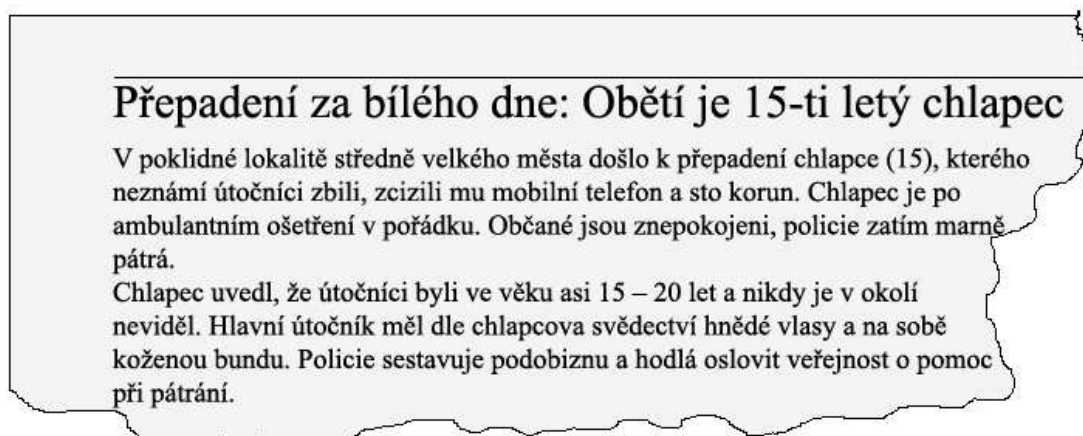
Tabulka č. 9

	Popis:	VOJTA je tichý a přemýšlivý. Dobře se učí, ale není šprt. Nesnáší, když někdo ubližuje slabším – to se pak umí i porvat.
	Pozitivně hodnocené atributy:	sympatický (44,2 %); kompetentní pro práci na projektu (25,6 %); hezký (20,9 %); podobné vlastnosti a zájmy jako respondent; chytrý; přátelský, dobrý kamarád; ochotný pomoci; neubližuje ostatním a chrání slabší; nedostal by kamaráda do průšvihů;
	Negativně hodnocené atributy:	jiné vlastnosti a zájmy než respondent; divný; málo chytrý; nezapadl by do kolektivu; tichý;

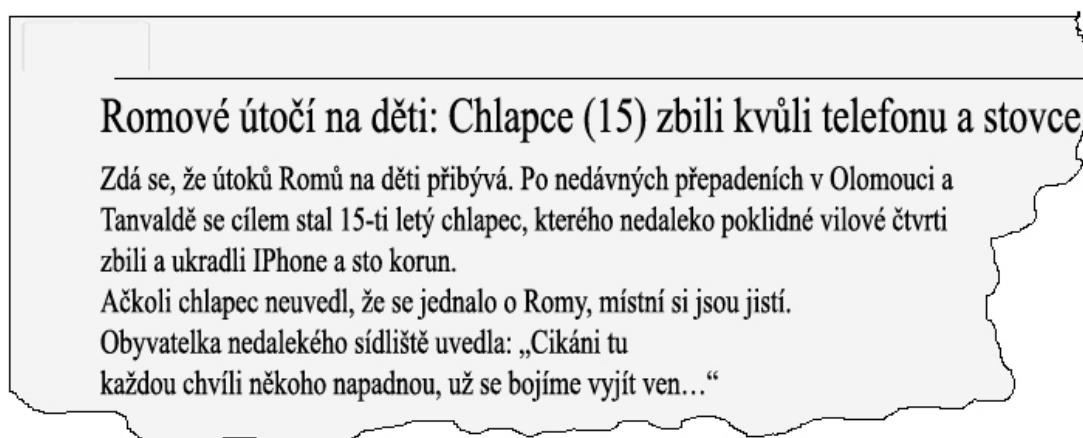
Tabulka č. 10

Články

Třetí část dotazníku byla zaměřená na zjištění toho, jak žáci vnímají události skrze média. Pro účely dotazníku jsme vytvořili dva články, které oba pojednávaly o jedné (smyšlené) události – přepadení a okradení chlapce skupinkou jiných chlapců ve středně velkém městě, po kterém následovalo pátrání po útočnících. Jeden ze článků byl pojatý „seriózně“, druhý „bulvárně“. „Seriózní“ článek (viz obrázek č. 3) pracoval s informacemi věcněji, byl méně emotivně zbarvený, méně pracoval se spekulacemi. „Bulvární“ článek (viz obrázek č. 4) naopak zdůrazňoval konflikt (vyhrocení vztahů mezi místními obyvateli a Romy), byl expresivní a zmiňoval jako možné pachatele přepadení Romy. Tento „bulvární“ článek byl vytvořen na základě skutečných článků publikovaných v českých denících, které jsou obvykle označovány za bulvární. V textu jsou užity výrazy a slovní spojení, která se skutečně v daných denících vyskytla.

Obrázek č. 3

Obrázek č. 4

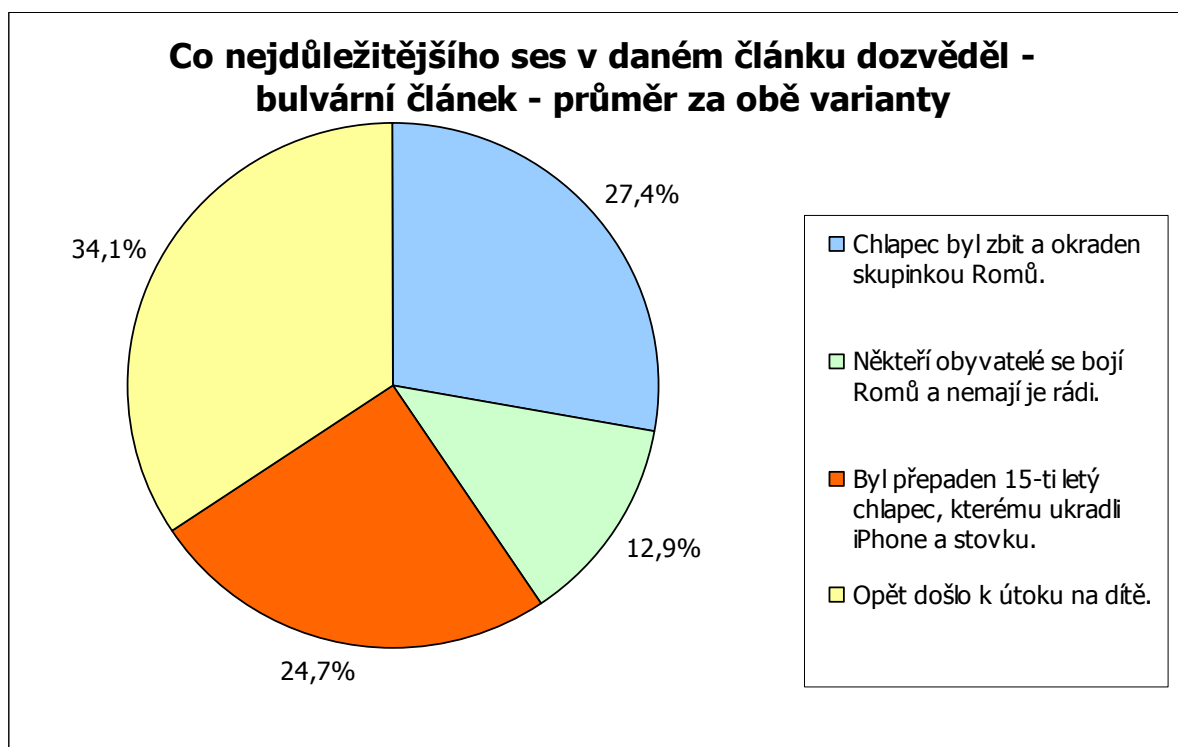
Otázky související s těmito články se věnovaly nejdůležitějšímu sdělení, jak ho vnímají respondenti, možnému pachateli přepadení a přepokládanému vývoji situace v popisovaném městě.

Nikde v dotazníku přitom nebylo zmíněno, že by se jednalo o „bulvární“ a „seriózní“ článek. Toto rozlišení bylo pracovní a určené zejména pro potřeby vyhodnocení průzkumu. Respondenti měli k dispozici pouze samotné články.

Nejdůležitější sdělení článků

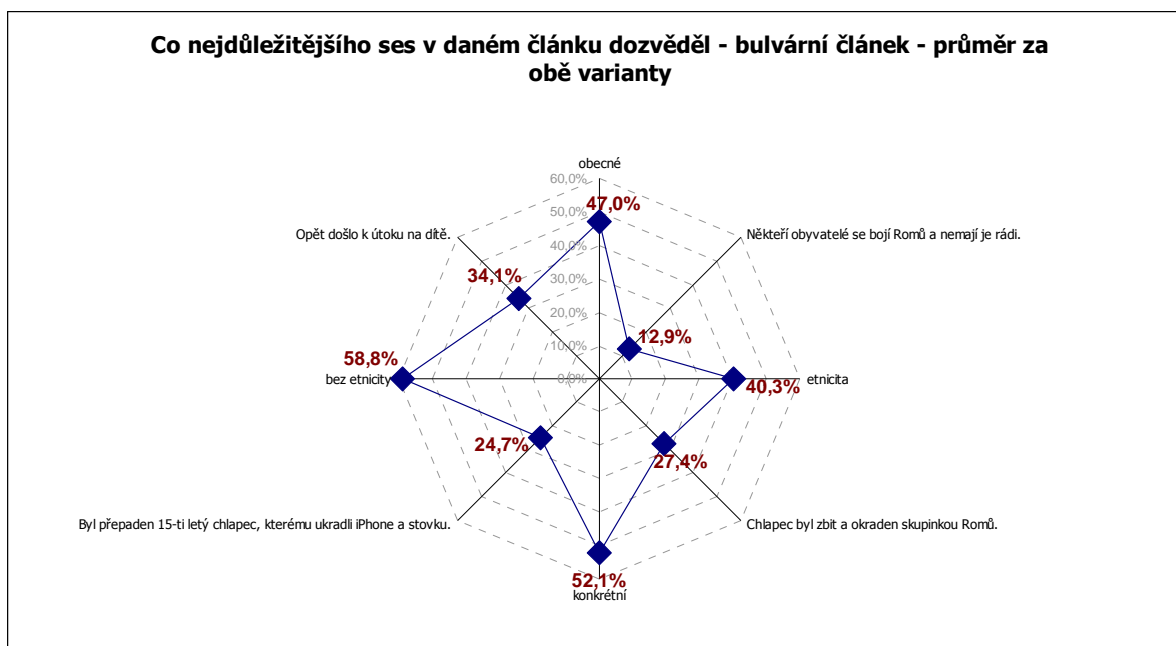
Dotazník se lišil podle variant – jedna skupina četla nejprve článek „bulvární“, poté odpověděla na otázku „Z článku ses dozvěděl/a spoustu věcí. Která z nich ti přišla nejdůležitější?“, následně si přečetli „seriózní“ článek a odpovídali na tutéž otázku. Druhá skupina měla opačné pořadí – nejprve „seriózní“ článek, až poté „bulvární“. Důvodem bylo omezit roli tzv. primingu, tedy vlivu prvotní informace.

V případě „bulvárního“ článku (v průměru za obě varianty, tedy kdy byl článek zařazen jako první i jako druhý) bylo rozložení odpovědí poměrně vyrovnané (viz graf č. 17). Třetina žáků (34,1 %) považovala za nejdůležitější sdělení „Opět došlo k útoku na dítě“, podobně na tom byly odpovědi „Chlapec byl zbit a okraden skupinkou Romů“ (27,4 %) a „Byl přepaden 15-ti letý chlapec, kterému ukradli iPhone a stovku“ (24,7 %). Relativní nejméně častá byla odpověď „Někteří obyvatelé se bojí Romů a nemají je rádi“ (12,9 %).

Graf č. 17

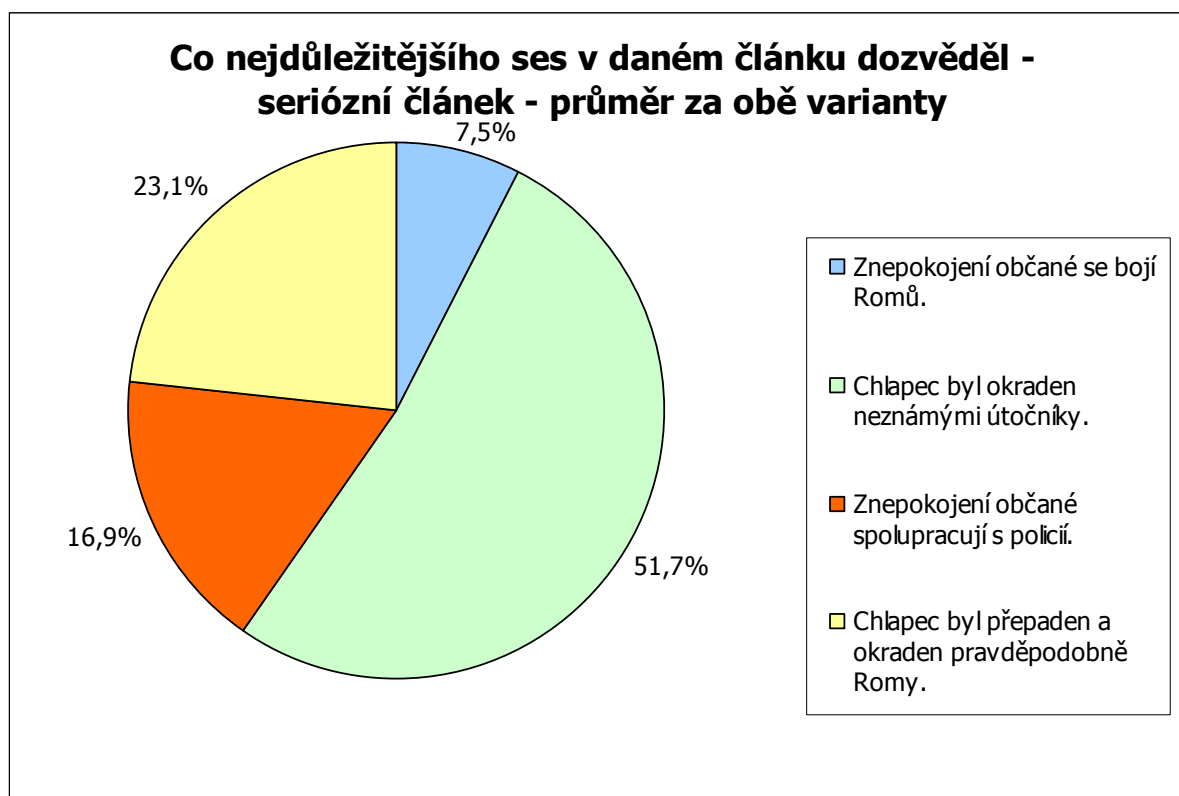
Spektrum odpovědí bylo vytvořeno na základě dvou sledovaných os – *obecné - konkrétní* a *s etnicitou - bez etnicity*. Pokud se odpověď týkala samotné události přepadení a přepadeného chlapce, šlo o *konkrétní* odpověď, naopak pokud se odpověď týkala obecnějších jevů (přepadení jako součást útoků na děti) či situace v daném městě, šlo o *obecnou* odpověď. Dále byly odpovědi rozlišeny podle toho, zda jsou v nich zmiňováni Romové (*etnicita*), či nikoli (*bez etnicity*).

Graf č. 18

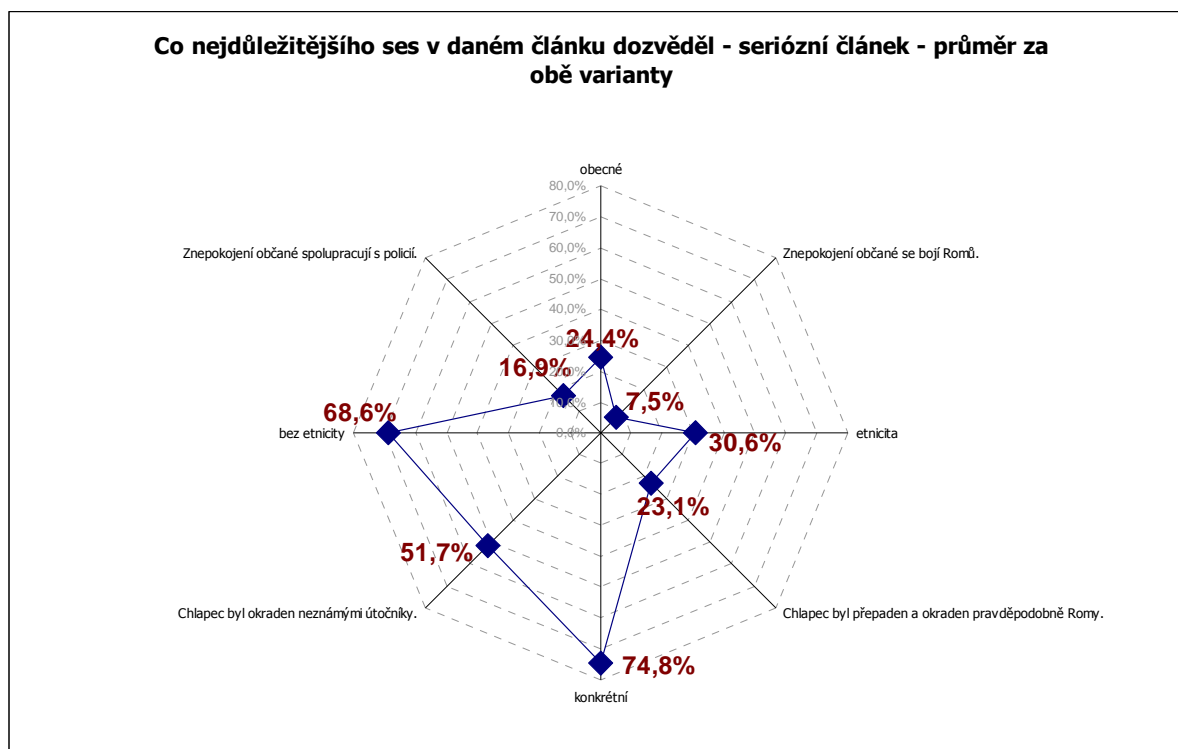
V grafu č. 18 jsou znázorněny odpovědi i tematické osy. Procento u osy tvoří součet procent u daných otázek – např. odpovědi „Opět došlo k útoku na dítě“ a „Někteří obyvatelé se bojí Romů a nemají je rádi“ jsou obě obecné a součet jejich míry výběru (47 %) je procento respondentů, které vnímalo událost „obecně“. Vidíme tak, že mírně větší podíl (58,8 %) žáků vnímal událost bez etnicity, kdežto etnický o něco méně (40,3 %). Co se týče konkrétnosti (52,1 %) a obecnosti (47,0 %), byly poměry velmi vyrovnané.

V případě „seriózního“ článku byly formulace odpovědí odlišné, neboť musely odpovídat danému článku. Zachovali jsme ovšem strukturu tematických os, což nám dovoluje porovnat oblasti odpovědí.

Graf č. 19

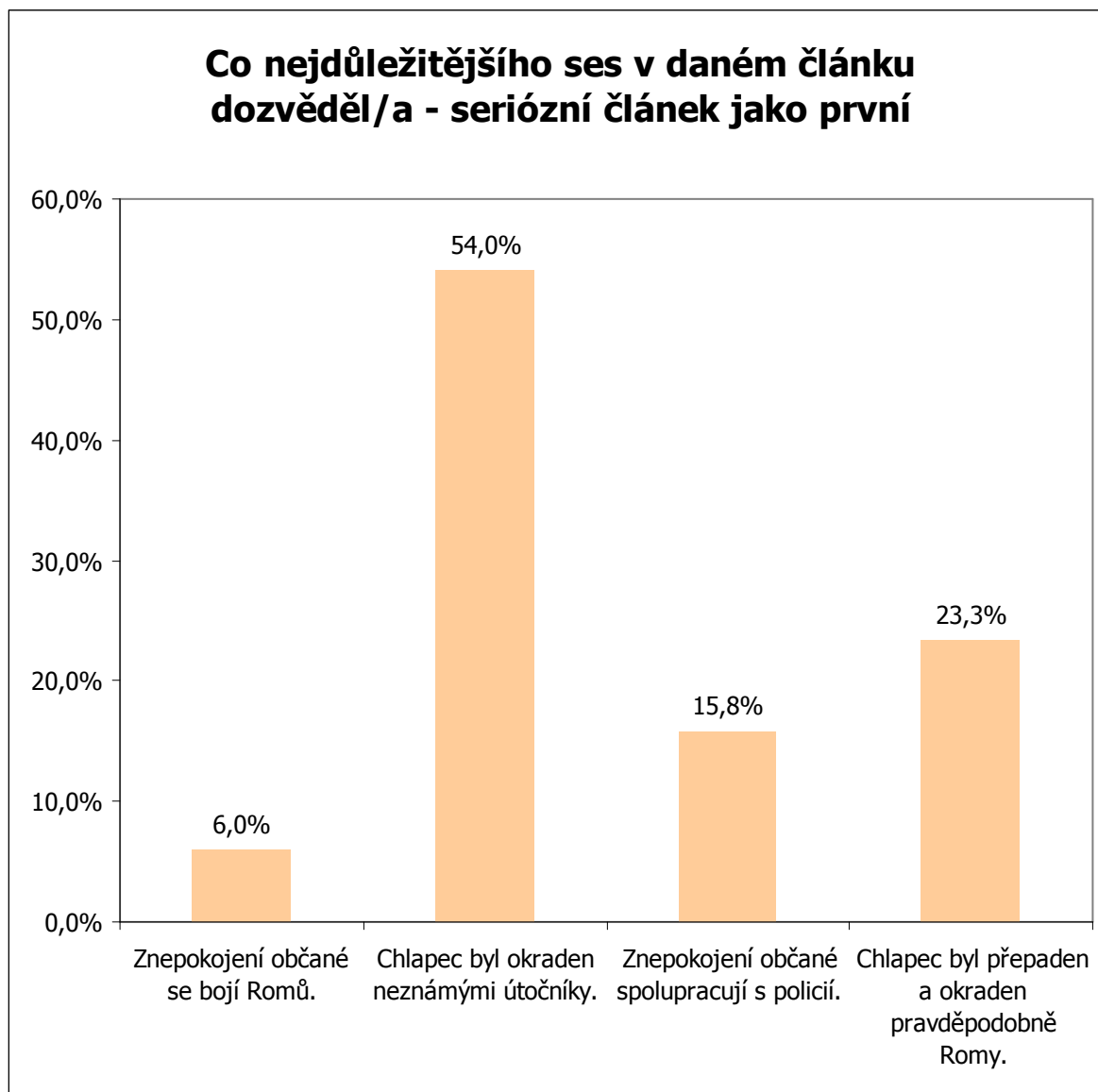
Graf č. 19 ukazuje, že nadpoloviční většina respondentů (51,7 %) považovala za nejdůležitější sdělení ze „seriózního“ článku „Chlapec byl okraden neznámými útočníky“. Dále necelá čtvrtina (23,1 %) odpověděla „Chlapec byl přepaden a okraden, pravděpodobně Romy“ a méně časté byly odpovědi „Znepokojení občané spolupracují s policií“ (16,9 %) a „Znepokojení občané se bojí Romů“ (7,5 %).

Graf č. 20

Co se týče sledovaných tematických os, jsou získané výsledky v případě „seriózního“ článku výrazně odlišné od těch, které se vázaly na „bulvární“ článek (viz graf č. 20). Více než 2/3 respondentů (68,6 %) volilo odpovědi bez etnicity a ještě více volilo odpovědi konkrétní (74,8 %).

Specifická situace nastala ve variantě, kdy měla jedna skupina „seriózní“ článek jako první. V tomto článku není vůbec zmínka o Romech a druhý, „bulvární“ článek (kde Romové zmíněni jsou) při odpovídání na otázku ještě neviděli. Přesto respondenti volili i odpovědi, kde jsou uvedeni Romové jako možní viníci přepadení – 23,3 % žáků zvolilo odpověď „Chlapec byl přepaden a okraden pravděpodobně Romy“, 6 % odpověď „Znepokojení občané se bojí Romů“ (viz graf č. 21). Většina žáků odpověděla „Chlapec byl okraden neznámými útočníky“ (54 %), menší část pak „Znepokojení občané spolupracují s policií“ (15,8 %).

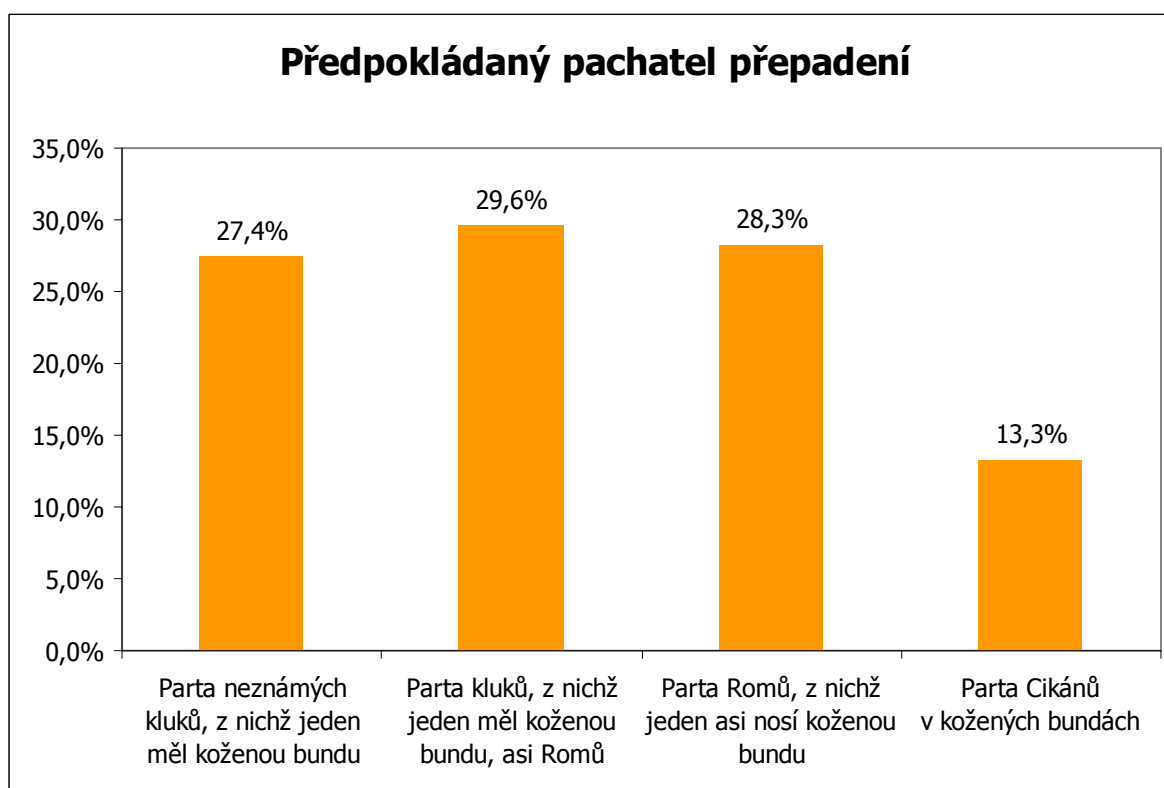
Graf č. 21

Zdá se, že vzrůstající etnizace kriminality a násilí v diskursu české společnosti je vlastní i žákům ZŠ a je součástí jejich prekonceptů světa, o něž opírají vlastní interpretace událostí. Nadpoloviční většina respondentů sice interpretovala článek s důrazem na věcnou stránku události (přepadení chlapce neznámými útočníky) a vycházela pouze z informací uvedených v textu, avšak téměř čtvrtina pokládala Romy za možné pachatele, byť pro to neměli ve čteném textu žádnou oporu.

Předpokládaný pachatel přepadení

Po přečtení obou článků respondenti dostali informaci: „Oba články jiným způsobem píší o *stejně situaci*. Zamysli se nad nimi a odpověz na následující otázky dle svého osobního názoru.“

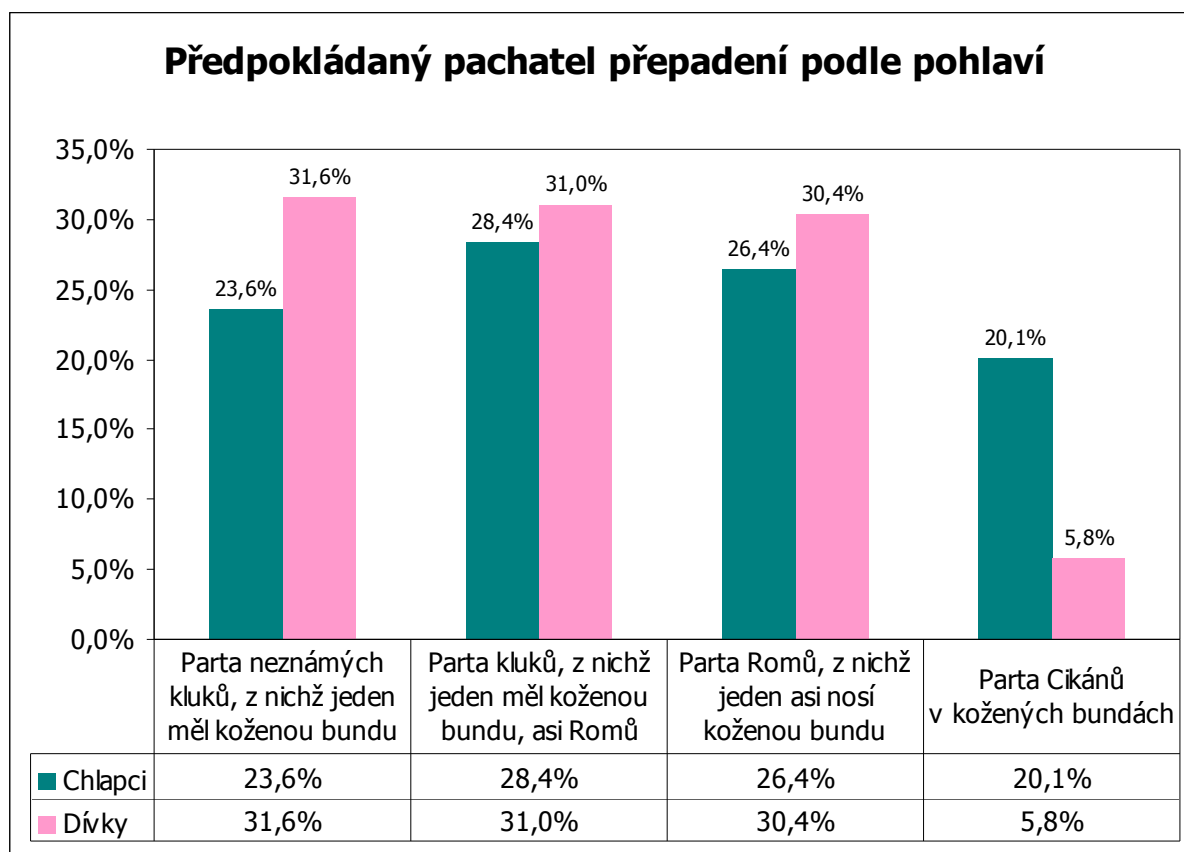
Následovala otázka „Kdo je pachatel?“. Možnosti byly formulovány podle míry věcnosti a zabarvení odpovědí. Na jedné straně spektra byla odpověď „Parta neznámých kluků, z nichž jeden měl koženou bundu“, která koresponduje s fakty obsaženými ve člancích, resp. nepřebírá ze článků spekulace a názory (např. že útočníci byli Romové, což je vyjádřeno jen v „bulvárním“ článku a pouze jako nepotvrzená domněnka). Na druhé straně spektra stála odpověď „Parta Cikánů v kožených bundách“, což je spekulace, navíc s negativními konotacemi. Nutno upozornit, že nehodnotíme „korektnost“ užívání termínu „Cikán“. Sledujeme pouze stylistickou nuanci mezi pojmem „Rom“ a „Cikán“, přičemž předpokládáme, že žáci se setkali s oběma termíny a uvědomují si určitý rozdíl v jejich užívání.

Graf č. 22

Graf č. 22 ukazuje rozložení odpovědí na otázku „Kdo je pachatel?“. Vidíme, že odpovědi bez zmínky o Romech („Parta neznámých kluků, z nichž jeden měl koženou bundu“; 27,4 %), s předpokladem, že mohlo jít o Romy („Parta kluků, z nichž jeden měl koženou bundu, asi Romů“; 29,6 %), a s tvrzením, že šlo o Romy („Parta Romů, z nichž jeden asi nosí koženou bundu“; 28,3 %), byly voleny víceméně stejně často. Tvrzení o vině Romů, navíc podpořené užitím výrazu „Cikáni“ („Parta Cikánů v kožených bundách“), zvolilo 13,3 % respondentů.

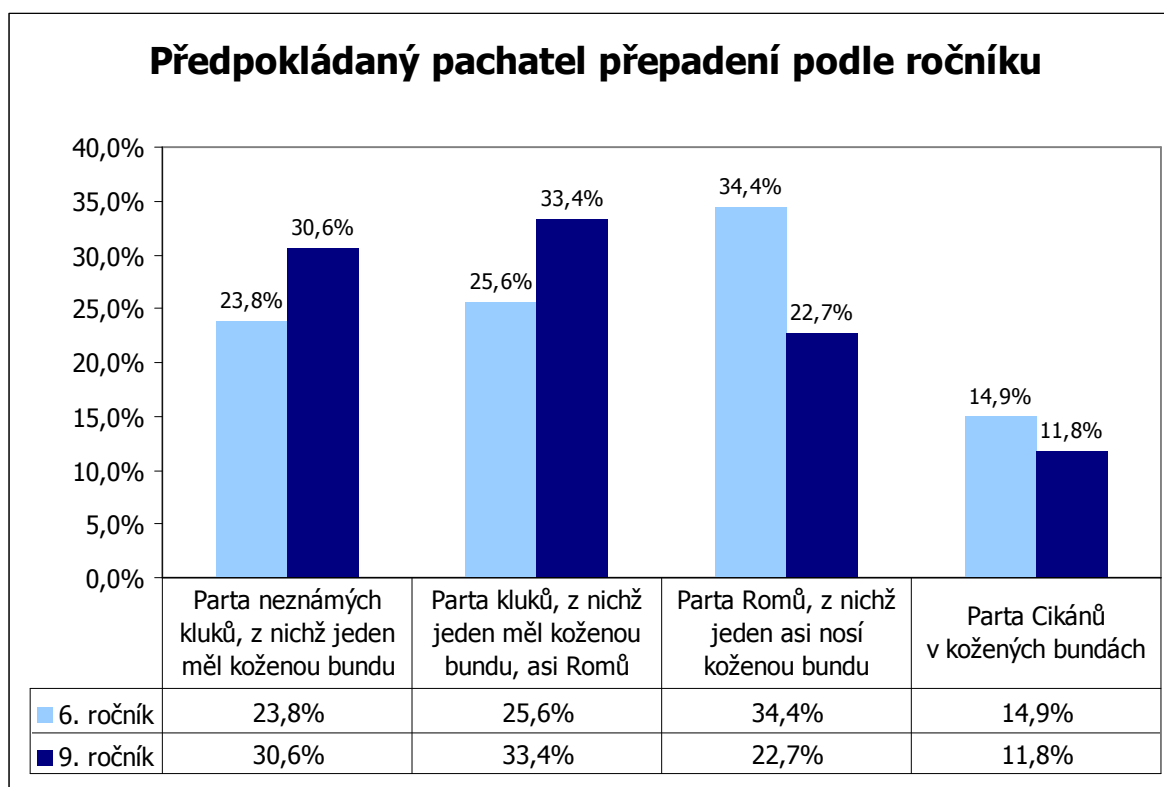
Předpokládáme-li, že žáci 6. a 9. ročníků ZŠ si uvědomovali sémantický rozdíl mezi výrazy „Rom“ a „Cikán“ a konotace, které oba výrazy nesou, pak osmina žáků záměrně užila výraz, který má negativní konotace vůči označované skupině. V rámci spektra odpovědí je navíc formulace „Parta Cikánů v kožených bundách“ nepodložená, neboť informace o „kožené bundě“ se objevuje pouze v „seriózním“ článku, a to navíc jen v souvislosti s hlavním útočníkem, nikoli se všemi.

Graf č. 23

Na grafu č. 23 vidíme, jakou roli hrálo pohlaví respondentů. Dívky výrazně častěji než chlapci volily věcnější odpověď „Parta neznámých kluků, z nichž jeden měl koženou bundu“ (31,6 % u dívek oproti 23,6 % u chlapců). Chlapci naopak mnohem častěji volili odpověď „Parta Cikánů v kožených bundách“ (20,1 % oproti 5,8 % u dívek).

Dá se usuzovat, že chlapci vnímají událost kategoričtěji a o pachateli mají „jasno“. Dívky se v tomto směru ukázaly být kritičtějšími čtenářkami a citlivějšími vůči sémantickému rozdílu slov „Rom“ a „Cikán“.

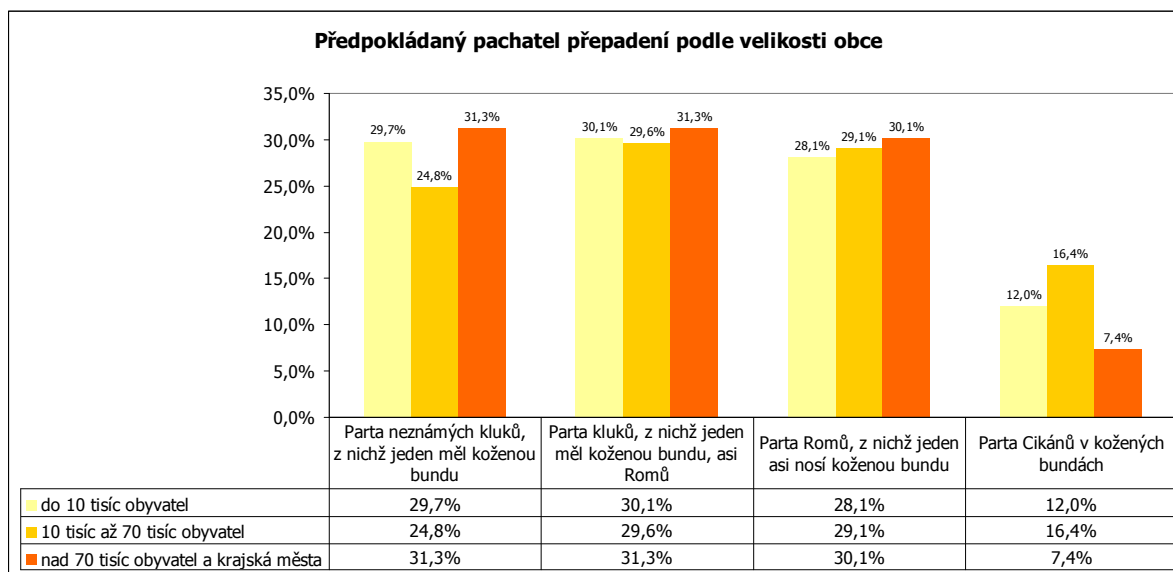

Graf č. 24

Z tohoto pohledu byli kritičtějšími čtenáři také žáci 9. ročníků oproti žákům 6. ročníků (viz graf č. 24). Věcnou odpověď „Parta neznámých kluků, z nichž jeden měl koženou bundu“ zvolilo 30,6 % devátáků, kdežto jen 23,8 % šestáků. Šestáci výrazně častěji než devátáci vyjádřili názor, že útočníky byla „Parta Romů, z nichž jeden asi nosí koženou bundu“.

Významnější rozdíly můžeme nalézt, pokud rozdělíme respondenty podle velikosti obce, kde se nachází jejich škola (viz graf č. 25). V tomto ohledu vybočují žáci z obcí o velikosti mezi 10 tisíci a 70 tisíci obyvateli. Podíváme-li se na možnost „Parta Cikánů v kožených bundách“, pak tato byla nejčastěji vybírána právě žáky ze středně

velkých obcí (16,4 %), méně pak žáky z malých obcí pod 10 tisíc obyvatel (12 %) a nejméně žáky z měst nad 70 tisíc obyvatel a měst krajských (7,4 %).

Graf č. 25

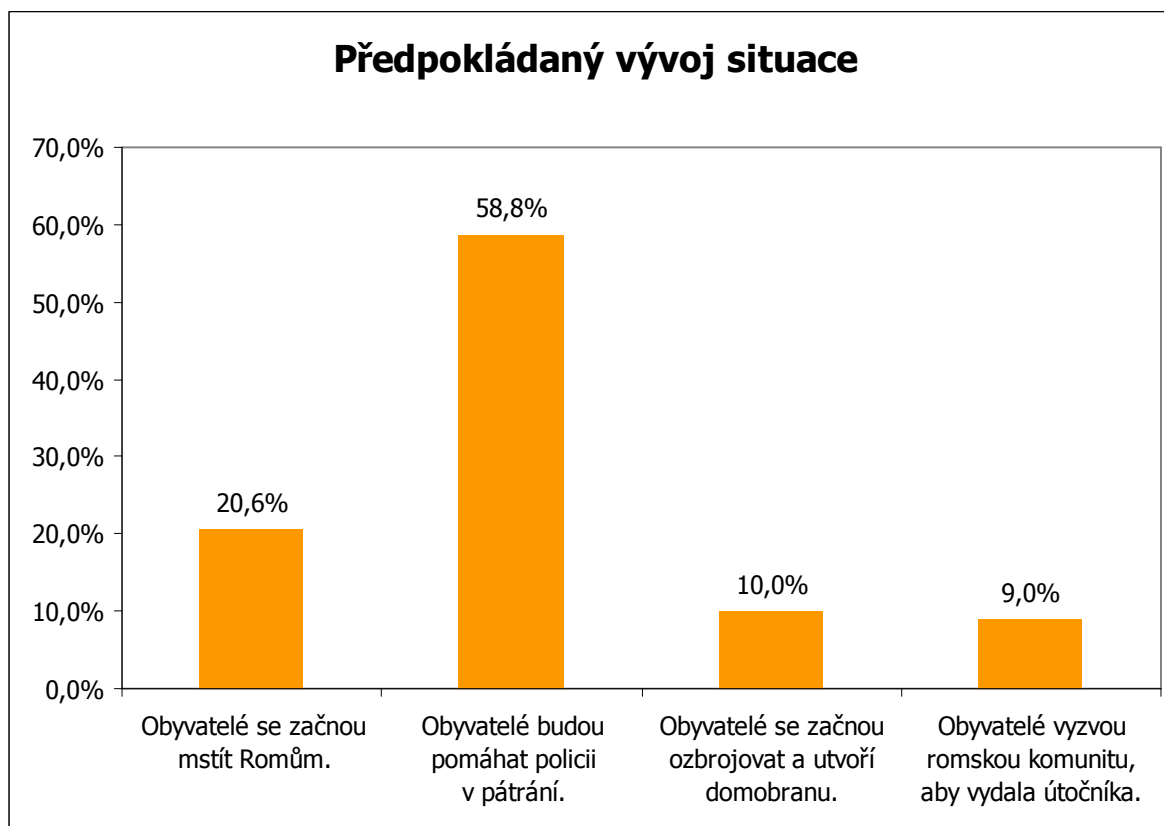
Předpokládaný vývoj situace po přepadení

Další otázka navazující na články se týkala předpokladu, jak se bude situace ve městě, kde se odehrálo přepadení chlapce, vyvíjet v dalších dnech. Otázka zněla „Jaký si myslíš, že bude v místě činu vývoj v dalších dnech?“. Opět jsme zde sledovali tematické osy *etnicita – bez etnicity* a očekávání *konstruktivního – konfliktního* řešení situace.

Tabulka č. 11 shrnuje rozložení odpovědí pro jednotlivé možnosti a v jednotlivých kolech a dále s ohledem na pohlaví a ročník respondentů.

Předpokládaný vývoj situace na základě článků								
Výskyt v %	Obyvatelé se začnou mstít Romům.		Obyvatelé budou pomáhat policii v pátrání.		Obyvatelé se začnou ozbrojovat a utvoří domobranu.		Obyvatelé vyzvou romskou komunitu, aby vydala útočníka.	
Šetření	1	2	1	2	1	2	1	2
Celkem	20,6	18,9	58,8	61,1	10,0	10,3	9,0	9,7
Chlapci	23,4	21,3	50,4	52,5	12,9	13,6	11,5	12,6
Dívky	17,4	16,3	68,1	70,4	6,8	6,8	6,3	6,6
6. ročník	15,6	14,5	63,4	66,7	9,3	9,7	9,7	9,2
9. ročník	25,2	23,2	54,5	55,9	10,6	10,7	8,4	10,1

Tabulka č. 11

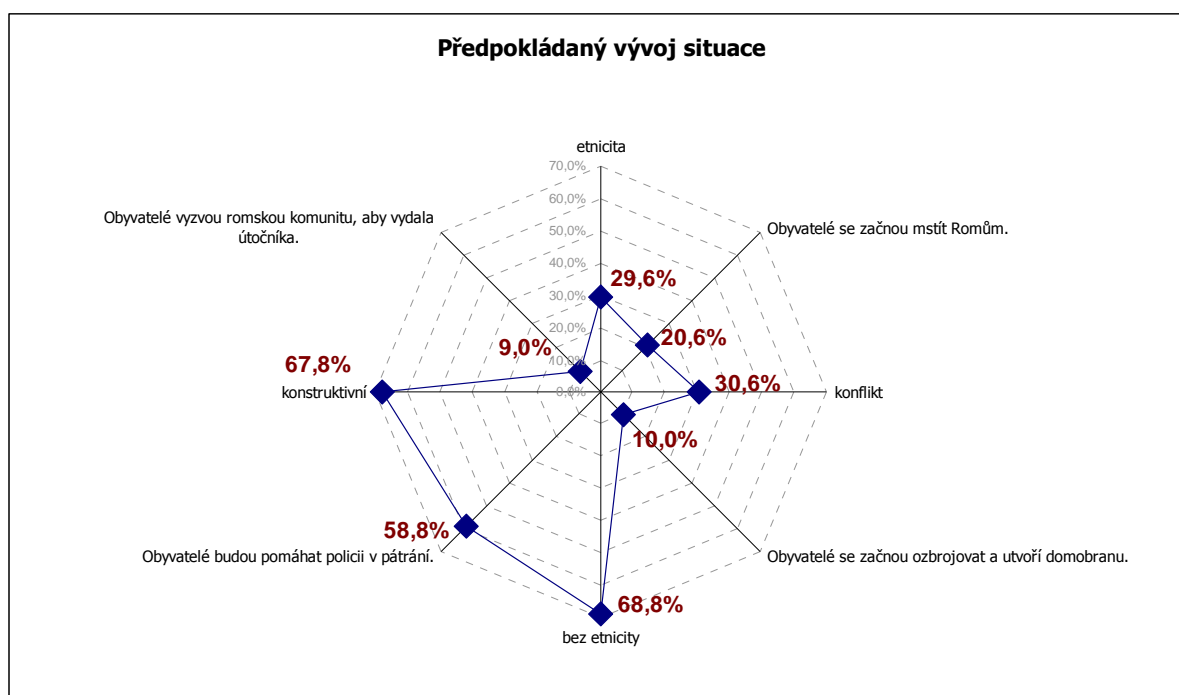

Graf č. 26

Celkově očekávali respondenti nejčastěji konstruktivní řešení bez zmínky o Romech („Obyvatelé budou pomáhat policii v pátrání“; 58,8%), jak lze vyčíst z grafu č. 26. Významná část žáků ovšem předpokládala, že dojde ke konfliktu mezi obyvateli a romskou komunitou („Obyvatelé se začnou mstít Romům.“; 20,6 %). Menší část žáků

dále očekávala konfliktní řešení („Obyvatelé se začnou ozbrojovat a vytvoří domobranu“; 10 %) či konstruktivní řešení situace ve vztahu k romské komunitě („Obyvatelé vyzvou romskou komunitu, aby vydala útočníka“; 9 %).

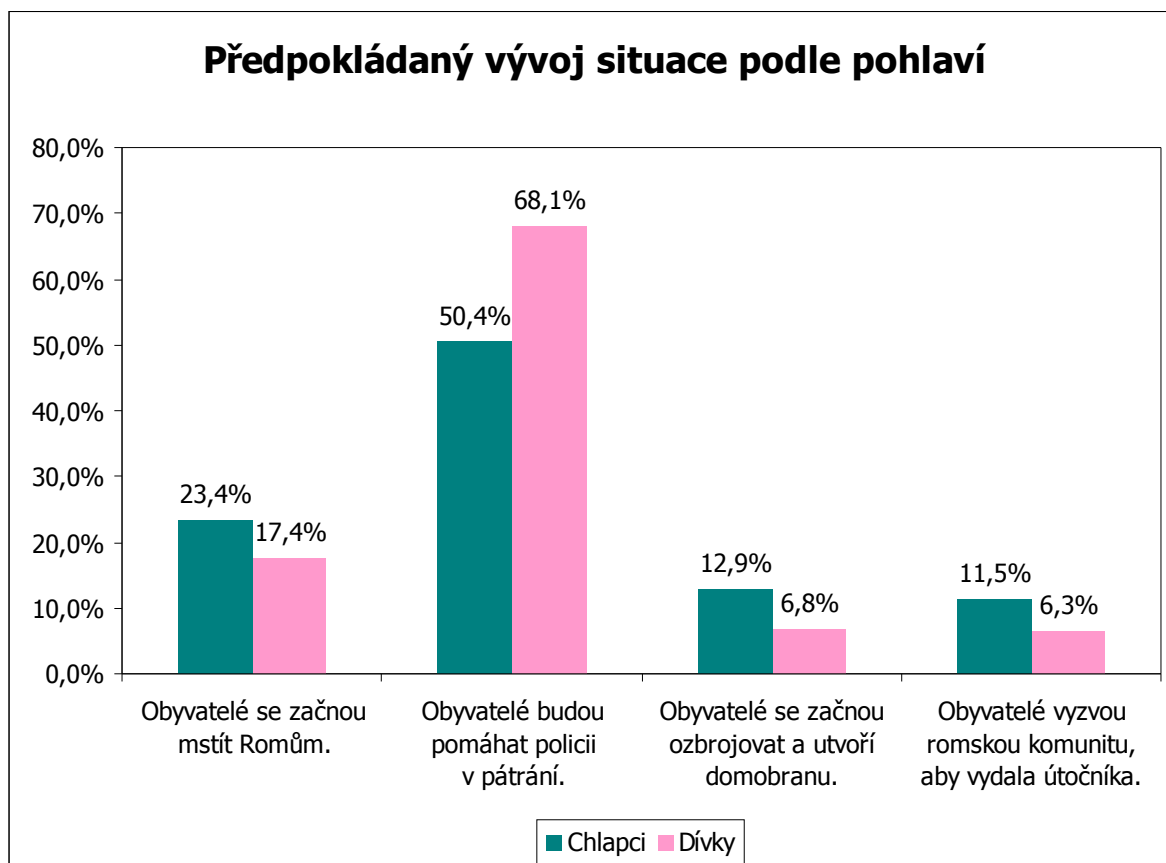
Na grafu č. 27 jsou dále vyznačeny kromě možností také tematické osy. Konstruktivní řešení situace očekávaly 2/3 respondentů (67,8 %), kdežto konflikt 1/3 (30,6 %). Obdobně 2/3 respondentů (68,8 %) volilo odpovědi, které explicitně nezmiňují Romy, a necelá 1/3 pak volila odpovědi, které se týkají romské komunity (29,6 %).

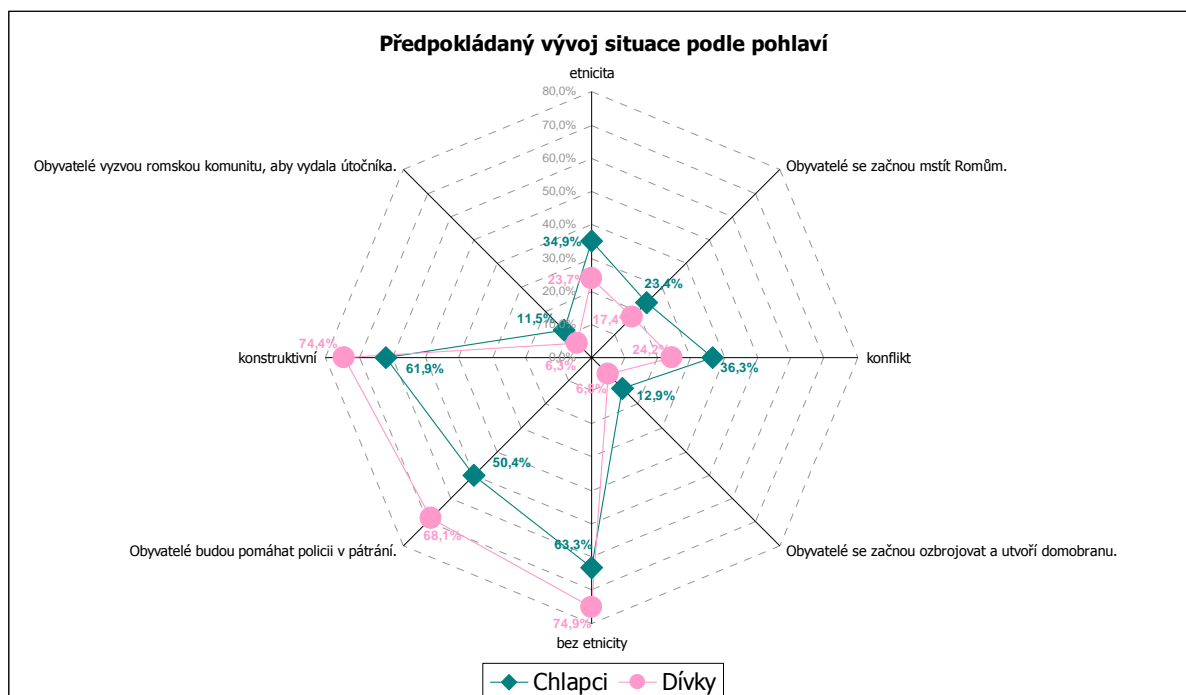
Graf č. 27

Nutno podotknout, že otázka se netýkala toho, co by v dané situaci dělali sami žáci, nýbrž toho, jak očekávají, že se zachovají obyvatelé. Nelze tedy z odpovědí usuzovat ani to, že by třetina žáků vyvolala konflikt, ani že by třetina žáků řešila situaci ve vztahu k romské komunitě. Jde ovšem usuzovat, jak žáci vnímají sociální dynamiku v případě etnicky zatížených událostí a jejich důsledků. Zajímavé je ovšem srovnat odpovědi na tuto otázku z dalšími částmi průzkumu, zvláště s nedokončenou větou „Kdyby u nás byl pochod proti Romům, tak...“, kterou téměř 40 % respondentů doplnilo v tom smyslu, že by pochod podpořili či se k němu přímo přidali.

Na grafech č. 28, č. 29 a č. 30 vidíme rozložení odpovědí v očekávání vývoje podle pohlaví respondentů a v rámci tematických os. Výrazně více dívek než chlapců volilo odpověď „Obyvatelé budou pomáhat policii v pátrání“ (68,1 % u dívek oproti 50,4 % u chlapců), kdežto ostatní možnosti volili častěji chlapci.

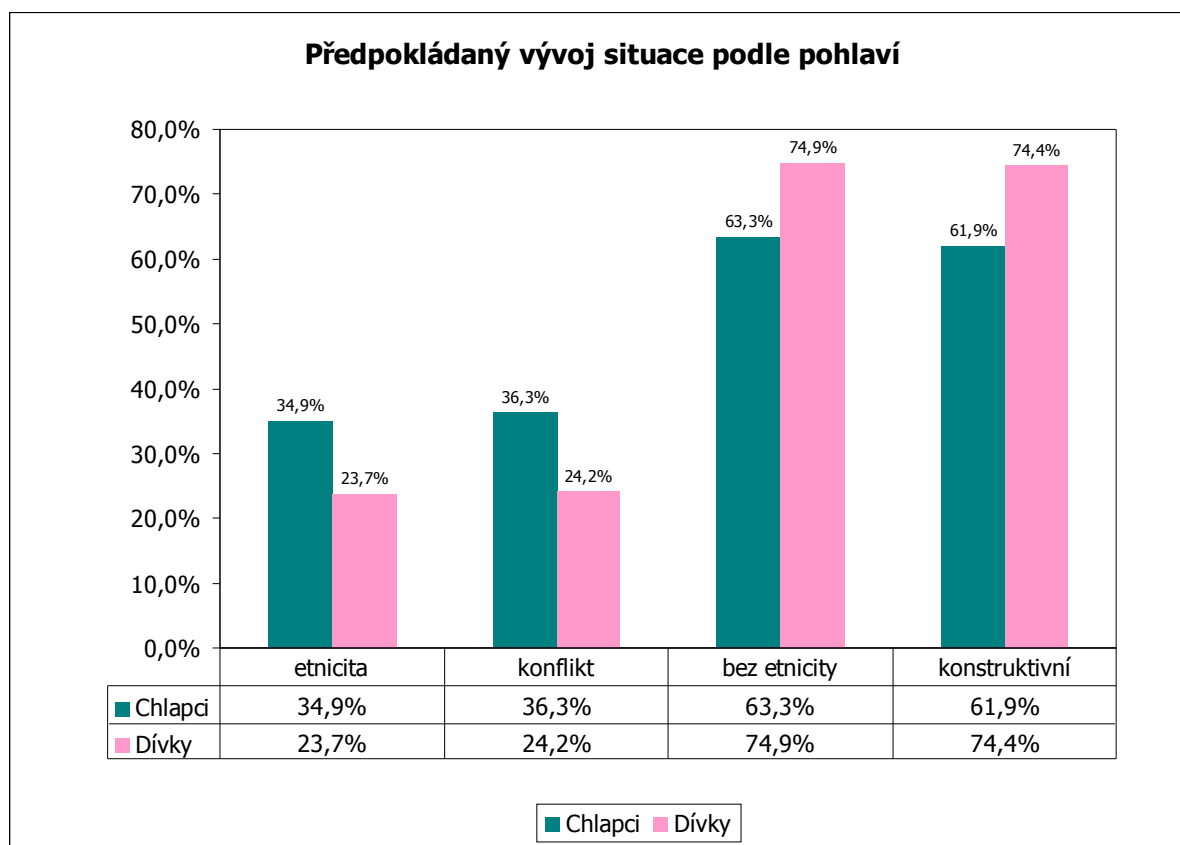

Graf č. 28

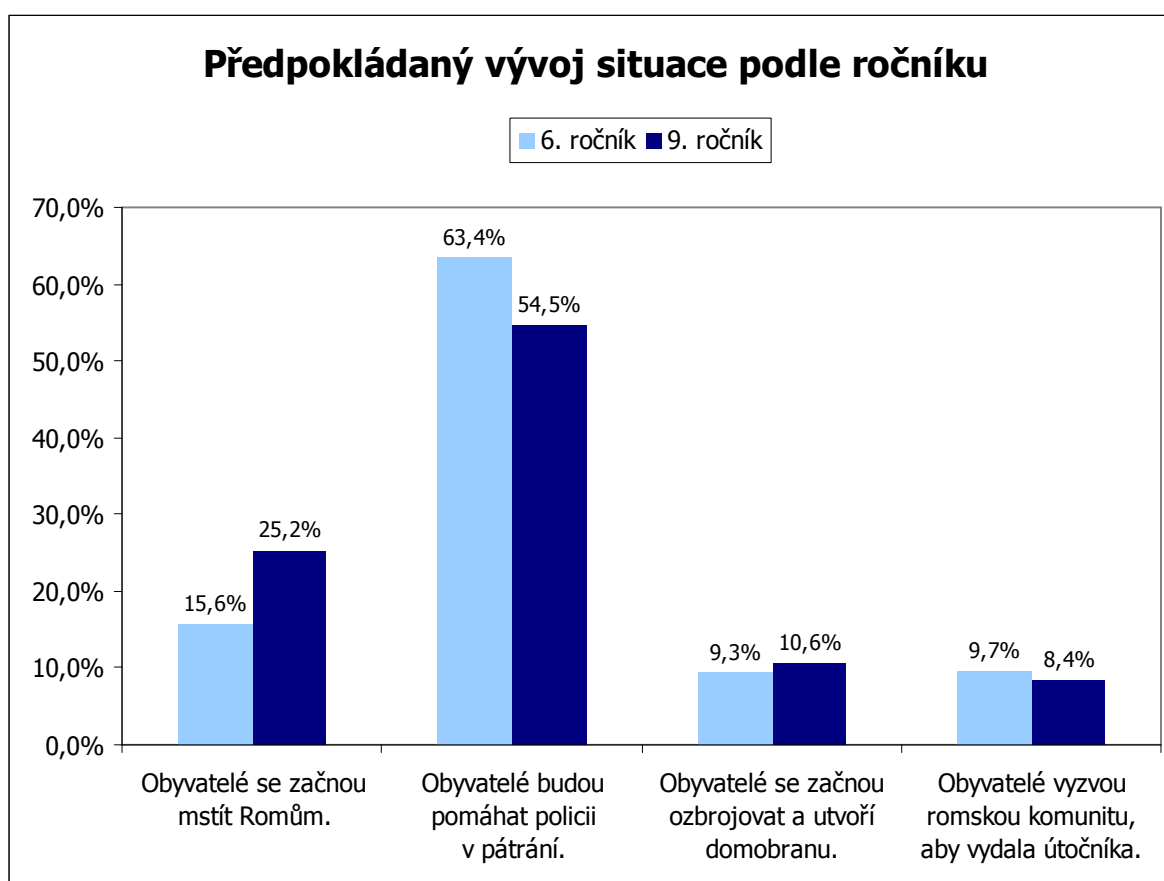
Graf č. 29

Obecně chlapci očekávali spíše konfliktní vyústění situace (36,3 % chlapců zvolilo odpověď obsahující konflikt, oproti 24,4 % dívek) a v odpovědích spíše zohledňovali etnicitu (34,9 % chlapců oproti 23,7 % dívek zvolilo odpovědi, kde je zmínka o Romech). Dívky tedy spíše očekávaly konstruktivní řešení situace a vnímaly situaci méně etnicky.

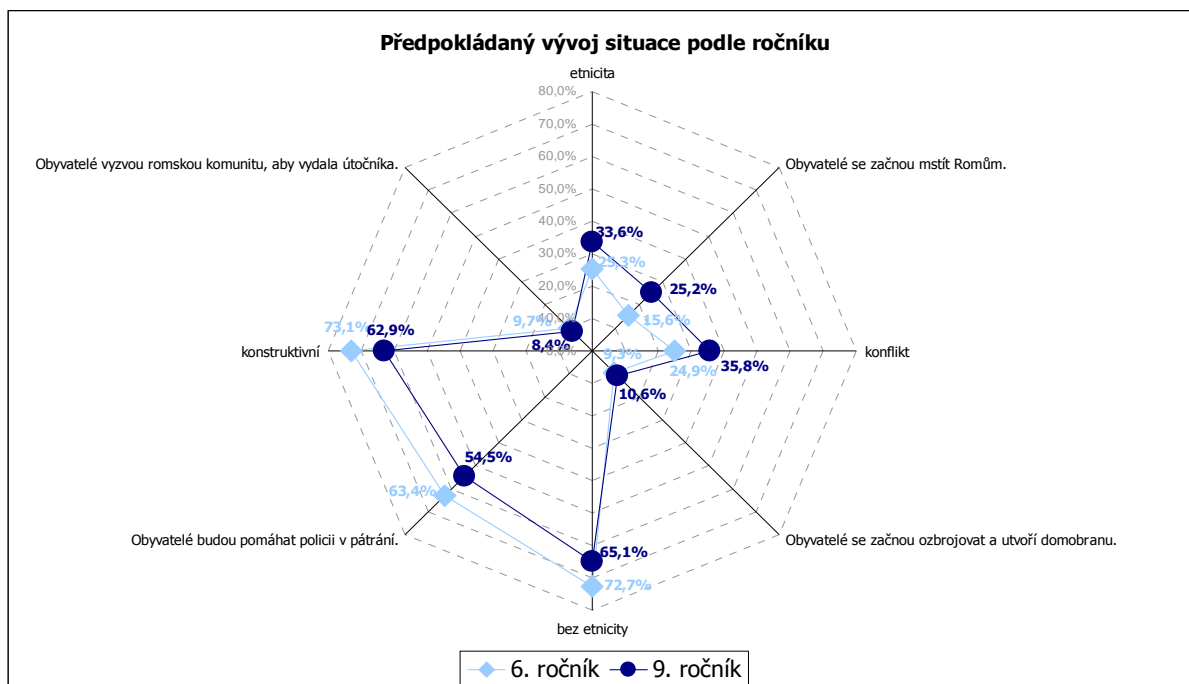
Graf č. 30

Očekávání dalšího vývoje se lišilo také podle ročníku. Graf č. 31 ukazuje rozdíly v odpovědích na otázku „Jaký si myslíš, že bude v místě činu vývoj v dalších dnech?“ podle ročníku respondentů. Žáci 9. ročníků častěji volili odpověď „Obyvatelé se začnou mstít Romům“ (25,2 % žáků 9. ročníků oproti 15,6 % žáků 6. ročníků zvolilo tuto odpověď), kdežto žáci 6. ročníků spíše volili odpověď „Obyvatelé budou pomáhat policii v pátrání“ (v 6. ročnících volilo tuto odpověď 63,4 % respondentů, v 9. ročnících 54,5 %).

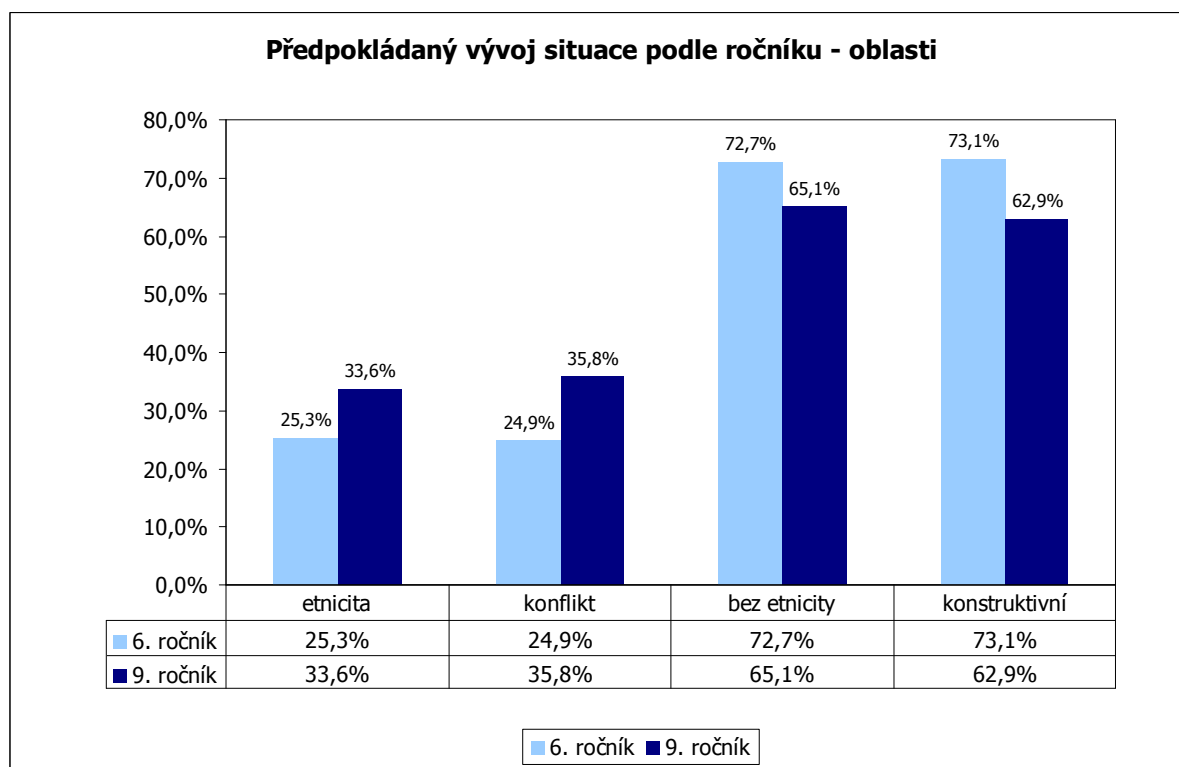

Graf č. 31

Grafy č. 32 a č. 33 ukazují tendence žáků 9. ročníků ve srovnání s žáky 6. tříd vnímat situaci spíše jako konfliktní a etnicky zbarvenou. 35,8 % devátáků volilo možnosti očekávající konflikt, kdežto tyto odpovědi volilo jen 24,9 % šestáků. Obdobně odpovědi se zmínkou o Romech volilo 33,6 % žáků 9. ročníků oproti 25,3 % žáků šestých ročníků.

Graf č. 32

Graf č. 33

Nedokončené věty

Součástí dotazníku byly i tzv. nedokončené věty, které byly zařazené na samotném konci dotazníku. Nedokončené věty zodpovídali ti žáci, součástí jejichž dotazníků byly otevřené otázky, celkem se jednalo o 242 žáků.

V dotazníku měli žáci uvedeno pět vět, resp. prvních vět z delšího souvětí, jež měli za úkol dle svého uvážení dokončit. Žáci neměli k dispozici žádné možnosti, dokončení věty bylo otevřené a záleželo zcela na žácích, co doplní. Uvedené věty zněly:

- „Když potkám někoho nového, tak...“;
- „Nikdy bych se nekamarádil s...“;
- „Druzí si myslí, že jsem...“;
- „Kdyby se u nás ve městě konal pochod proti Romům, tak...“;
- „Kdyby se můj kamarád začal chovat divně, tak...“.

Odpovědi, které žáci doplnili, jsme při vyhodnocování kategorizovali. Kategorie byly tvořeny na základě uvedených odpovědí. Některé odpovědi korespondovaly s více kategoriemi a byly tak do více kategorií i zahrnuty, proto součet nemusí odpovídat stům procent.

Jak žák reaguje, když potká někoho nového

Větu „Když potkám někoho nového, tak...“ dokončila většina žáků tak, jak se dalo čekat. Vyjádřili, že se s ním pokusí seznámit, představí se mu (29,4 %). Někteří žáci ihned rovnou předpokládali, že se s ním skamarádí (21,5 %) (více viz tabulka č. 12).

Když potkám někoho nového, tak...	Výskyt v %
...se mu představím, seznámíme se.	29,4
...se mu vyhnu, nevšímám si ho.	22,4
...se s ním skamarádím.	21,5
...pozdravím jej.	21,5
...nejdříve jej zkusím poznat.	16,7
...předpokládám, že mi chce ublížit a dle toho se zachovám.	10,5
...zachovám se dle toho, jak vypadá.	4,8
...budu na něj milý a budu se usmívat.	1,8

Tabulka č. 12

Poměrně překvapivý je vysoký podíl žáků, kteří doplnili, že se takovému člověku vyhnou, či si jej nebudou všímat. Tato odpověď souvisí s tím, že celých 10,5 % respondentů ve své odpovědi zmínilo předpoklad, že pro ně může být „nový“ něčím ohrožující, nebo že u něj předpokládají zlý záměr („*tak si na něj budu dávat bacha*“; „*Asi zrychlím chůzi a nebudu si nikoho všímat*“; „*bojím se*“). Opatrnost reakce na setkání s někým neznámým je samozřejmě žádoucí, avšak je zajímavé, že většina žáků tuto větu pochopila ve smyslu, že potká nového potenciálního kamaráda, ale někteří si ji interpretovalo jako rizikovou nebezpečnou situaci, např. že potkají někoho cizího na nějakém opuštěném místě.

S kým by se nikdy nekamarádili

Jednoznačně nejvíce respondentů uvedlo, že by se nikdy nekamarádilo s Romem (32,3 %).

Jako druhou nejčastější skupinu lidí, s nimiž by se nepřátelili, uváděli respondenti lidi, kteří ubližují druhým a šikanují (8,1 %), případně osoby, které dostatečně dobře neznají (8,1 %) (více viz tabulka č. 13).

Žáci se tak odmítají kamarádit buď s Romy, nebo s někým, kdo představuje potenciální riziko či kdo jedná v rozporu s jejich přesvědčením o tom, co je dobré a špatné. Jiná etnika než Romové pak byla uváděna pouze v minimu případů.

Nikdy bych nekamarádil s...	Výskyt v %
...Romem.	32,3
...někým, kdo ubližuje, šikanuje.	8,1
...cizím člověk, kterého neznám.	8,1
...někým, kdo je nesympatický a otravný.	7,6
...zlodějem a kriminálním.	6,3
...(uvedl konkrétní jméno).	5,8
...namyšleným člověkem.	5,4
...narkomany, alkoholiky.	4,9
...zlým, nespravedlivým, vulgárním člověkem.	4,9
...hlupákem.	4,0
...lhářem, člověkem nejednajícím fér.	3,6
...nikým. Kamarádím se všemi.	2,2
...rasistou.	1,8
...cizincem.	0,9
...homosexuálem.	0,9
...Asiatem.	0,9
...Černochem.	0,4

Tabulka č. 13

Jak si myslí, že je vidí druzí

Dokončení věty „Druzí si myslí, že jsem...“ byla kategorizována jak po stránce obsahové, tak i po stránce toho, zda se žáci domnívají, že je druzí hodnotí pozitivně či negativně. Jelikož byly některé odpovědi ambivalentní či nešlo rozhodnout, zda jsou pozitivní či negativní, byly tyto zařazeny do třetí kategorie „neutrální, nelze hodnotit“.

Druzí si myslí, že jsem...	Výskyt v %
Typ hodnocení	
Pozitivní	50,6
Neutrální, nelze hodnotit	17,6
Negativní	22,2

Tabulka č. 14

Respondenti se z poloviny domnívají, že je jejich okolí hodnotí pozitivně (viz tabulka č. 14). Avšak 22,2 % respondentů uvedlo, že se cítí svým okolím hodnoceni negativně jako oškliví, hloupi, divní: „*jsem hnusná protože jsem tlustá*“; „*jsem blbá, že smrdím, že se neučím a plno dalších blbostí*“.

Mezi dokončeními věty „Druzí si myslí, že jsem...“ převažují pozitivní hodnocení. První příčky zaujímají vlastnosti, které se v předchozích otázkách (viz kapitola Vnímání druhých lidí a posuzování dle vzhledu) ukázaly jako vysoce ceněné.

Druzí si myslí, že jsem...	Výskyt v %
...milý, hodný, sympatický.	14,0
...vtipný, je se mnou legrace.	11,2
...dobrý kamarád.	10,7
...chytrý.	7,0
...hloupý.	7,0
...normální.	6,5
...bláznivý, praštěný.	6,0
...divný.	5,1
...tichý, málomluvný.	4,7
...hezký, roztomilý.	4,7
...drzý, výbušný, urážlivý.	3,7
...namyšlený.	3,3
...king, borec, hustý týpek.	3,3
...šprt.	2,8
...v něčem nadaný, talentovaný.	2,3
...ošklivý, tlustý, nic moc.	2,3
...je mi jedno, co si o mě myslí.	1,9
...upovídaný, drbna.	1,9
...nešikovný, slabý.	1,4
...Rom, bydlím v „Cikánkově“.	1,4
Neví.	12,6

Tabulka č. 15

Nejvíce respondentů si myslí, že je jejich okolí považuje za hodné, milé, sympatické (14,0 %), dále za vtipné a schopné rozproutit zábavu a legraci (11,2 %), dále za přátelské, dobré kamarády (10,7 %) a také za chytré (7,0 %) (více viz tabulka č. 15).

Z negativních hodnocení se vyskytuje nejčastěji předpoklad, že je respondent považován za hloupého (7,0 %), divného (5,1 %) či ošklivého a tlustého (2,3 %).

Některé odpovědi jsou zajímavé, vymykají se a mohou napovědět mnohé o způsobu, jak žáci 2. stupně základních škol o sobě přemýšlí. Níže jsou uvedeny bez komentáře:

- „VŠECHNO BERU VÁŽNĚ A KVULI TO MU SI MÍ PŘÁTELÉ MOC NEKAMARÁDÍ“;
- „že jsem chytra to neni ale pravda, ze sem silena :), ze je se mnou sranda ale jsou take lidi kteri me nemaji radi.“;
- „Ze začátku jsem tichá, ale to neplatí když někoho sama oslovím to se chce sama seznámit. Ale jinak mám měnivé nálady a nerada se vypovídám ze svých pocitů.“;
- „jsem šprt nebo nějaká namyšlená holka ale já nejsem ani moc přátelská mám spíš radši samotu a klid“;
- „jsem sama sebou a nenechám si od nikoho do ničeho mluvit.“;
- „jsem kozatá a chytrá.“;
- „JSEM VTIPNÝ A ŽE JSEM NIKDI NEMNEL POTÍČKY S POLICIÍ“;
- „BYDLÍM V CIGÁNOVĚ“.

Co by dělali, pokud by se v jejich městě konal pochod proti Romům

Další nedokončená věta zněla: „Pokud by se v našem městě konal pochod proti Romům, tak...“

Zde nejvíce žáků doplnilo, že by se daného pochodu chtělo zúčastnit (39,1 %) (viz tabulka č. 16). Samozřejmě z toho nelze vyvozovat, že by se téměř 40 % žáků každé třídy v případě skutečného pochodu k němu přidalo, na to by pravděpodobně nedošlo z celé řady důvodů (strach dětí, zákaz rodičů aj.). Avšak tyto odpovědi, ať již je žáci mysleli vážně, či se jednalo o „silácké řeči“, poukazují na jejich postoje vůči Romům.

Kdyby se u nás ve městě konal proti Romům, tak...	Výskyt v %
	1. kolo
...bych pochod podpořil, přidal bych se.	39,1
...bych se nezúčastnil.	26,1
...bych utekl, schoval se.	13,0
...bych byl proti. Nesnáším rasismus.	6,5
...by mě to nezajímalo.	4,3
...bych jej sledoval z bezpečí.	3,5
...bych nedělal nic.	2,6
...bych proti tomu pochodu protestoval.	1,3
...bych byl rád.	1,3
Neví.	5,2

Tabulka č. 16

Aktivněji se proti pochodu vymezili ti žáci, kteří uvedli, že by proti pochodu protestovali (1,3 %), či by aktivně byli proti němu, „jelikož nesnáší rasismus“⁷ (6,5 %). Ačkoli jsou si tyto kategorie podobné, byly hodnoceny zvlášť, protože být proti něčemu ještě nutně neznamená, že by proti tomu daní žáci chtěli veřejně vystoupit a deklarovat daný názor.

Zbývající část žáků zaujala spíše pasivní postoj. Některé by tento pochod nezajímalo (4,3 %), jiní by nedělali nic (2,6 %), další by se někam schovali či utekli (13,0 %) a další část žáků by ráda pochod z bezpečí a povzdálí sledovala (3,5 %).

Co by dělali, pokud by se jejich kamarád začal chovat divně

Poslední nedokončená věta zněla: „Kdyby se můj kamarád začal chovat divně, tak...“

Odpovědi byly opět kategorizovány jak dle svého obsahu, tak i dle toho, zda se jedná o návrh řešení, návrh hypotézy vysvětlující kamarádovo divné chování či o nějakou formu odmítnutí kamaráda, vymezení se vůči němu.

⁷ To, že „nesnáší rasismus“, bylo uváděno žáky, kteří deklarovali chuť vymezit se vůči pochodu. Je to tedy odvozeno z odpovědí žáků, nejedná se o interpretaci.

Když se kamarád začne chovat divně, tak...	
Způsob vypořádání se s kamarádovým divným chováním.	Výskyt v %
Návrh řešení.	73,0
Vznesení vysvětlující hypotézy.	3,8
Odmítnutí kamaráda, odstříhnutí se od něj na základě jeho divného chování.	23,0

Tabulka č. 17

Nejvíce žáků (73,0 %) (viz tabulka č. 17) navrhovalo nějaké řešení, hledalo způsob, jak kamaráda podpořit („zjistím co mu je a snažím se mu pomoci“; „si s ním promluvíím abychom se sobě neodcizili“; „se ho zeptám co se s ním deje popřípadě tónekomu oznámím“). Nejvíce žáků by se snažilo zjistit, co se s kamarádem děje (52,4 %) a snažilo by se mu nějak pomoci (9,5 %) (viz tabulka č. 18). Celých 23,0 % (viz tabulka č. 17) se postavilo proti kamarádovi, který se začal chovat divně („tak du odneho pryč“; „sním nebudu mluvit“; „se zním přestanu bavid“; „se od něj držím dál; ho fláknu“). Část žáků (3,8 %) (viz tabulka č. 17) vznesla hypotézu, která by měla kamarádovo divné chování vysvětlit, tj. uvedla, proč si myslí, že se jejich kamarád chová divně („jde na něj puberta“; „začal ujíždět na drogách“; „má třeba nějaké problémy doma.“; „tak mu nemusí být dobře nemusím mít náladu muže být i smutnej“).

Když se kamarád začne chovat divně, tak...	Výskyt v %
...zeptám se, co mu je.	52,4
...pomůžu mu.	9,5
...nevšímám si ho.	7,4
...dám mu facku, pěstí, zbiji ho.	5,2
...řeknu mu, že se chová divně, upozorním ho na to.	4,4
...přestanu se s ním kamarádit.	4,4
...domluvímu, uklidním ho.	3,9
...pátrám mezi kamarády, příbuznými, co mu může být.	2,2
...dávám si na něj pozor.	1,7
...nedělám nic.	1,3
...myslím, že se asi zbláznil.	1,3
...raději to někomu řeknu.	0,9
...začnu se mu posmívat a dělat si z něj legraci.	0,9
...přijde mi divný.	0,9
...myslím, že se mu něco stalo.	0,4
...myslím, že má problémy doma.	0,4
...myslím, že mu není dobře a je z něčeho smutný.	0,4
...myslím, že bere drogy.	0,4
...myslím, že na něj jde puberta.	0,4
...je mi to jedno.	0,4
Neví.	0,9

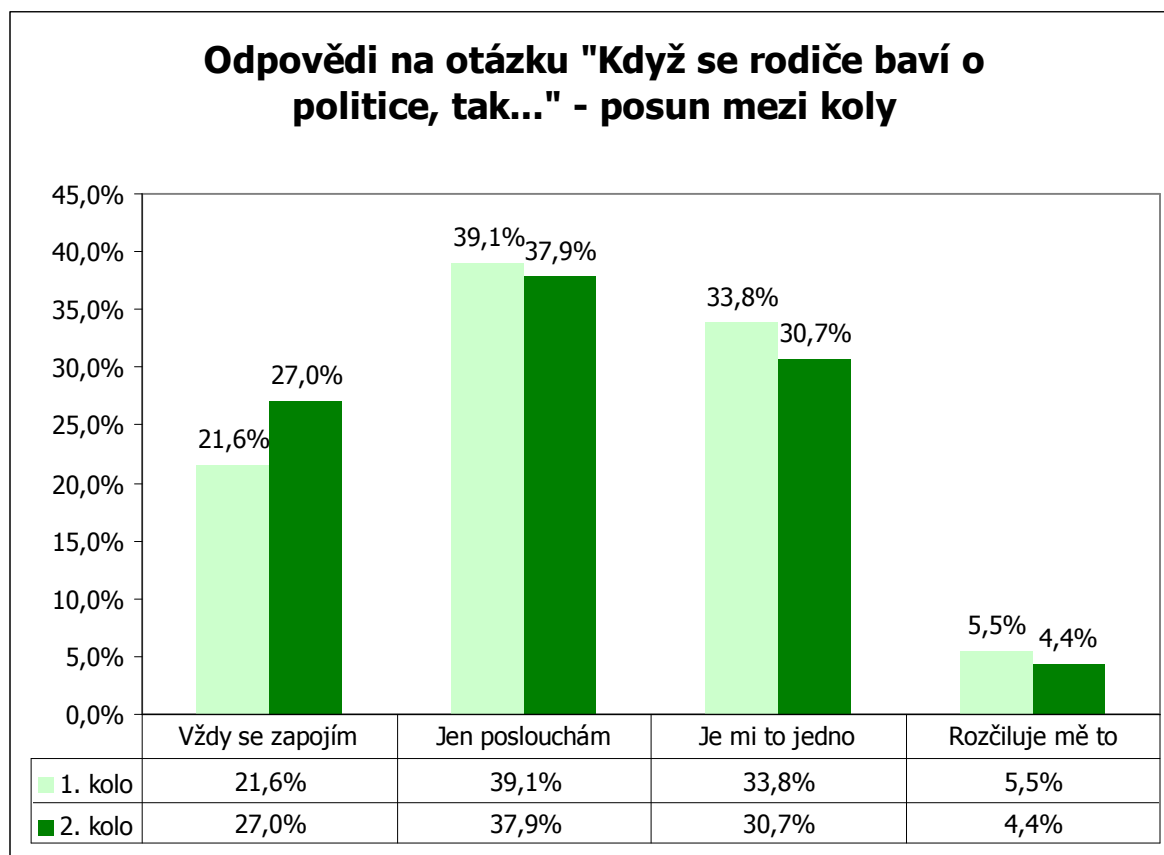
Tabulka č. 18

vliv projektu Multipolis

V rámci srovnání prvního a druhého kola jsme sledovali, zda dojde k posunu v odpovědích žáků. Ve vyhodnocení jsou zařazeni pouze ti žáci, kteří vyplňovali dotazník v prvním kole, poté si zahráli hru Multipolis a vyplnili i druhé kolo dotazníkového šetření. Zajímalo nás, zda se v jejich odpovědích projeví nějaký dopad hry Multipolis.

Od počátku jsme si byli vědomi, že dopad po jednom zahrání nemůže být příliš velký. Postoje se formují v průběhu celého života a stejně pozvolná může být i jejich případná změna, navíc Multipolis ani neusiluje o to, aby postoje žáků posouval nějakým konkrétním směrem, ale jen aby otevřel prostor pro jejich reflexi a kritické posouzení. Přesto jsme jisté posuny zaznamenali.

První posun mezi prvním a druhým kolem nastal v míře angažovanosti žáků. Ta v případě zapojení se do diskuse s rodiči o politice vzrostla (viz graf č. 34).

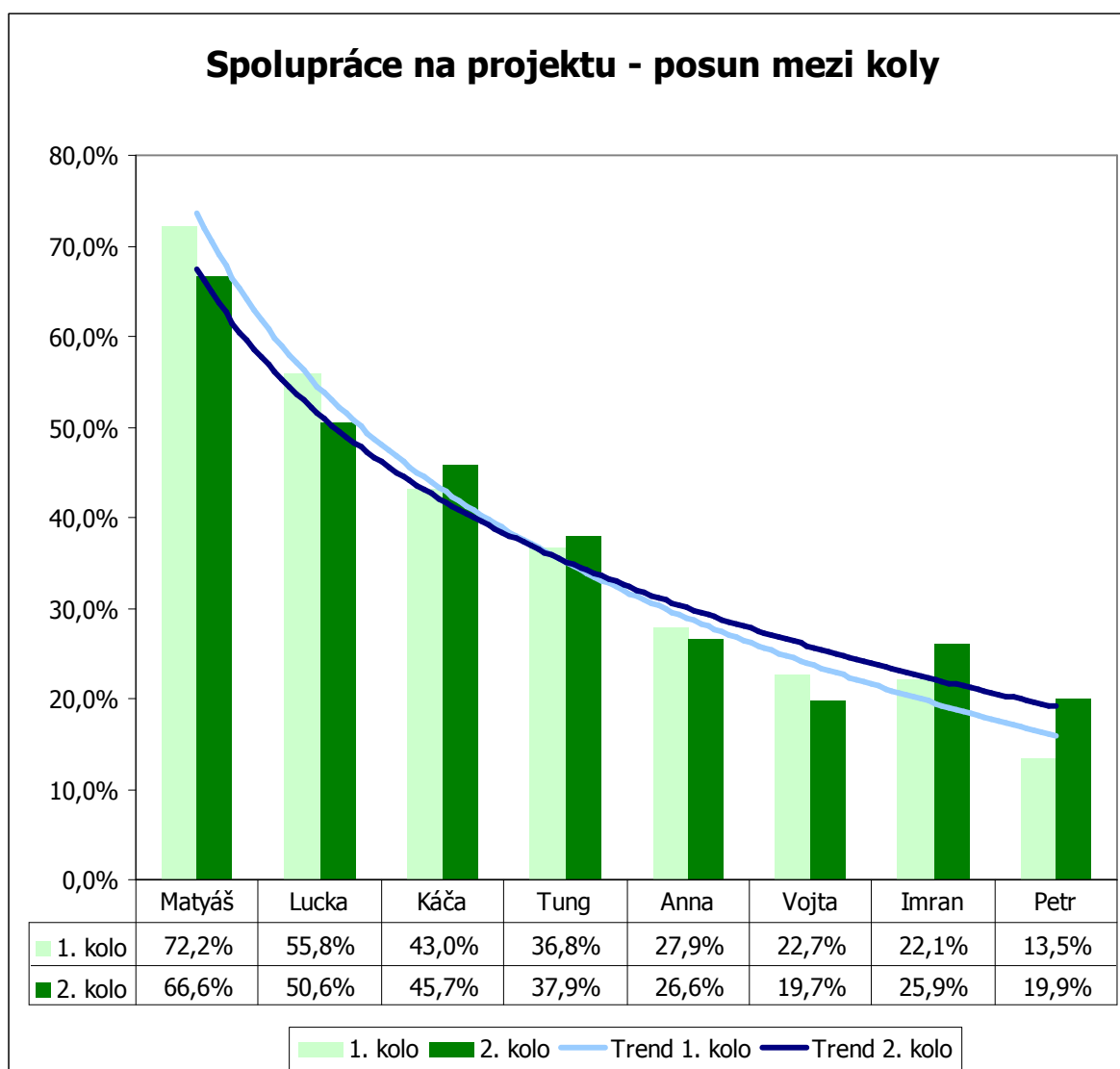

Graf č. 34

Právě apel na osobní angažovanost a zapojení je významným rysem hry Multipolis, kde pasivita většinou nevede k dobrým herním výsledkům. Z hlediska angažovanosti tak může být jedno z poselství hry Multipolis formulováno jako: Ať máš jakékoli názory, prosazuj je a stůj si za svým. Aktivita se vyplácí a pouze ta vede k cílům, o něž stojíš.

K posunu došlo i v rámci výběru postav pro školní projekt, společné trávení volného času (kroužek) a sezení v lavici.

Na grafu č. 35 můžeme sledovat, že se většina postav posunula ke „středovým hodnotám“, resp. že rozložení voleb je rovnoměrnější. Nejpopulárnější favorité v druhém kole mírně ztráceli, oproti tomu outsideri prvního kola mírně posilovali.

Graf č. 35

Opět považujeme za důležité zmínit, že jsme nezohledňovali, zda si žáci vybírají postavy toho či onoho etnika. Je nám jasné, že hlavní roli hrají sympatie, příp. další proměnné ovlivňující sociální status, resp. jeho vnímání u dané postavy. Ani nemělo být cílem, aby si žáci více vybírali postavy toho či onoho etnika a jejich výběry pak hodnotili jako „správné“ či „špatné“. Šlo nám zejména o to, zda se preference rozloží rovnoměrněji.

Je dobré si povšimnout např. Petra, outsidera prvního kola, který byl nepopulární zejména kvůli své nadváze. Zdá se, že v druhém kole byl tento jeho handicap žáky vnímán jako méně fatální a více jich dokázalo ocenit jeho jiná případná pozitiva.

Samozřejmě nelze tvrdit, že jsme zaznamenali dramatický vývoj a změnu postojů žáků poté, co odehráli hru Multipolis. Takovou dramatickou změnu by ani nebylo možné očekávat, protože pro formování postojů je nutný delší čas, osobní zkušenost apod. Nicméně průzkum potvrdil, že hra Multipolis může nastartovat změny ve způsobu přemýšlení o lidech (nikoli v obsahu toho, co si žáci myslí! – což ani nebylo cílem), hodnocení jejich pozitiv, negativ apod. tím, že poskytne prostor ke kritickému myšlení a umožní nahlédnout mezilidské vztahy s odstupem, nadhledem a v bezpečném prostředí hry. Pokud se toto podařilo, lze projekt Multipolis považovat za úspěšný.

PŘÍLOHY

Politika								
Výskyt v %	Vždy se zapojím		Jen poslouchám		Je mi to jedno		Rozčiluje mě to	
Kolo šetření	1	2	1	2	1	2	1	2
Celkem	21,6	27,0	39,1	37,9	33,8	30,7	5,5	4,4
Chlapci	23,5	29,2	38,5	36,6	33,4	30,2	4,6	4,0
Dívky	19,4	24,6	39,9	39,4	34,3	31,2	6,5	4,8
6. ročník	17,2	23,0	40,6	40,0	36,2	32,3	5,9	4,6
9. ročník	25,4	30,8	37,7	36,1	31,8	29,1	5,1	4,0

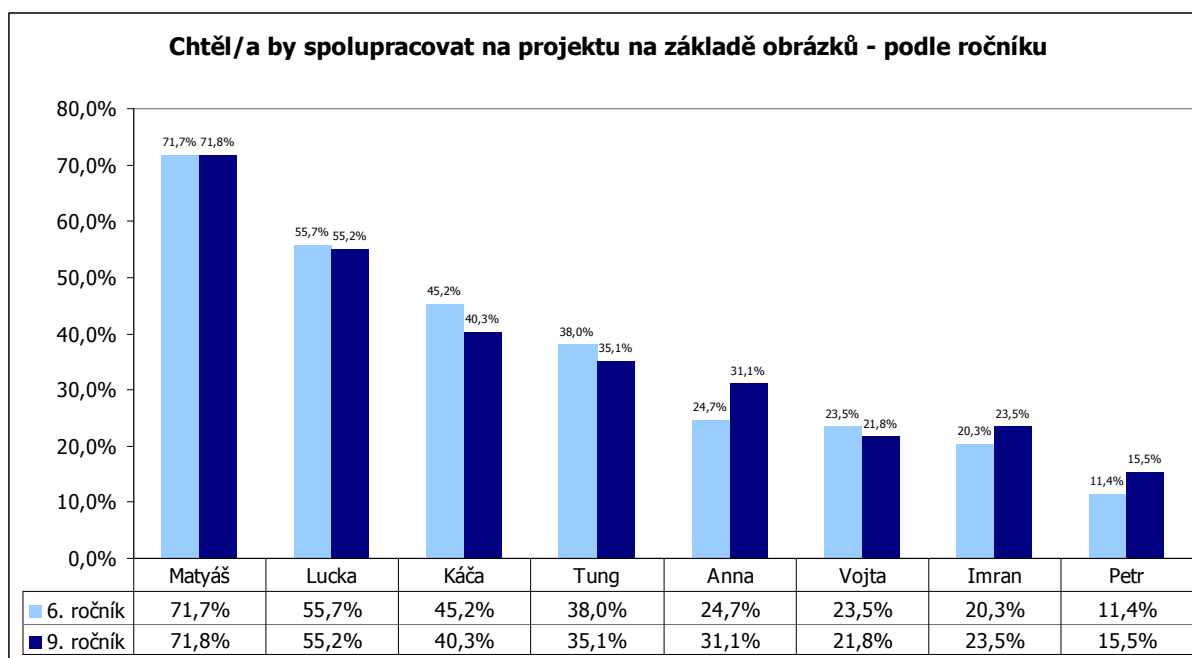
Tabulka č. 19

Schránka								
Výskyt v %	Napíši nápady, zorganizuji		Počkám, dle ostatních		Nebudu řešit		Koš na odpadky	
Kolo šetření	1	2	1	2	1	2	1	2
Celkem	56,0	51,6	18,8	17,4	21,5	26,2	3,6	4,8
Chlapci	47,1	45,8	20,4	17,6	26,8	30,0	5,7	6,6
Dívky	65,9	57,9	17,1	17,2	15,6	22,1	1,3	2,8
6. ročník	61,3	61,2	18,5	18,6	17,7	17,0	2,5	3,1
9. ročník	51,3	43,0	19,3	16,4	25,0	34,8	4,4	5,8

Tabulka č. 20

Chtěl/a by spolupracovat na veřejně prezentovaném školním projektu s:								
Výskyt v %	Petr	Anna	Matyáš	Tung	Imran	Lucka	Káča	Vojta
Celkem	13,5	28,0	71,7	36,6	22,0	55,4	42,7	22,7
Chlapci	20,5	14,1	71,4	49,5	30,3	46,7	30,2	28,9
Dívky	5,6	43,5	71,9	22,1	12,7	65,2	56,6	15,7
6. ročník	11,4	24,7	71,7	38,0	20,3	55,7	45,2	23,5
9. ročník	15,5	31,1	71,8	35,1	23,5	55,2	40,3	21,8

Tabulka č. 21

Graf č. 36

Nechtěl/a by spolupracovat na veřejně prezentovaném školním projektu s:

Výskyt v %	Petr	Anna	Matyáš	Tung	Imran	Lucka	Káča	Vojta
Celkem	45,6	34,5	10,7	27,4	33,2	19,7	27,5	43,6
Chlapci	37,7	46,5	11,6	24,9	27,0	24,5	33,5	39,5
Dívky	54,4	21,2	9,7	30,3	40,0	14,2	20,9	48,2
6. ročník	46,9	38,4	10,2	28,4	34,2	18,9	26,5	40,0
9. ročník	44,6	30,8	11,0	26,6	31,9	20,4	28,5	47,4

Tabulka č. 22
Chtěl/a by spolupracovat na veřejně prezentovaném školním projektu s:

Výskyt v %	Petr	Anna	Matyáš	Tung	Imran	Lucka	Káča	Vojta
1. kolo	13,5	27,9	72,2	36,8	22,1	55,8	43,0	22,7
2. kolo	19,9	26,6	66,6	37,9	25,9	50,6	45,7	19,7

Tabulka č. 23
Nechtěl by spolupracovat na veřejně prezentovaném školním projektu s:

Výskyt v %	Petr	Anna	Matyáš	Tung	Imran	Lucka	Káča	Vojta
1. kolo	46,2	35,0	10,8	27,8	33,6	20,0	27,9	44,3
2. kolo	40,0	34,8	12,6	28,6	31,9	22,5	28,3	47,1

Tabulka č. 24

Postavy

Preference postav dle popisu a vzhledu (varianta A) a pouze podle popisu (varianta B)																
I. kolo																
	Petr		Anna		Matyáš		Tung		Imran		Lucka		Káča		Vojta	
Výskyt v %	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Kroužek	17,6	32,8	34,7	49,4	32,3	14,0	30,9	25,6	14,8	16,5	36,8	26,7	38,0	40,3	21,2	38,1
Lavice	14,6	35,9	23,3	34,6	32,3	19,9	28,3	21,7	10,5	11,4	27,8	23,9	28,0	29,7	15,8	28,0
Nerozuměl	23,9	16,3	20,1	16,5	24,8	39,1	14,1	17,3	20,5	22,5	19,1	23,8	18,0	13,9	27,7	18,8
Měl těžké	25,6	14,1	17,9	12,9	24,9	32,6	22,6	12,9	26,3	35,7	11,7	18,0	10,4	7,5	28,4	22,5
II. kolo																
	Petr		Anna		Matyáš		Tung		Imran		Lucka		Káča		Vojta	
Výskyt v %	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Kroužek	17,6	29,2	34,8	46,8	32,6	14,7	32,7	27,2	19,7	18,7	35,1	28,9	36,3	36,3	18,1	28,7
Lavice	17,2	30,6	25,1	31,0	29,8	18,5	25,9	24,3	11,1	10,4	27,5	23,9	29,3	28,2	12,0	26,5
Nerozuměl	21,4	18,3	18,9	14,8	27,9	36,9	17,5	17,8	18,5	21,2	19,2	21,5	17,1	15,3	30,9	20,8
Měl těžké	26,5	14,7	17,8	10,1	24,4	31,4	24,2	17,6	28,9	39,2	10,2	12,5	14,5	8,2	30,7	23,4

Tabulka č. 25

Články

Co nejdůležitějšího ses v daném článku dozvěděl (I. Kolo):					
Výskyt v %					
Odpovědi pro bulvární článek:		Chlapec byl zbit a okraden skupinkou Romů.	Někteří obyvatelé se bojí Romů a nemají je rádi.	Byl přepaden 15-ti letý chlapec, kterému ukradli iPhone a stovku.	Opět došlo k útoku na dítě.
Bulvární článek	A (bulvár jako první)	26,9	11,5	25,7	35,2
	B (seriózní jako první)	27,9	14,3	23,7	33,0
Odpovědi pro seriózní článek:		Znepokojení občané se bojí Romů.	Chlapec byl okraden neznámými útočníky.	Znepokojení občané spolupracují s policií.	Chlapec byl přepaden a okraden pravděpodobně Romy.
Seriózní článek	A (bulvár jako první)	9,0	49,4	18,0	22,8
	B (seriózní jako první)	6,0	54,0	15,8	23,3

Tabulka č. 26

Co nejdůležitějšího ses v daném článku dozvěděl (II. kolo):					
Výskyt v %					
Odpovědi pro bulvární článek:		Chlapec byl zbit a okraden skupinko u Romů.	Někteří obyvatelé se bojí Romů a nemají je rádi.	Byl přepaden 15-ti letý chlapec, kterému ukradli iPhone a stovku.	Opět došlo k útoku na dítě.
Bulvární článek	A (bulvár jako první)	27,3	10,1	29,7	32,9
	B (seriózní jako první)	27,0	13,7	25,5	33,8
Odpovědi pro seriózní článek:		Znepokojení občané se bojí Romů.	Chlapec byl okraden neznámými útočníky.	Znepokojení občané spolupracují s policií.	Chlapec byl přepaden a okraden pravděpodobně Romy.
Seriózní článek	A (bulvár jako první)	8,6	50,1	14,3	27,0
	B (seriózní jako první)	6,3	53,2	14,3	26,1

Tabulka č. 27

Pachatel								
Výskyt v %	Parta neznámých kluků, z nichž jeden měl koženou bundu		Parta kluků, z nichž jeden měl koženou bundu, asi Romů		Parta Romů, z nichž jeden asi nosí koženou bundu		Parta Cikánů v kožených bundách	
Kolo šetření	1	2	1	2	1	2	1	2
Celkem	27,4	28,2	29,6	31,7	28,3	25,1	13,3	15,1
Chlapci	23,6	24,9	28,4	28,1	26,4	26,0	20,1	21,0
Dívky	31,6	31,7	31,0	35,7	30,4	24,0	5,8	8,6
6. ročník	23,8	23,4	25,6	30,3	34,4	30,2	14,9	16,0
9. ročník	30,6	32,6	33,4	33,1	22,7	20,3	11,8	14,0

Tabulka č. 28

Vývoj								
Výskyt v %	Obyvatelé se začnou mstít Romům.		Obyvatelé budou pomáhat policii v pátrání.		Obyvatelé se začnou ozbrojovat a utvoří domobranu.		Obyvatelé vyzvou romskou komunitu, aby vydala útočníka.	
Kolo šetření	1	2	1	2	1	2	1	2
Celkem	20,6	18,9	58,8	61,1	10,0	10,3	9,0	9,7
Chlapci	23,4	21,3	50,4	52,5	12,9	13,6	11,5	12,6
Dívky	17,4	16,3	68,1	70,4	6,8	6,8	6,3	6,6
6. ročník	15,6	14,5	63,4	66,7	9,3	9,7	9,7	9,2
9. ročník	25,2	23,2	54,5	55,9	10,6	10,7	8,4	10,1

Tabulka č. 29

Faktory zohledňované žáky při výběru postav

Preference pro spolupráci na školním projektu

Kolo I.		Kolo I.	
Charakteristika, kterou preferují pro spolupráci	Výskyt v %	Charakteristika, která odrazuje od spolupráce	Výskyt v %
Je sympatický	42,0	Nesympatický	28,0
Má kompetence pro úspěšnou realizaci školního projektu	30,5	Nepříjemný vzhled, ošklivý	13,2
Příjemný vnější vzhled	12,8	Nezdá se být chytrý	10,3
Odlíšnost, která může být pozitivní (rasová, ale i v zájmech apod.)	5,3	Riziko, že by nespolečně pracoval; nemá zájem o školu	10,3
Preference pohlaví	2,9	Zdá se být divný, odlišný	7,8
Připomíná kamarády	2,5	Odmítnutí z důvodu jiné barvy pleti či jazykové bariéry	4,9
Nechtěl ostatní	2,5	Pohlaví	3,3
Je slušný	2,1	Nedokázal by se s ním kamarádit	2,5
Protože jsou stejné barvy pleti	1,6	Namyšlený	2,5
Milý výraz obličeje, příjemné vystupování	1,6	Nezajímavý, nudný	1,6
Působí „normálně“	1,2	Neposlušný, neslušný	0,8
Rozuměli by si	0,4		
Neví	11,1	Neví	10,3

Tabulka č. 30

Preference – trávení volného času (kroužek)

Kolo I.	
Charakteristika, kterou žáci preferují u potenciálního kamaráda, s nímž tráví volný čas – chodí na kroužek	Výskyt v %
Je zábavný, je s ním legrace	17,3
Líbí se vlastnosti, které má	16,5
Má podobné vlastnosti a zájmy	13,6
Přátelský, rozuměli by si	11,9
Sympatický	11,9
Chytrý	8,6
Spolehlivý, důvěryhodný	3,7
Slušný, hodný	3,7
Nikom neubližuje, pomáhá slabším	2,9
Ochotný pomoci, a to i se školou	2,5
Je něčím zajímavý	2,5
Je přitažlivý (jako potenciální partner)	1,6
Příjemný vzhled	1,2
Odlišné etnikum	0,4
Neví	7,4

Tabulka č. 31

Preference – s kým sedět v lavici

Kolo I.	
Charakteristika, kterou žáci preferují u potenciálního spolužáka, s nímž by seděli v lavici	Výskyt v %
Chytrý	16,0
Zábavný, je s ním legrace	14,8
Rozuměli by si; byli by kamarádi	14,4
Sympatický	13,6
Ochotný pomoci, a to i se školou	12,8
Charakterově podobný jako respondent	6,2
Líbily se popsané vlastnosti	5,3
Slušný, hodný, spolehlivý	4,5
Příjemný vzhled	4,5
Mohl by opisovat	4,1
Nerušil by jej o hodině, v klidu by spolu vycházeli	3,3
Pohlaví	1,2
Neví	2,9

Tabulka č. 32

S kým by si nerozuměli

Kolo I.	
Charakteristika, která určuje, že by si s danou osobou respondent nerozuměl	Výskyt v %
Nezábavný, nudný, nechápe vtipy	10,7
Nevyhovuje popsaná povaha	10,3
Má jiné vlastnosti a zájmy než respondent	9,5
Divný	9,1
Nemá rád sport	9,1
Tichý, moc by si nepopovídali	6,2
Nesympatický	6,2
Namyšlený, moc sebevědomý, drzý	4,1
Nepříjemný vzhled, ošklivý	3,7
Rušil by, dostal by člověka do problémů, neslušný, zlobivý	3,3
Příliš chytrý, odsuzuje lidskou hloupost	2,5
Až moc veselý	1,2
Vypadá nebezpečně	1,2
Předpoklad, že neumí jazyk	0,8
Pohlaví	0,8
Nezajímavý	0,8
Neví	12,3

Tabulka č. 33

Kdo by to měl ve třídě těžké

Kolo I.	
Charakteristika, kvůli které by to daný žák dle respondentů měl ve třídě těžké	Výskyt v %
Obézní	13,2
Divný, odlišný	9,9
Šikanovali by jej, nadávali, posmívali se	8,6
Nehodí se do třídy, vymyká se	8,6
Není s ním legrace	8,6
Odlišná barva pleti	7,4
Tichý	6,6
Příliš chytrý, rád se učí, šprt	3,7
Drzý, příliš sebevědomý	2,9
Hloupý	1,6
Ošklivý	1,2
Předpoklad, že neumí jazyk	0,8
Neví	9,5

Tabulka č. 34

Kolo I.				Kolo I.	
Výskyt v %	Žáka s danou charakteristikou odsuzuje též, též by šikanoval	Hodnotí, že žáku s danou charakteristikou by to dělali těžké ostatní	Nelze hodnotit	Konstatuje, že u nich ve třídě jsou problémy ve vztazích a s šikanou	Explicitně konstatuje, že jejich třída je bez problémů, tolerantní
	13,6	21,8	62,1	6,2	2,1

Tabulka č. 35

Nedokončené věty

Jak žák reaguje, když potká někoho nového

Když potkám někoho nového, tak...	Výskyt v %
...se mu představím, seznámíme se.	29,4
...se mu vyhnu, nevšímám si ho.	22,4
...se s ním skamarádím.	21,5
...pozdravím jej.	21,5
...nejdříve jej zkusím poznat.	16,7
...předpokládám, že mi chce ublížit a dle toho se zachovám.	10,5
...zachovám se dle toho, jak vypadá.	4,8
...budu na něj milý a budu se usmívat.	1,8

Tabulka č. 36

S kým by se nikdy nekamarádili

Nikdy bych nekamarádil s...	Výskyt v %
...Romem.	32,3
...někým, kdo ubližuje, šikanuje.	8,1
...cizím člověk, kterého neznám.	8,1
...někým, kdo je nesympatický a otravný.	7,6
...zlodějem a kriminálním.	6,3
...(uvedl konkrétní jméno).	5,8
...namyšleným člověkem.	5,4
...narkomany, alkoholiky.	4,9
...zlým, nespravedlivým, vulgárním člověkem.	4,9
...hlupákem.	4,0
...lhářem, člověkem nejednajícím fér.	3,6
...nikým. Kamarádím se všemi.	2,2
...rasistou.	1,8
...cizincem.	0,9
...homosexuálem.	0,9
...Asiatem.	0,9
...Černochem.	0,4

Tabulka č. 37

Jak si myslí, že je vidí druzí

Druzí si myslí, že jsem...	Výskyt v %
Typ hodnocení	
Pozitivní	50,6
Neutrální, nelze hodnotit	17,6
Negativní	22,2

Tabulka č. 38

Druzí si myslí, že jsem...	Výskyt v %
...milý, hodný, sympatický.	14,0
...vtipný, je se mnou legrace.	11,2
...dobrý kamarád.	10,7
...chytrý.	7,0
...hloupý.	7,0
...normální.	6,5
...bláznivý, praštěný.	6,0
...divný.	5,1
...tichý, málomluvný.	4,7
...hezký, roztomilý.	4,7
...drzý, výbušný, urážlivý.	3,7
...namyšlený.	3,3
...king, borec, hustý týpek.	3,3
...šprt.	2,8
...v něčem nadaný, talentovaný.	2,3
...ošklivý, tlustý, nic moc.	2,3
...je mi jedno, co si o mě myslí.	1,9
...upovídaný, drbna.	1,9
...nešikovný, slabý.	1,4
...Rom, bydlím v „Cikánkově“.	1,4
Neví.	12,6

Tabulka č. 39

Co by dělali, pokud by se v jejich městě konal pochod proti Romům

Kdyby se u nás ve městě konal pochod proti Romům, tak...	Výskyt v %	
	1. kolo	2. kolo
...bych pochod podpořil, přidal bych se.	39,1	37,9
...bych se nezúčastnil.	26,1	27,3
...bych utekl, schoval se.	13,0	11,8
...bych byl proti. Nesnáším rasismus.	6,5	3,1
...by mě to nezajímalo.	4,3	2,5
...bych jej sledoval z bezpečí.	3,5	2,5
...bych nedělal nic.	2,6	9,3
...bych proti tomu pochodu protestoval.	1,3	0,6
...bych byl rád.	1,3	0,0
Neví.	5,2	7,5

Tabulka č. 40

Kolik žáků by se pochodu zúčastnilo, kolik by se z jakéhokoli důvodu nezúčastnilo?		
Kdyby se v městě konal pochod proti Romům, tak...	Výskyt v %	
	1. kolo	2. kolo
Pochodu by se zúčastnili.	39,1	51,6
Pochodu by se určitě nezúčastnili, odmítají jej.	44,0	37,9
Nelze posoudit, zda by se zúčastnili či ne, případně odpověděli „nevím“.	16,9	10,5

Tabulka č. 41

Co by dělali, pokud by se jejich kamarád začal chovat divně

Kolo I.	
Když se kamarád začne chovat divně, tak...	Výskyt v %
Způsob vypořádání se s kamarádovým divným chováním.	
Návrh řešení.	73,0
Vznesení vysvětlující hypotézy.	3,8
Odmítnutí kamaráda, odstříhnutí se od něj na základě jeho divného chování.	23

Tabulka č. 42

Kolo I.	
Když se kamarád začne chovat divně, tak...	Výskyt v %
...zeptám se, co mu je.	52,4
...pomůžu mu.	9,5
...nevšímám si ho.	7,4
...dám mu facku, pěstí, zbiji ho.	5,2
...řeknu mu, že se chová divně, upozorním ho na to.	4,4
...přestanu se s ním kamarádit.	4,4
...domluvímu, uklidním ho.	3,9
...pátrám mezi kamarády, příbuznými, co mu může být.	2,2
...dávám si na něj pozor.	1,7
...nedělám nic.	1,3
...myslí, že se asi zbláznil.	1,3
...raději to někomu řeknu.	0,9
...začnu se mu posmívat a dělat si z něj legraci.	0,9
...přijde mi divný.	0,9
...myslím, že se mu něco stalo.	0,4
...myslím, že má problémy doma.	0,4
...myslím, že mu není dobře a je z něčeho smutný.	0,4
...myslím, že bere drogy.	0,4
...myslím, že na něj jde puberta.	0,4
...je mi to jedno.	0,4
Neví.	0,9

Tabulka č. 43

